

Vilniaus universiteto
Komunikacijos fakulteto
Knygotyros ir dokumentotyros institutas

RIMA KARPAVIČIŪTĖ
Leidybos magistro studijų programos studentė

**LIETUVOS TAUTINIŲ MAŽUMŲ BENDROJO LAVINIMO MOKYKLŲ APRŪPINIMAS
VADOVĖLIAIS**

Magistro darbas

Vadovas doc. Remigijus Misiūnas

Vilnius, 2010

Pildo bakalauro / magistro baigiamojo darbo autorius

_____
(bakalauro / magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

_____
(bakalauro / magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

_____
(bakalauro / magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)

Patvirtinu, kad bakalauro / magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis bakalauro / magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudoti kitose aukštosiose mokyklose.

_____
(bakalauro / magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Sutinku, kad bakalauro / magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.

_____
(bakalauro / magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Pildo bakalauro / magistro baigiamojo darbo vadovas

Bakalauro / magistro baigiamąjį darbą ginti _____

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

_____
(data) (bakalauro / magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)

Pildo instituto / katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja

Bakalauro / magistro baigiamasis darbas įregistruotas

_____
(instituto / katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)

_____
(data) (instituto / katedros reikalų tvarkytojos parašas)

Pildo instituto / katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas

Recenzentu skiriu _____

(recenzento vardas, pavardė)

_____
(data) (instituto / katedros vadovo parašas)

Pildo recenzentas

Darbą recenzuoti gavau. _____

(data) (recenzento parašas)

REFERATO LAPAS

Karpavičiūtė, Rima

Karp 463 Lietuvos tautinių mažumų bendrojo lavinimo mokyklų aprūpinimas vadovėliais: magistro darbas / Rima Karpavičiūtė; mokslinis vadovas doc. Remigijus Misiūnas; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Knygotyros ir dokumentotyros institutas. – Vilnius, 2010. – 85, [2] lap.: lent. – Maš. – Santr. angl. – Bibliogr.: lap. 64–67 (42 pavad.).

UDK 655.5:371.6

Reikšminiai žodžiai: tautinės mažumos, švietimas, bendrojo lavinimo mokyklos, šeštadieninės ir sekmadieninės mokyklos, leidyba, vadovėliai, aprūpinimas.

Magistro darbo **objektas** – tautinių mažumų švietimo sistema bei aprūpinimas mokykliniais vadovėliais. Darbo **tikslas** – problemiška pažvelgti į tautinių mažumų švietimo klausimą, tyrimu išsiaiškinti pagrindines tautinių mažumų aprūpinimo gimtąja tautinių mažumų kalba išleistais bei valstybinei kalbai mokytis skirtais vadovėliais problemas ir trūkumus. Darbo tikslui įgyvendinti keliami **uždaviniai:** išanalizuoti Lietuvos tautinių mažumų situaciją Lietuvoje; įvertinti tautinių mažumų švietimo padėtį Lietuvoje (švietimo reglamentavimas Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose; mokyklų tinklo situacijos kaita); išanalizuoti tautinių mažumų mokyklų aprūpinimą vadovėliais, nustatyti aprūpinimo specifiką; išanalizuoti vadovėlių repertuarą; ištirti realią aprūpinimo tautinių mažumų kalbomis išleistais vadovėliais bei valstybinės kalbos mokymui(si) skirtais vadovėliais situaciją.

Norint tinkamai užtikrinti teisę išsaugoti ir vartoti savo kalbą pirmiausia tautinėms mažumoms suteikiama galimybė mokytis gimtąja kalba arba gimtosios kalbos bendrojo lavinimo mokyklose arba neformaliojo švietimo įstaigose. Tačiau bendrojo lavinimo mokyklose mokymasis gimtąja kalba yra užtikrinamas tik skaitlingoms tautinėms mažumoms. Tik rusų ir lenkų kalbomis Lietuvoje yra leidžiami vadovėliai. Išanalizavus aprūpinimo vadovėliais tautinių mažumų kalbomis procesą, mokymo(si) procese naudojamų vadovėlių repertuarą ir atlikus tyrimą, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti realią aprūpinimo tautinių mažumų kalbomis išleistais vadovėliais bei valstybinės kalbos mokymui(si) skirtais vadovėliais situaciją, prieita prie išvados, kad aprūpinimas turi kai kurių esminių trūkumų, tokių kaip lėtas ir vangus vadovėlių fondo atnaujinimas, vadovėlių pasirinkimo nebuvimas, itin senų vadovėlių naudojimas mokymo(si) procese, vertimo į tautinės mažumos kalbą trūkumai, vadovėlių kainos ir skiriamų lėšų jiems įsigyti neatitikimas, didelis kai kurių dalykų vadovėlių trūkumas tautinės mažumos kalba. Tyrimu taip pat išsiaiškinta, kad vis tik dalį

respondentų tenkina aprūpinimo situacija, lėšų vadovėliams įsigyti dažniausiai pakanka, didžiojoje dalyje mokyklų tėvams nereikia skirti lėšų vadovėliams pirkti, kai kurios mokyklos sulaukia paramos vadovėliais gimtąja kalba iš Lenkijos ar Rusijos. Taip pat paaiškėjo, kad lenkų tautinė mažuma yra geriau aprūpinama vadovėliais, jiems vadovėlių į Galiojančių vadovėlių sąrašą įtraukta daugiau, repertuare daugiau naujų vadovėlių, kai tuo tarpu daug vadovėlių rusų kalba irgi reikėtų perleisti arba parengti naujus vadovėlius.

Šis magistro darbas gali būti naudingas besidomintiems tautinėmis mažumomis, jų švietimo ypatumais, aprūpinimu vadovėliais, leidėjams, planuojantiems įtraukti į vadovėlių leidybą tautinių mažumų kalbomis.

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. TAUTINĖS MAŽUMOS LIETUVOJE	9
1. 1. Lietuvos gyventojų tautinė sudėtis ir jos kaita.....	9
1. 2. Tautinių mažumų švietimo situacija.....	12
1. 2. 1. Švietimą gimtąja kalba reglamentuojantys dokumentai	12
1. 2. 2. Švietimo įstaigos tautinėms mažumoms.....	15
1. 2. 2. 1. Bendrojo lavinimo mokyklos.....	15
1. 2. 2. 2. Šeštadieninės ir sekmadieninės mokyklos.....	18
2. TAUTINIŲ MAŽUMŲ APRŪPINIMAS VADOVĖLIAIS.....	22
2. 1. Aprūpinimo vadovėliais procesas, jo ypatumai.....	22
2. 2. Vadovėlių tautinėms mažumoms repertuaras.....	25
2. 2. 1. Vadovėliai 1–4 klasėms.....	25
2. 2. 2. Vadovėliai 5–10 klasėms.....	29
2. 2. 3. Vadovėliai 11–12 klasėms.....	36
2. 3. Vadovėliais tautinių mažumų mokyklas aprūpinančios leidyklos.....	38
3. TAUTINIŲ MAŽUMŲ APRŪPINIMO VADOVĖLIAIS TYRIMAS.....	42
3. 1. Tyrimo metodo parinkimas ir tyrimo organizavimas.....	42
3. 2. Tyrimo rezultatų analizė.....	44
IŠVADOS.....	62
BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS.....	64
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	68
PRIEDAI.....	69

IVADAS

Lietuva – daugiakultūrė valstybė. Čia nuo seno yra įsikūrę įvairių tautybių žmonės, turintys skirtingas kultūras, religijas, papročius. Pagal prieš devynerius metus vykusio Visuotinio gyventojų surašymo duomenis Lietuvoje gyvena net 115 skirtingų tautybių žmonės. Vienu tautų atstovų Lietuvoje skaičius siekia kelis šimtus tūkstančių, pavyzdžiui rusų ir lenkų, kitų – kelis šimtus ar vos kelias dešimtis. Lietuvos valstybė yra įsipareigojusi saugoti tautinėms mažumoms suteiktas gimtosios kalbos vartojimo, švietimo, kultūros teises ir laisves. Šios teisės yra įtvirtintos įvairiuose Lietuvos teisės aktuose, pvz., LR Konstitucijoje, Tautinių mažumų įstatyme, LR švietimo įstatyme bei daugelyje kitų teisės aktų, sutarčių ir pan.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 5 straipsnyje „Švietimo sistemos principai“ [21] pirmuoju principu yra nurodytos lygios galimybės. Šis principas švietimo sistemą įteisina kaip esančią socialiai teisinga ir užtikrinančia asmenų lygybę, nepaisant jų tautybės, kalbos ar kitų socialinių skirtumų; kiekvienam asmeniui užtikrinamas švietimo prieinamumas, bendrojo išsilavinimo įgijimas. Taigi garantuojamas lygus švietimo prieinamumas visiems, nekreipiant dėmesio į tai, kokioje įvairiatautėje aplinkoje plėtojama mokyklų veikla. Tačiau visišką švietimo galimybių lygybę pasiekti sunku, jau vien kreipiant dėmesį į tai, kad egzistuoja dėmesio trūkumas švietimo problemų sprendimui apskritai, o dar reikia nagrinėti tautinių mažumų švietimo problemas, priimtus sprendimus suderinti. Išskyla klausimas – ar pakankamai domimasi tautinių mažumų švietimo problemomis, ar jos efektyviai sprendžiamos?

Nuo 2000 iki 2007 metų buvo atlikti daugiau nei 65 Švietimo ir mokslo ministerijos užsakyti švietimo būklės tyrimai [20]. Peržvelgus juos neįmanoma nepastebėti, kad būtent tautinių mažumų švietimo klausimams dėmesio skiriama itin mažai. O juk tautinių mažumų švietimo poreikiai skiriasi nuo lietuvių – tautinės mažumos turi specifinių poreikių: mokosi gimtosios kalbos ir gimtąja kalba, susipažįsta su savo tautos kultūra, tuo pačiu turi išmokti ir valstybinę kalbą, sėkmingai įsiliesti į ugdymosi procesą, teikiamą valstybine kalba, integruotis į lietuvių socialinę aplinką.

Privalu pastebėti, kad tautinės mažumos kaip vienetas išskiriamas atliekant įvairius socialinius tyrimus, aiškinantis moksleivių tautinę, kultūrinę ar pilietinę savijautą lietuviškoje terpėje, tiriant tautinių mažumų integraciją ir atskirtį. Tačiau trūksta tyrimų, kurie nagrinėtų švietimo prieinamumo problemą ne tiek iš socialinės-psichologinės pusės, kiek iš praktinės (čia turimas galvoje tautinių mažumų aprūpinimas vadovėliais). Tyrimai paprastai atliekami nediferencijuojant Lietuvos mokyklose besimokančių moksleivių į lietuvių tautybės ir tautinių mažumų, į lietuvių kalba besimokančius ar pasirenkančius kitą mokomąją kalbą – rusų, lenkų ar kt., neišskiriant vadovėlių

lietuviams ir tautinių mažumų moksleiviams ir neaptariant skirtingos aprūpinimo vadovėliais situacijos (tokia, šio darbo autorės nuomone, vis tik egzistuoja).

Dėl specifinių tautinių mažumų švietimo poreikių kyla probleminių klausimų, liečiančių aprūpinimą vadovėliais: kuo skiriasi lietuvių ir tautinių mažumų mokyklų aprūpinimas vadovėliais? iš kokių lėšų tautinių mažumų kalbomis išleistus vadovėlius ar vadovėlius valstybinei kalbai mokytis užsakinėja bendrojo lavinimo mokyklos? ar pakanka lėšų jiems užsakyti? dėl kokių priežasčių vadovėlius perka tėvai? ar vadovėliai perkami iš užsienio šalių? kokio senumo vadovėlius ugdymosi procesui naudoja tautinių mažumų moksleiviai? ar pakankamas vadovėlių pasirinkimas? Tik ištirta nuomonė ir patenkintas poreikis gali užtikrinti efektyvų ir teikiantį gerų rezultatų mokymo(si) procesą.

Šio magistro darbo **objektas** – tautinių mažumų švietimo sistema bei aprūpinimas mokykliniais vadovėliais. Darbo **tikslas** – problemiška pažvelgti į tautinių mažumų švietimo klausimą, tyrimu išsiaiškinti pagrindines tautinių mažumų aprūpinimo gimtąja tautinių mažumų kalba išleistais bei valstybinei kalbai mokytis skirtais vadovėliais problemas ir trūkumus. Darbe keliami **uždaviniai**:

- 1) Išanalizuoti tautinių mažumų situaciją Lietuvoje, atsižvelgiant į demografinius rodiklius, tokius kaip skaičiaus pokytis, geografinis pasiskirstymas;
- 2) Įvertinti tautinių mažumų švietimo padėtį Lietuvoje (švietimo reglamentavimas Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose; mokyklų tinklo situacijos kaita);
- 3) Išanalizuoti tautinių mažumų mokyklų aprūpinimą vadovėliais, nustatyti aprūpinimo specifiką;
- 4) Ištirti realią aprūpinimo tautinių mažumų kalbomis išleistais vadovėliais bei valstybinės kalbos mokymui(si) skirtais vadovėliais situaciją.

Remiantis išsikeltais uždaviniais suformuota ir darbo struktūra. Pirmoji darbo dalis – „Tautinės mažumos Lietuvoje“ – skirta demografiniai tautinių mažumų apžvalgai bei švietimo situacijos analizei. Pirmajame skyriuje – „Lietuvos gyventojų tautinė sudėtis ir jos kaita“ – per istorinę prizmę apžvelgiama tautinių mažumų sudėtis (nuo LDK laikų iki šių dienų), jos kaita ir priežastys, geografinis pasiskirstymas. Antrasis skyrius – „Tautinių mažumų švietimo situacijos analizė“ – suskirstytas į 2 poskyrius. Pirmasis („Švietimą reglamentuojantys dokumentai“) supažindina su tautinių mažumų švietimo situaciją nustatančiais ir reguliuojančiais teisės dokumentais; antrajame („Švietimo įstaigos tautinėms mažumoms“) aptariama bendrojo lavinimo mokyklų, kuriose mokymo procesas vykdomas tautinių mažumų kalbomis, sistema, pristatomos tautinių mažumų neformaliojo ugdymo įstaigos – šeštadieninės ir sekmadieninės mokyklos.

Antroji darbo dalis – „Tautinių mažumų aprūpinimas vadovėliais“ – tai teorinė aprūpinimo vadovėliais situacijos analizė. Pirmajame šios dalies skyriuje – „Aprūpinimo vadovėliais procesas, jo ypatumai“ – įvertinama aprūpinimo vadovėliais situacija, pristatomas aprūpinimo procesas, analizuojami skirtumai tarp aprūpinimo lietuviškais vadovėliais ir tautinių mažumų kalbomis išleistais bei valstybinei kalbai mokytis skirtais vadovėliais, lietuviškų ir verstinių į tautinių mažumų kalbas vadovėlių kainos. Antrajame skyriuje – „Vadovėlių tautinėms mažumoms repertuaras“ – analizuojama vadovėlių, išleistų tautinių mažumų kalbomis ar skirtų valstybinei kalbai mokytis, įvairovė. Trečiasis skyrius – „Vadovėliais tautinių mažumų mokyklas aprūpinančios leidyklos“ – skirtas leidykloms, aprūpinančioms tautinių mažumų kalbomis išleistais ir valstybinei kalbai mokytis skirtais vadovėliais, pristatyti.

Trečioji darbo dalis – „Tautinių mažumų aprūpinimo vadovėliais tyrimas“. Tai taikomojo pobūdžio tyrimas, kuriuo siekiama išsiaiškinti pagrindines aprūpinimo tautinių mažumų kalbomis išleistais bei valstybinei kalbai mokytis skirtais vadovėliais problemas ir jų aktualumą mokyklose, ištirti mokyklų vadovų nuomonę. Pirmajame skyriuje – „Tyrimo metodo parinkimas ir tyrimo organizavimas“ – pristatoma pasiruošimo tyrimui eiga, tyrimo instrumento pasirinkimas ir parengimas, tiriamos visumos nustatymas, aptariamasis atrankos metodas, tyrimo trukmė, išsiųstų ir gautų anketų suminis santykis. Antrasis skyrius – „Tyrimo rezultatų analizė“ – skirtas tyrimo rezultatų interpretavimui ir įvertinimui, išvadoms pateikti.

Mokslinė literatūra šio darbo tema negausi, tiksliau, jos apskritai nėra. Darbe remtasi įvairių Lietuvos Respublikos valstybinių įstaigų – LR švietimo ir mokslo ministerijos, ŠMM Švietimo aprūpinimo centro, ŠMM Švietimo plėtotės centro, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie LR Vyriausybės, Statistikos departamento prie LR Vyriausybės, LR Seimo ir kt. – internetiniuose puslapiuose pateikta oficialia informacija, švietimo aprūpinimo metodika, statistika, atliktų tyrimų medžiaga, teisės aktais ir pan. Kuriant tyrimo apie tautinių mažumų aprūpinimą vadovėliais strategiją, formuluojant hipotezes, pasirenkant tyrimo metodą, parengiant tyrimo instrumentą, analizuojant tyrimo metu surinktus duomenis ir aptariant rezultatus, vadovautasi V. P. Pranulio parengtu vadovėliu „Marketingo tyrimai. Teorija ir praktika“ (2007).

Darbui reikalinga informacija – statistika, įvairūs teisės dokumentai, istorinė literatūra – buvo apdorojama analizės, sintezės bei lyginamuoju metodais. Tyrimui atlikti pasirinktas kiekybinis empirinis tyrimo metodas – anketavimas. Tyrimo duomenys analizuojami dviem būdais: aprašomąja statistine duomenų analize bei kokybinės turinio (content) analizės metodu.

Mokslo darbuose tautinių mažumų švietimo ir aprūpinimo vadovėliais problema nėra tyrinėta. Šios problemos analizė – svarbi Lietuvos švietimo įvairiatautėje, daugiakalbėje aplinkoje dalis. Tautinių mažumų švietimo poreikių tyrimas ir analizavimas teikia praktinę vertę, suteikia galimybę iš arčiau pažvelgti ir detalizuoti problemas, sukurti jų sprendimo būdus.

1. TAUTINĖS MAŽUMOS LIETUVOJE

Tautinės mažumos svarbią vietą Lietuvos valstybėje užima jau nuo pat jos kūrimosi pradžios, tačiau iki šiol tikslaus apibrėžimo, kas yra **tautinė mažuma**, Lietuvos įstatymai, deja, nepateikia. Netgi Tautinių mažumų įstatyme, priimtame dar 1989 m., nebuvo pateikta tautinės mažumos sąvoka. LR tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projekte tautinė mažuma apibrėžiama kaip „grupė asmenų, nuolat Lietuvos Respublikoje gyvenančių bei laisva valia pagal tėvų ar vieno iš jų tautinę kilmę pasirinkusių priklausomybę ne lietuvių, o kitai tautinei grupei.“ [23] Tačiau kol kas šis apibrėžimas nėra įstatymiškai įtvirtintas. Tad vis dar svarbu yra suprasti ir teisingai įvertinti tautinių mažumų įsikūrimą mūsų valstybėje, išsaugoti jų išskirtinumą, kuris suvokiamas per kalbą, kultūrą, papročius, religiją.

1. 1. Lietuvos gyventojų tautinė sudėtis ir jos kaita

Lietuva iš pat pradžių formavosi kaip daugiatautė valstybė. Spėjama, kad 1263 m., kai buvo nužudytas Lietuvos karalius Mindaugas, kitų tautybių žmonės galėjo sudaryti apie trečdalį visų krašto gyventojų. [37, p. 6] XIII–XV a. Lietuvos valdovams plečiant Lietuvos žemes į Rusiją, buvo prijungtos baltarusių, rusų ir ukrainiečių žemės – Lietuvos teritorija nusidriekė iki Juodosios jūros. LDK (taip Lietuva buvo vadinama nuo XIV a. pradžios) nebepakako savo potencialo ekonominei ir kultūrinei plėtotei, tad jau nuo viduramžių geranoriškai buvo žiūrima į kitataučius šalies gyventojus. Dar didysis kunigaikštis Gediminas XIV a. pirmoje pusėje savo laiškuose kvietė dvasininkus, įvairius amatininkus, pirklius iš didžiųjų Vakarų Europos miestų apsigyventi Lietuvoje, žemdirbiams žadėjo žemę, pirkliams – prekybą be muitų ir rinkliavų.

XIV–XV a. į Lenkijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemes iš Vakarų Europos persikėlė persekiojamų žydų bendruomenės. 1388–1389 m. didysis kunigaikštis Vytautas suteikė žydams privilegijų, kurios prilygino juos bajorams. Žydai gavo savivaldą – galėjo gyventi bendruomenėmis, kuriose autonomiškai tvarkė nacionalinius, tikiybinius ar teismo reikalus. [5, p.14] Jau minėtas kunigaikštis Vytautas XIV a. pab. iš Krymo atkėlė karaimų, suteikė jiems privilegijų. [37, p. 6]. 1501 m. karaliaus Aleksandro Vilniuje paskelbiama privilegija, kuria čigonams buvo suteikta teisė laisvai klajoti LDK. Tai tik keletas pavyzdžių, parodančių Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje vyravusią toleranciją kitų tautų, kultūrų atžvilgiu, atskleidžiančių tautinių mažumų kelią į mūsų valstybę.

Prisijungtos teritorijos ir naujų tautų įsikūrimas LDK žemėse lėmė, kad XVI a. viduryje lietuviai tesudarė apie trečdalį visų gyventojų. Kunigaikščių prijungtose rytų ir pietryčių žemėse

gyveno tuo metu LDK daugumą sudarę slavai. Gausios buvo ir žydų, vokiečių, totorių, karaimų, lenkų bendruomenės. Abiejų Tautų Respublikos žydų bendruomenė XVII a. pab. tapo didžiausia Europoje, o XVIII a. viduryje – ir visame pasaulyje. [37, 7 p.] Lietuvos etninėje teritorijoje dar XIV–XV a. pradėjusių kurtis lenkų tautinę įtaką pajuto ir lietuviai – dalis lietuvių (ne tik bajorų, bet ir valstiečių) sulenkėjo po 1569 m. sudarytos bendros LDK ir Lenkijos Respublikos [42, 734].

Po trečiojo ATR padalijimo 1795 m. Lietuvos teritorija, išskyrus Užnemunę, atiteko Rusijos imperijai. Rusijos ir Vokietijos (jai priklausė Klaipėdos kraštas) nacionalinė politika žymiai pakeitė etnografinės Lietuvos gyventojų demografinę struktūrą. Tai ypač ryšku XIX a. antrojoje pusėje. Lietuvių tauta neišvengė kitų tautų įtakos: rusifikacijos, polonizacijos, germanizacijos. Iš lentelėje (žr. 1 lentelę) pateiktų duomenų matyti, kaip pakito Lietuvos tautinė gyventojų sudėtis nuo 1857 iki 1989 metų. 1857 m. gausiausia Lietuvos tautinė mažuma – žydai, sudarę 10,7 %, o 1897 m. – net 13,1 % visų gyventojų. Pastebimas itin spartus lenkų tautybės asmenų daugėjimas. Jų skaičius augo iki pat Antrojo Pasaulinio karo: 1857 m. jie sudarė 5,6 % Lietuvos gyventojų, 1897 m. – 9,7 % (apie 250,000 tūkst.), 1923 m. – net 15,3 % (apie 400,000 tūkst.). Daugiau nei 100,000 tūkst. lenkų į Lenkijos valdomą Rytų Lietuvą atsikėlė 1920–1939 m. [42, p. 735] Trečioji pagal gausumą tautinė mažuma 1857 m. buvo vokiečiai (5,1 %).

1 lentelė. Lietuvos gyventojų sudėtis XIX–XX a. (dabartinėje Lietuvos teritorijoje, %)*

Tautybė	1857	1897	1923	1959	1970	1979	1989
Lietuviai	75,6	61,6	69,2	79,3	80,1	80,0	79,6
Rusai	1,4	4,8	2,5	8,5	8,6	8,9	9,4
Lenkai	5,6	9,7	15,3	8,5	7,7	7,3	7,0
Baltarusiai	0,3	4,7	0,4	1,1	1,5	1,7	1,7
Ukrainiečiai	0,1	0,1	0,0	0,7	0,8	0,9	1,2
Žydai	10,7	13,1	8,3	0,9	0,8	0,4	0,3
Latviai	1,0	1,3	0,6	0,2	0,1	0,1	0,1
Totoriai	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Čigonai	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Vokiečiai	5,1	4,4	3,4	0,4	0,1	0,1	0,1
Kitos tautybės	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,4	0,2

* Lentelė iš: *Tautinės mažumos Lietuvos Respublikoje (statistika, informacija, dokumentai)*. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1992. [37, p. 12]

Antrasis Pasaulinis karas iš esmės pakeitė gyventojų tautinę struktūrą. Masinės represijos ir prievartinės deportacijos, repatriacijos emigracijos palietė tiek lietuvių, tiek ir lenkų, vokiečių, žydų, kitų tautybių žmones. Prieš karą lenkai sudarė 15 %, žydai – 8 %, vokiečiai – 3,4 %, rusai – 2,5 % visų Lietuvos gyventojų. 1959 metais šių tautinių mažumų buvo atitinkamai 8,5 %, 0,9 %, 0,4 % ir 8,5 %. [37, p. 9]. Tragiškiausias likimas ištiko žydų tautos atstovus – karo metais masiškai buvo vykdomas šios tautos genocidas. Po Sovietų Sąjungos okupacijos Lietuva neteko apie trečdalią savo gyventojų. Į Lenkiją repatriavo apie 218 tūkst. lenkų. [42, 735 p.]

Sovietų Sąjungos sudėtyje esančios Lietuvos gyventojų kaitą labiausiai įtakoję „gaivališka tarprespublikinė migracija, Sovietų Sąjungos vieningo liaudies ūkio komplekso plėtojimas ir funkcionavimas, su tuo susiję paspartėję industrializacijos ir urbanizacijos procesai“ [37, p. 9]. Lietuvos tautinių mažumų sąrašą papildė dešimtys naujų tautybių, kurios turėjo silpną tautinį identitetą, lengvai pasidavė rusinimui.

Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis (žr. 1 priedą) 1979 m. surašymo metu Lietuvoje gyveno 3 391, 5 tūkst. gyventojų, iš kurių 2 712,2 tūkst. (80%) buvo lietuviai, 303,5 tūkst. (8,9%) – rusai, 247,0 tūkst. (7,3%) – lenkai. Likusių tautų atstovai sudarė 3,8 %. Surašymo, vykusio 1989 m., duomenys parodė, kad lyginant su 1979 m. surašymu Lietuvoje gyventojų padaugėjo nuo 3 391, 5 tūkst. iki 3 674,8 tūkst., tai yra 8,35 %. Lietuvių padaugėjo iki 2 924,3 tūkst. Tačiau procentais jie sudarė 79,6%, t. y. šiek tiek mažiau, nei per surašymą 1979 m. Iki 344, 5 tūkst. (9,4%) išaugo rusų tautybės gyventojų, o lenkų – iki 258,0 tūkst., tačiau pastarųjų skaičius procentais pamažėjo iki 7,0%. Toks augimas aiškinamas migracija ir natūraliu prieaugiu. Kitos tautybių gyventojai sudarė 4 % visų gyventojų.

Visuotinio 2001 metų Lietuvos Respublikos gyventojų ir būstų surašymo duomenimis Lietuvoje buvo 3 484,0 tūkst. gyventojų, iš jų – 2 907,3 tūkst. lietuvių (83,5%). Ne lietuviai sudarė 15,6% visų Lietuvos gyventojų: 6,7% – lenkai, 6,3% – rusai, 1,2% – baltarusiai, 0,7% – ukrainiečiai, 0,7 % – kitų tautybių asmenys.

2008 metais Lietuvoje buvo 3 366,4 tūkst. gyventojų, iš kurių 168,1 tūkst. (5%) rusų, 208,3 tūkst. (6,2%) lenkų tautybės. Nors lietuvių tautybės gyventojų lyginant su 2001 metų surašymo duomenimis sumažėjo 69 tūkst., tačiau dalis procentais nuo 83,5 % (pagal 2001 metų duomenis) padidėjo iki 84,3 %. Pastebėtina, kad lyginant 1979 m. surašymo ir 2008 metų statistikos duomenis lietuvių skaičius procentais išaugo 4,3 %. Per 1979–2008 metus Lietuvos teritorijoje labiausiai sumažėjo rusų tautybės gyventojų – net 39 %, nuo 303, 5 tūkst. iki 168,1 tūkst. Lenkų tuo tarpu sumažėjo 18,58 %, nuo 247,0 tūkst. iki 208,3 tūkst.. Taigi buvusi antroji lenkų tautinė mažuma aplenkė rusus ir tapo gausiausia. Rusų tautybės gyventojų dalis sumažėjo dėl emigracijos – Lietuvos teritoriją po Nepriklausomybės atgavimo paliko nemažai rusų karininkų.

Nors mažumos šiuo metu sudaro mažiau nei 20 proc. visų Lietuvos gyventojų, kai kuriuose regionuose jos sudaro gyventojų daugumą. Remiantis 2001 metų surašymo duomenimis iš 10 net 7 apskritys Lietuvoje pasižymėjo tautiniu vienalytiškumu (žr. 2 lentelę). Alytaus, Kauno, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės ir Telšių apskrityse lietuviai sudaro daugiau nei 93 % gyventojų. Marijampolės ir Tauragės apskrityse gyvena daugiau kaip 98 % lietuvių. Klaipėdos apskrityje lietuviai sudaro – 84,2 %, Utenos – 77,1 %, o Vilniaus apskrityje lietuvių tėra 54,9 %. Klaipėdos apskrityje iš tautinių mažumų ryškiai dominuoja rusai, jie sudaro net 11 % visų gyventojų. Utenos apskrityje iš tautinių mažumų taip pat daugiausia rusų – 13,4 % visų gyventojų.

lenkų – 4,5 %. Vilniaus apskritis tautiniu vienalytiškumu pasižymi mažiausiai, čia gyvena net 25 % lenkų, 11 % rusų.

2 lentelė. Gyventojai pagal tautybę apskrityse*

Apskritis	Iš viso:	Pasiskirstymas tautybėmis, %					
		lietuvių	lenkų	rusų	baltarusių	ukrainiečių	kitų tautybių
Iš viso:	3483972	83,5	6,7	6,3	1,2	0,6	0,7
Alytaus	187769	95,3	2,1	1,3	0,4	0,2	0,5
Kauno	701529	93,9	0,5	3,7	0,3	0,4	0,5
Klaipėdos	385768	84,2	0,3	11,4	1,0	1,3	0,9
Marijampolės	188634	98,5	0,2	0,6	0,1	0,1	0,3
Panevėžio	299990	96,3	0,2	2,5	0,2	0,3	0,3
Šiaulių	370096	95,4	0,2	3,0	0,2	0,4	0,6
Tauragės	134275	98,7	0,1	0,6	0,1	0,1	0,3
Telšių	179885	97,4	0,1	1,5	0,2	0,2	0,3
Utenos	185962	77,1	4,5	13,4	2,0	1,1	0,8
Vilniaus	850064	54,9	25,4	11,6	3,6	1,1	1,2

* Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenys [1]

Vietovėse, kuriose lenkai arba rusai (kartu arba atskirai) yra didžiausios etninės grupės, yra gana sudėtinga kalbinė aplinka.

1. 2. Tautinių mažumų švietimo situacija

Lietuvos Respublika stengiasi sudaryti sąlygas tautinėms mažumoms per švietimą išlaikyti savo kalbą, kultūrą bei religiją. Būtent švietimo įstaigos tampa tuo pradiniu kanalu, per kurį pirmiausia įgyjami įgūdžiai ir žinios, suformuojamos tam tikros vertybės, reikalingos gyventi įvairiautėje aplinkoje, integruotis bei tuo pačiu išsaugoti savo identitetą. Tautinių mažumų švietimo principai yra įtvirtinti bendruosiuose švietimo dokumentuose ir dokumentuose, reglamentuojančiuose Lietuvos tautinių mažumų gyvenimą.

1. 2. 1. Švietimą gimtąja kalba reglamentuojantys dokumentai

Vienas svarbiausių įstatymų, nustatančių tautinių mažumų švietimo padėtį, yra **Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas** [22], priimtas dar 1989 m., pakeistas 1991 m. Šio įstatymo 2 straipsniu nustatoma, kad Lietuvos Respublika, atsižvelgdama į tautinių mažumų poreikius, įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka, garantuoja „teisę į valstybės paramą ugdyti

tautinę kultūrą ir švietimą; teisę mokytis gimtąja kalba, sudarant sąlygas turėti ikimokyklinės įstaigas, pamokas ir bendrojo lavinimo mokyklas <...>“ [22]. 7 straipsniu reglamentuojama tautinių mažumų visuomeninių ir kultūros organizacijų teisė steigti kultūros ir švietimo įstaigas; tai minėtos organizacijos daro savo lėšomis, o valstybė išipareigoja remti organizacijas bei įstaigas, skirtas piliečių kultūros ir švietimo poreikiams tenkinti.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas [21] išplėtoja Tautinių mažumų įstatymo nuostatą – 30 straipsnyje įtvirtinama tautinių mažumų teisė pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą gauti gimtąja kalba tose bendrojo lavinimo ir neformaliojo švietimo mokyklose, kurios savo veiklos nuostatuose yra įteisinę mokymą tautinės mažumos kalba bei tautinės mažumos kultūros puoselėjimą. Kiek ir kokių dalykų bus mokoma valstybine lietuvių kalba, pradinio ir pagrindinio ugdymo metu sprendžia moksleivių tėvai (ar globėjai), o vidurinio – patys moksleiviai. Tautinei mažumai priklausantis moksleivis gali papildomai mokytis gimtosios kalbos tiek formaliojo, tiek neformaliojo ugdymo įstaigose. Tačiau formaliojo ugdymo įstaigose išskiriamas apribojimas – papildomai mokomasi gimtosios kalbos, jeigu tam yra realus poreikis, mokykloje turimas tos kalbos specialistas ir ugdymas vyksta kita mokomąja kalba. Vadinasi, jeigu ir bus poreikis, tačiau mokykla neturės reikiamo kalbos specialisto, galimybė mokytis gimtosios kalbos nebus suteikta. Reikia nepamiršti ir to, kad Lietuvoje turime gausias tautines mažumas, tokias kaip rusai ir lenkai, ir neskaitlingas. Mokymas valstybine kalba ir valstybinės kalbos mokymasis yra garantuojamas kiekvienam LR piliečiui ar užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvoje.

Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas [24] tautinių mažumų gimtųjų kalbų vartojimo nereglamentuoja, nustatomas tik valstybinės kalbos vartojimas. 11 ir 12 straipsniai nurodo, kad bendrąjį išsilavinimą valstybine kalba galima įgyti visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, visos vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos turi išmokyti valstybinės kalbos valstybės nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. sausio 16 d. įsakymu Nr. 56 patvirtintos **Tautinių mažumų švietimo nuostatos** naujai įprasmina ir papildo 1992 metų „Tautinių mažumų mokyklų integravimosi į Lietuvos Respublikos švietimo sistemą nuostatas“, nurodo tautinių mažumų švietimo tobulinimo gaires. Bendrosiose nuostatose ne tik pripažįstamas ugdytinio, priklausančio tautinei mažumai, poreikis išsaugoti kalbą, bet ir teisė mokytis gimtosios kalbos arba gimtąja kalba (esant sąlygoms). Siekiant patenkinti šį tautinių mažumų švietimo poreikį „teisės aktų nustatyta tvarka sudaromos sąlygos steigti ikimokyklinio ugdymo įstaigas ir bendrojo lavinimo mokyklas, kurti jose klases ar grupes, kuriose ugdymo procesas arba jo dalis būtų organizuojama gimtąja kalba“ [39]. Taip pat numatoma, kad ugdymo procese gali būti derinamos skirtingos mokomosios kalbos.

Specifiniai tautinių mažumų švietimo poreikiai tenkinami: bendrojo lavinimo mokyklose ugdant viena iš tautinių mažumų kalbų – baltarusių, lenkų, rusų – arba derinant skirtingas mokomąsias kalbas; tautinių mažumų atstovams mokantis gimtosios kalbos kaip dalyko; naudojantis popamokinio ugdymo galimybėmis; taip pat ir neformaliojo švietimo įstaigose – šeštadieninėse ir sekmadieninėse mokyklose. Tiek priešmokyklinėse grupėse besimokantiems vaikams, tiek moksleiviams, besimokantiems lietuvių mokomąja kalba, kai jie yra iš kitos kalbinės aplinkos, esant realiam poreikiui sudaromos galimybės mokytis lietuvių kalbos kaip negimtosios, taikant negimtosios kalbos mokymo(si) metodiką ir mokomąsias priemones.

Tautinių mažumų švietimo nuostatose paliečiamas ir tautinių mažumų vadovėlių klausimas, ko nebuvo padaryta nė viename iš šiame skyriuje aptariamų dokumentų. Nurodoma, kad lenkų ir rusų tautinių mažumų pradinėse, pagrindinėse ir vidurinėse bendrojo lavinimo mokyklose sudaromos sąlygos naudotis Lietuvoje rengtais gimtosios kalbos vadovėliais bei iš lietuvių kalbos išverstais pradinės ir pagrindinės mokyklos mokomųjų dalykų vadovėliais. O XI ir XII klasių moksleiviams mokymui(si) rekomenduojama naudoti lietuvių kalba išleistus vadovėlius ir kitą mokomąją medžiagą. Naudotis kitose šalyse išleistais vadovėliais ir kitomis mokymosi priemonėmis leidžiama pagal LR ŠMM nustatytą tvarką.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatose, patvirtintose LR Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700, numatomas sąlygų mokytis ir studijuoti gerinimas tautinių mažumų vaikams, papildomas dėmesys negausių tautinių bendrijų švietimo reikmėms [41]. Tačiau šiam, kaip ir daugumai kitų dokumentų būdingas gana abstraktus pobūdis. Tad gali kilti sunkumų juos įgyvendinant, kai atsiranda skirtingas tam tikrų principų interpretavimas.

Apibendrinant galima teigti, jog mokymasis valstybine kalba yra užtikrinamas visoms tautinėms mažumoms, nekreipiant dėmesio į jos skaitlingumą. Problema iškyla kalbant apie teisę mokytis gimtosiomis tautinių mažumų kalbomis. Ši teisė pilnai yra užtikrinama tik skaitlingiausioms tautinėms mažumoms, tokioms kaip lenkai ir rusai, kurios turi bendrojo lavinimo mokyklas rusų ir lenkų mokomosiomis kalbomis. Neskaitlingos tautinės mažumos teisės į mokymąsi gimtąja kalba bendrojo lavinimo mokyklose kaip ir netenka, išskyrus gimtosios kalbos pamokas ar popamokinius užsiėmimus. Negausių tautinių mažumų mokymosi gimtąja ar gimtosios kalbos poreikis realizuojamas neformaliojo ugdymo įstaigose. Nors įstatymuose ir pripažįstamos visų tautinių mažumų teisės į švietimą gimtąja kalba, tačiau ne visų mažumų poreikis yra pilnai užtikrinamas.

1. 2. 2. Švietimo įstaigos tautinėms mažumoms

Lietuvos valstybė atsižvelgia į specifinius tautinių mažumų ugdymosi poreikius, stengiasi užtikrinti galimybes mokytis tiek gimtosios, tiek valstybinės kalbos išlaikydama ugdymo įstaigas skirtingomis mokomosiomis kalbomis. Šiame skyriuje analizuojama bendrojo lavinimo mokyklų tautinių mažumų mokomosiomis kalbomis sistema, aptariama jos kaita; pristatomos neformaliojo tautinių mažumų ugdymo įstaigos – šeštadieninės ir sekmadieninės mokyklos, supažindinama su pagrindiniais jų veiklos principais.

1. 2. 2. 1. Bendrojo lavinimo mokyklos

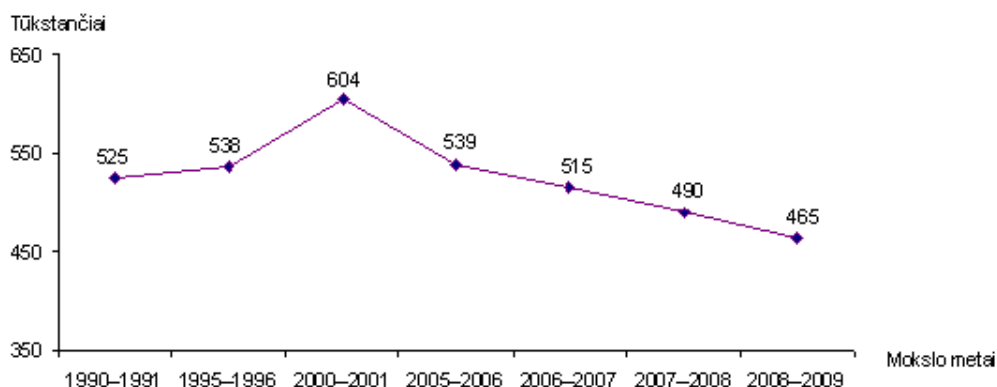
Lietuvoje moksleiviai turi galimybę pasirinkti bendrojo lavinimo mokyklą pagal mokomąją kalbą. Tradiciškai renkama iš mokyklų, kuriose ugdymo procesas vyksta lietuvių, rusų arba lenkų kalbomis. Tačiau reikia pridurti, kad Lietuvoje esama mokyklų, kuriose mokomoji ar viena iš mokomųjų kalbų yra baltarusių, prancūzų, anglų, vokiečių, idiš (žydų). Šiame skyriuje aptariamos skaitlingoms tautinėms mažumoms skirtos mokyklos.

Švietimo sistemos pokyčiai bei demografinių rodiklių kaita nuo 1991 metų gerokai pakeitė mokyklų tinklą ir besimokančių jose moksleivių skaičių. Išnagrinėjus Lietuvos švietimo būklę apibendrinančius ir statistiką pateikiančius leidinius galima išskirti keletą priežasčių, nulėmusių dabartinę švietimo būklę. Tai spartus gimstamumo mažėjimas, gyventojų migravimas (pvz., iš kaimų į miestus; iš Lietuvos į užsienio šalis), švietimo sistemos optimizavimas.

Keletą esminių pokyčių derėtų paminėti. Laikotarpiu nuo 1991 iki 2001 metų bendrojo lavinimo mokyklų skaičius išaugo, nes atsirado naujų tipų mokyklų: darželių-mokyklų, gimnazijų, jaunimo mokyklų. Tačiau dėl pertvarkos jau 2001 metų antroje pusėje sumažėjo pradinių ir vidurinių mokyklų. [8] Visos Lietuvos mastu 1998–1999–2000 mokslo metais pereita prie pagrindinio dešimtmečio ugdymo, o nuo 2000–2001 mokslo metų paskutinėje bendrojo lavinimo pakopoje įvestas profiliuotas mokymas [25]. 2002 metais įvedus naują švietimo finansavimo tvarką – „mokinio krepšelį“, kai vaikas, pasirinkęs mokyklą, atsineša į ją ir finansavimą – atsirado galimybė geriau panaudoti švietimui skiriamas lėšas. Šios ir kai kurios kitos, lietuvių mokykloms nebūdingos, priežastys nulėmė ir tautinių mažumų bendrojo lavinimo mokyklų kaitą.

Mokinių skaičiaus kitimą mokyklose nulėmė gimstamumo mažėjimas. Sparčiai mažėja mokyklinio amžiaus vaikų, taigi mažėja ir moksleivių skaičius bendrojo lavinimo mokyklose. Kaip matyti iš paveiksle (žr. 1 paveikslą) pateiktų duomenų, nuo 1990–1991 iki 2000–2001 mokslo metų mokinių skaičius mokyklose didėjo ir siekė apie 604 tūkst. Tačiau po 2001 metų mokinių mokyklose pradėjo mažėti ir 2008–2009 mokslo metais jų skaičius tesiekė 465 tūkst.

1 paveikslas. Bendrojo lavinimo mokyklų mokinių skaičiaus kitimas 1990–2008 m.*

* Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenys [28]

Tautinių mažumų mokyklose taip pat įvyko ryškių pokyčių. 1990–1991 mokslo metais rusų ar lenkų mokomąja kalba mokėsi iš viso 87,435 tūkst. moksleivių. Mokinių, besimokančių rusų kalba, skaičius buvo beveik 7 kartus didesnis, nei lenkų – atitinkamai 76,028 tūkst. ir 11,407 tūkst. (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Bendrojo lavinimo mokyklos, kuriose mokoma rusų ir lenkų kalbomis 1990–1991 mokslo metais*

Mokyklų tipai/mokomoji kalba	Mokyklų skaičius	Mokinių, besimokančių rusų ar lenkų kalbomis, skaičius
Mokyklos rusų mokomąja kalba	85	50774
Mokyklos lietuvių ir rusų mokomosiomis kalbomis	31	2714
Mokyklos rusų ir lenkų mokomosiomis kalbomis	47	Rusų kalba – 17873, lenkų - 4198
Mokyklos rusų, lenkų ir lietuvių mokomosiomis kalbomis	25	Rusų kalba – 4667, lenkų - 2328
Mokyklos lenkų mokomąja kalba	44	4130
Mokyklos lenkų ir lietuvių mokomosiomis kalbomis	7	751
Iš viso:	239	Rusų kalba: 76 028 Lenkų kalba: 11 407

* Lentelė sudaryta pagal *Tautinės mažumos Lietuvos Respublikoje (statistika, informacija, dokumentai)*. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1992. [37, p. 23-24]

Vėlesnių metų duomenys parodo žymų tiek rusų, tiek lenkų mokomosiomis kalbomis besimokančių moksleivių skaičiaus kitimą. 1990–1991 metais net 76,028 tūkst. rusų kalba besimokančių moksleivių skaičius 2000–2001 mokslo metais sumažėjęs iki 40,978 tūkst., o 2008–2009 mokslo metais rusų kalba besimoko tik 19,676 tūkst. moksleivių (žr. 4 lentelę). Taigi moksleivių sumažėja net 74 %. Besimokančių lenkų mokomąja kalba moksleivių skaičius iki 2000–

2001 metų žymiai išauga net 48 % – nuo 11,407 iki 21,940 tūkst. Tačiau per 9 metus, iki 2008–2009 mokslo metų, šis skaičius daugiau nei 31 % sumažėjo – nuo 21,940 iki 15,064 tūkst.

4 lentelė. Bendrojo lavinimo mokyklų mokinių skaičius*

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005**	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Iš viso pagal kalbas	580 390	578 818	569 816	558 497	538 418	538 541	514 622	489 442	464 638
Lietuvių kalba	517 214	519 177	514 384	507 086	491 495	493 503	473 752	452 054	429 335
Rusų kalba	40 978	37 672	33 890	30 606	27 155	26 200	23 230	20 914	19 676
Lenkų kalba	21 940	21 710	21 314	20 549	19 507	18 473	17 321	16 156	15 064
Baltarusių kalba	207	208	175	159	138	149	138	140	143
Prancūzų kalba	..	..	..	30	35	42	56	75	234
Anglų kalba	51	51	53	67	88	88	79	68	152
Kitos kalbos	0	0	0	0	0	86	46	35	34

* Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenys [9]

** Nuo 2005–2006 mokslo metų pateikti visų bendrojo lavinimo mokyklų tipų (įskaitant suaugusiųjų, specialiąsias ir sanatorines) mokyklų duomenys

Tokį moksleivių skaičiaus mažėjimą nulėmė ne tik demografiniai pokyčiai, t. y. gimstamumo mažėjimas. Lietuvių moksleivių skaičiaus sumažėjimui įtakos turėjo du veiksniai: natūralaus prieaugio mažėjimas ir vis auganti emigracija. Tuo tarpu tautinių mažumų moksleivių, besimokančių gimtosiomis kalbomis, didėjimą ir mažėjimą įtakojo ir papildomi veiksniai. Kaip teigia VPU Bendrosios geografijos katedros asistentas Marijus Pileckas, sovietmečiu didelė dalis Rytų Lietuvoje gyvenančių lenkų – apie 2/3 – leido vaikus į rusiškas mokyklas.[30, p. 41] Šios tendencijos matomos dar ir pirmaisiais metais po Nepriklausomybės atgavimo. Tačiau vėliau tautinis Lietuvos lenkų atgimimas nulėmė besimokančių lenkų mokomąją kalbą skaičiaus augimą, o tuo pačiu rusų mokomąją kalbą – mažėjimą. Tolimesnis besimokančių tautinių mažumų kalbomis moksleivių skaičiaus kitimas priklausė daugiausia nuo demografinių rodiklių pokyčių bei emigracijos. Mokyklinio amžiaus vaikų mažėjimas dėl mažėjančio gimstamumo būdingas lenkų tautinei mažumai. Rusų tautinės mažumos vaikų sumažėjo dėl emigracijos.

Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos (AIKOS) svetainės duomenimis 2009 m. rugsėjo 1 d. Lietuvoje buvo 177 bendrojo lavinimo mokyklos, kuriose mokomoji arba viena iš mokomųjų yra tautinės mažumos kalba (žr. 5 lentelę). Lyginant šių metų duomenis su 1990–1991 mokslo metų pastebimi akivaizdūs skirtumai. 1990–1991 mokslo metais Lietuvoje lenkų ir rusų kalbomis buvo mokoma 239 mokyklose (žr. 3 lentelę). Bendras mokyklų skaičius sumažėjo nuo 239 iki 177, tai yra beveik 26 %. Bendrojo lavinimo mokyklų lenkų mokomąją kalbą padaugėjo nuo 44 iki 62. Padaugėjo mokyklų lenkų ir lietuvių mokomosiomis kalbomis – nuo 7 iki 17.

5 lentelė. Bendrojo lavinimo mokyklos pagal mokymo kalbas 2009 rugsėjo 1 d.*

Eil. Nr.	Institucijos	Iš viso	iš jų							
			lietuvių	lenkų	rusų	lietuvių - lenkų	lietuvių - rusų	lenkų - rusų	lietuvių - lenkų - rusų	kitos
1	Bendrojo lavinimo mokyklos, iš jų:	1365	1178	62	37	17	31	13	8	9
1.1	Mokyklos-darželiai	113	98	2	6	6	-	1	-	-
1.2	Pradinės mokyklos	95	84	6	-	2	1	1	-	1
1.3	Pagrindinės mokyklos	580	512	30	7	3	14	2	2	4
1.4	Vidurinės mokyklos	363	288	20	20	5	13	6	5	2
1.5	Gimnazijos	190	172	4	4	1	3	3	1	2
1.6	Jaunimo mokyklos	19	19	-	-	-	-	-	-	-
1.7	Konservatorijos	4	4	-	-	-	-	-	-	-

* Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos duomenys [36]

Mokyklų rusų mokomąja kalba, priešingai nei lenkų, sumažėjo beveik 56,4 % – nuo 85 iki 37. Nepakitęs mokyklų skaičius išliko lietuvių ir rusų mokomosiomis kalbomis, jų liko 31. Mokyklų, kuriose ugdymas vyksta lenkų ir rusų kalbomis, skaičius nuo 47 sumažėjo iki 13 (net 72,3 %). Trimis – lietuvių, lenkų ir rusų – mokomosiomis kalbomis ugdymo procesą vykdančių mokyklų skaičius taip pat sumažėjo – iš buvusių 25 mokyklų liko 8 (68 % mažiau).

Taigi tiek dėl demografinių, tiek dėl socialinių priežasčių (rusų tautinės mažumos moksleiviai vis dažniau renkasi mokyklas lietuvių ar lenkų mokomąja kalba) mokyklų rusų mokomąja kalba skaičius mažėja. Mokyklų lenkų mokomąja kalba skaičius išlieka pastovesnis – mokyklas papildoma mokiniai, anksčiau mokęsi rusų mokyklose. Įvedus „mokinio krepšelį“, tautinių mažumų mokyklos nukenčia, nes jų išlaidos mokymo procesui yra didesnės (be visiems moksleiviams įprastų dalykų mokoma tautinės mažumos gimtosios kalbos ir literatūros), o mokinių skaičius mažesnis, nei lietuviškose mokyklose. Tuo tarpu „mokinio krepšelis“ remiasi principu kuo mokykla turi daugiau mokinių, tuo skiriama didesnė finansinė parama švietimo reikalams.[16] Mokinių skaičiaus ir mokyklų pokytį lemia ir tai, kad dalis tautinių mažumų atstovų savo vaikus leidžia į mokyklas lietuvių mokomąja kalba. Kai kurie tėvai mano, kad taip galima užtikrinti geresnę vaiko socializaciją, švietimo tęstinumą, didesnes veiklos baigus mokyklą pasirinkimo galimybes. [27, p. 24]

1. 2. 2. 2. Šeštadieninės ir sekmadieninės mokyklos

Skaitlingoms tautinėms mažumoms, tokioms kaip lenkai ir rusai, sudaromos įvairios edukacinės galimybės: moksleiviai gali lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas, bendrojo lavinimo mokyklas lenkų ar rusų mokomosiomis kalbomis. Tačiau pastaraisiais metais pastebimas vis spartesnis skirtingų tautybių moksleivių skaičiaus didėjimas bendrojo lavinimo mokyklose lietuvių

mokomąją kalbą. Lietuviškose mokyklose ne visada yra galimybė patenkinti padidėjusios etninės įvairovės edukacinius poreikius, įgyvendinti tėvų ir vaikų teisę pasirinkti ugdymą gimtąja kalba. Paprastai negausios ir nekompaktiškai gyvenančios tautinės mažumos taip pat neturi galimybės pasirinkti. Dėl to didėja šeštadieninių ir sekmadieninių mokyklų steigimo poreikis.

Švietimo įstatymas garantuoja teisę mokytis gimtąja kalba ir gimtosios kalbos ne tik formaliojo ugdymo švietimo įstaigose. Siekiant išsaugoti ir puoselėti tautinį identitetą yra steigiamos neformaliojo vaikų švietimo įstaigos – šeštadieninės ir sekmadieninės tautinių mažumų mokyklos. Šių mokyklų statusas, paskirtis, veiklos pagrindai reglamentuojami „Šeštadieninės ir sekmadieninės tautinių mažumų mokyklos sampratoje“, patvirtintoje LR švietimo ir mokslo ministro ir Tautinių mažumų ir išeivijos departamento generalinio direktoriaus 2004 m. rugsėjo 20 d. įsakymu Nr. ISAK-1463/V-65. Šeštadieninės ir sekmadieninės mokyklos yra skirtos „palaikyti tautinės mažumos etnolingvistinį gyvybingumą, tenkinti tautinių mažumų vaikų ir jaunimo specifinius edukacinius – gimtosios kalbos mokymosi, tradicijų ir kultūros pažinimo, tautinio tapatumo išsaugojimo ir stiprinimo bei etnokultūrinės raiškos ir socializacijos poreikius.“ [34]

Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie LR Vyriausybės pateiktais duomenimis šiuo metu Lietuvoje veikia 46 šeštadieninės ir sekmadieninės tautinių mažumų mokyklos, tuo tarpu 2001 m. jų buvo 38. [32] Koks yra tikrasis šių mokyklų skaičius – nėra aišku, skirtinguose šaltiniuose jų skaičius pateikiamas nevienodas, juolab, kad ne visos šios mokyklos yra registruotos. Žvelgiant į lentelėje pateiktus duomenis (žr. 6 lentelę) galima pastebėti didėjantį skaitlingų Lietuvos tautinių mažumų šeštadieninių ir sekmadieninių mokyklų skaičių. Toks didėjantis lenkų ir rusų tautinių mažumų poreikis steigti šeštadienines ir sekmadienines mokyklas siejamas su mažėjančiu mokinių skaičiumi mokyklose rusų ir lenkų mokomąją kalbą.

6 lentelė. Šeštadieninės ir sekmadieninės mokyklos Lietuvoje 2001 ir 2009 metais*

Šeštadieninės ir sekmadieninės mokyklos	Skaičius 2001 m.	Skaičius 2009 m.
Armėnų	3	3
Baltarusių	2	3
Čečėnų	-	3
Estų	-	1
Graikų	2	1
Karaimų	1	1
Latvių	2	1
Lenkų	4	12
Romų	1	-
Rumunų	-	1
Rusų	2	5
Totorių	8	4
Ukrainiečių	6	3
Uzbekų	-	1
Vokiečių	4	4
Žydų	3	3
Iš viso	38	46

* Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie LR Vyriausybės duomenys [6,

32]

Kaip jau buvo minėta, šios mokyklos yra itin svarbios neskaitlingoms etninėms mažumoms (totoriams, žydams, vokiečiams, ukrainiečiams ir kt.). Šeštadieninių ir sekmadieninių mokyklų ugdymo programų vykdymas, kaip reglamentuojama „Šeštadieninių ir sekmadieninių tautinių mažumų mokyklų sampratoje“ [34], teisės aktų nustatyta tvarka yra finansuojamas steigėjo, mokinių tėvų (arba globėjų, rūpintojų) bei rėmėjų. Teisės aktų nustatyta tvarka šios mokyklos gali gauti finansavimą iš valstybės ir savivaldybės tikslinių programų, gauti lėšų ar materialinių vertybių iš LR institucijų, užsienio valstybių organizacijų, piliečių. Už šeštadieninėse ir sekmadieninėse mokyklose teikiamą neformalųjį švietimą mokesčio dydį, kuris priklauso nuo mokinių gabumų ir socialinės padėties, nustato mokyklos steigėjas.

Mokyklų darbas organizuojamas pagal jų pačių arba užsienio šalių parengtas programas ir mokymo priemonės, kurios yra pritaikytos Lietuvos švietimo tikslams, švietimo sistemos principams ir bendruomenės poreikiams. Ugdymo metodai, moksleivių pasiekimų vertinimo formos šiose mokyklose pasirenkami laisvai, čia kuriama savita ugdymo aplinka. Šiose mokyklose mokomasi ne tik gimtosios kalbos, bet ir savo tautos istorijos, religijos, literatūros, etninės kultūros dalykų. Šeštadieninių ir sekmadieninių mokyklų programos padeda perteikti tautinės kultūros pagrindus, puoselėti ir saugoti tautinį identitetą.

„Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategijoje“, patvirtintoje LR Vyriausybės 2007 m. spalio 17 d. nutarimu Nr. 1132, numatoma siekti išsaugoti tautinių mažumų tapatumą remiant tautinių mažumų švietimą bei pastangas išsaugoti kalbą, papročius, tradicijas ir jų sukurtą materialųjį kultūros paveldą. Tad numatoma didinti tautinių mažumų šeštadieninių ir sekmadieninių mokyklų skaičių nuo tuo metu užfiksuoto 46 (2007 m. sausio 1 d.) iki 65 (2015 m.). [38]

Nors šeštadieninių ir sekmadieninių mokyklų svarba apibrėžiama „Tautinių mažumų švietimo nuostatose“, „Šeštadieninių ir sekmadieninių tautinių mažumų mokyklų sampratoje“ pateikiami sukonkretinti edukaciniai tikslai, jų įgyvendinimo principai ir priemonės, o „Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategijoje“ planuojama gausinti šių mokyklų skaičių, tačiau jos, nepaisant pastangų jas išlaikyti ir remti, susiduria su įvairiomis problemomis. Tautinių mažumų ir išsvijojos departamento prie LR Vyriausybės išskiriamos tokios pagrindinės problemos [32]:

- kvalifikuotų mokytojų trūkumas;
- neturintys pedagoginio išsilavinimo mokyklų darbuotojai;
- galimybės mokinius skirstyti į kelias amžiaus grupes nebuvimas dėl per mažo mokinių ir mokytojų skaičiaus;
- mokyklos veikia neįregistruotos, neturėdamos mokymo programų;
- mokyklos nefinansuojamos iš savivaldybių švietimo skyrių;
- moksleiviai neaprupinami mokymo priemonėmis, mokytojai – metodine literatūra;
- nenumatomos mokytojų kvalifikacijos kėlimo programos.

Optimizuojant bendrojo lavinimo mokyklų tinklą, šeštadieninių ir sekmadieninių mokyklų steigimas ir išlaikymas yra svarbi užduotis siekiant išsaugoti tautinių mažumų identitetą. Tautinių mažumų bendruomenių ar organizacijų steigiamos šeštadieninės ir sekmadieninės mokyklos pirmiausia vis dar stokoja finansinės paramos, kuria būtų galima išspręsti daugumą kylančių aprūpinimo problemų.

Apibendrinant pirmąją šio magistro darbo dalį galima teigti, kad nemaža dalis tautinių mažumų Lietuvoje ne vieną šimtmetį puoselėja savo tradicijas. Tautinių mažumų kalbos, kultūros, tradicijų išsaugojimas – svarbi užduotis Lietuvos valstybei. Siekiant užtikrinti tautinių mažumų išskirtinumo išsaugojimą, jų teisės įtvirtinamos įvairiuose įstatymuose, teisės aktuose, pirmiausia atsižvelgiama į jų teisę vartoti savo kalbą, gauti išsilavinimą gimtąja kalba. Tačiau bendrojo lavinimo mokyklose mokymas(is) gimtąja kalba užtikrinamas tik skaitlingoms mažumoms. Negausios tautinės mažumos poreikiui mokytis savo gimtosios kalbos patenkinti steigiamos neformaliojo ugdymo įstaigos.

2. TAUTINIŲ MAŽUMŲ APRŪPINIMAS VADOVĖLIAIS

2. 1. Aprūpinimo vadovėliais procesas, jo ypatumai

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos aprūpinamos vadovėliais vadovaujantis LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. ISAK-1051 patvirtintu „Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašu“ [26]. Šis aprašas galioja tiek lietuvių, tiek tautinių mažumų bendrojo lavinimo mokykloms. Pagal patvirtintą mokyklų aprūpinimo vadovėliais tvarką Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija ir Švietimo aprūpinimo centras, remdamasis ekspertų bei vadovėlių leidėjų ar jų įgaliotų institucijų teikiamais pasiūlymais, pateikia „Galiojančių bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių sąrašą“ bei „Galimų įsigyti bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių sąrašą“. Į šiuos sąrašus gali būti įrašyti tik Švietimo ir mokslo ministerijos žymą turintys vadovėliai, numatomiems keisti vadovėliams gali būti nurodytas žymos galiojimo laikas.

Mokyklos iš minėtų sąrašų renkasi reikalingus ugdymosi procesui vadovėlius. Kiekvienos mokyklos vadovas, remdamasis LR įstatymais, teisės aktais, aprašu ir kt., nustato vadovėlių ir mokymo priemonių įsigijimo, priėmimo, apskaitos, saugojimo ir išdavimo mokiniams tvarką, paskiria už apskaitą, išdavimą, saugojimą atsakingus asmenis (paprastai jais būna mokyklų bibliotekų vedėjai). Paprastai bibliotekų vedėjams pavedama informuoti dalykų mokytojus, surinkti jų pageidavimus. Už mokinio krepšelio lėšas, skirtas vadovėliams, galima įsigyti ne tik į galimų įsigyti ir galiojančių sąrašus įrašytus vadovėlius, bet ir:

- **Tarptautinio bakalaureato vadovėlių;**
- **Užsienyje išleistų vadovėlių užsienio kalbai mokytis;**
- **Specialiųjų mokymo priemonių;**
- **Priešmokyklinio ugdymo priemonių;**
- **Vadovėlių papildančių mokymo vadovėlių (išskyrus pratybų sąsiuvinius);**
- **Mokytojo knygų;**
- **Ugdymui reikalingos literatūros;**
- **Skaitmeninių mokymo priemonių;**
- **Daiktų, medžiagų, įrangos (darbo, kūrybos, informacinių ir vaizdinių priemonių, reikalingų dalyko mokymui ir mokymuisi). [26]**

Mokyklos tarybai pritarus mokyklos direktorius tvirtina įsigyjamų vadovėlių, jų komplektų dalių, mokymo, priešmokyklinio ugdymo(-si), specialiųjų mokymo, mokomųjų kompiuterinių priemonių ir literatūros sąrašus. Užsakymai pateikiami vadovėlių leidėjams (arba tiekėjams) ar jų įgaliotoms institucijoms. Apie įsigytus vadovėlius bei mokymo priemones ugdymo įstaiga Švietimo aprūpinimo centrui pateikia apibendrintą informaciją, kuri reikalinga ruošiant lėšų panaudojimo suvestines.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 72 straipsnis „Mokestis už švietimą“ numato, kad pagal pradinio (1–4 klasės), pagrindinio ugdymo (5–10 klasės) programas besimokantys mokiniai vadovėliais naudojami nemokamai. Besimokantieji pagal vidurinio ugdymo programą iš dalies aprūpinami vadovėliais iš mokyklos vadovėlių fondo, įvertinus tėvų (rūpintojų) ir moksleivių socialinę padėtį. [21] Lėšos vadovėliams įsigyti yra skiriamos valstybės. Visi bendrojo lavinimo mokyklų vadovėliai iki 2002 metų buvo perkami už centralizuotai skiriamas lėšas. Nuo 2002 metų pinigai šioms mokymo priemonėms pirkti yra mokinio krepšelyje, kurį taip pat sudaro lėšos mokytojų atlyginimams, kvalifikacijai tobulinti, mokinių pažintinei veiklai, mokymo priemonėms, mokinių profesijos pasirinkimui konsultuoti ir kt. Kiekvienais metais pastebimas vis didėjantis mokinio krepšelis.

7 lentelė. Mokinio krepšelio augimas*

Metai	Mokinio krepšelis (Lt)
2005	1753 Lt (tautinių mažumų moksleiviams – 10 % didesnis)
2006	1942 Lt
2007	2333 Lt
2008	3059 Lt
2009	3774 Lt (tautinių mažumų moksleiviams – 20 % didesnis)

* Lentelė sudaryta pagal: 2008-aisias - didžiausias mokinio krepšelio augimas [3]; Nuo kitų metų – didesnis mokinio krepšelis [29]

Vadovėliai ir mokymo priemonės įsigijami ne tik iš mokinio krepšelio lėšų, jiems įsigyti gali būti skiriama lėšų iš savivaldybės ir valstybės biudžetų. Tautinių mažumų mokyklų mokiniams krepšelis didesnis 20 proc. Nors tautinių mažumų vadovėliams pirkti skiriamos papildomos lėšos, tačiau šių vadovėlių kainos paprastai yra didesnės nei 20 % už lietuviškų vadovėlių. Pavyzdžiui, autorių parengto V klasei skirto matematikos vadovėlio „Matematika Tau“ I ir II dalių lietuvių kalba vidutinė kaina yra atitinkamai 21,10 Lt ir 20,36 Lt, tuo tarpu abi lenkų kalba išleisto vadovėlio dalys kainuoja vidutiniškai 28,34 Lt ir 30,08 Lt, rusų – 26,88 Lt ir 30,44 Lt. [2] Tokį akivaizdų kainų skirtumą lemia itin ribotas vadovėlių tiražas dėl nedidelio besimokančių tautinių

mažumų kalbomis skaičiaus bei papildomos lėšos, reikalingos vertimui į tautinės mažumos kalbą. Tad ir vadovėlių fondas rusų ir lenkų kalbomis atnaujinamas lėčiau.

2009 m. atnaujintame „Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos apraše“ įtraukta naujovė – Vadovėlių ir mokymo priemonių duomenų bazė. Tai bazė, kurioje patalpinama informacija apie tinkamus naudoti ugdymo procese vadovėlius ir mokymo priemones.[26] Į šią duomenų bazę, taip pat ir į Galiojančių vadovėlių sąrašą traukiami tik tie vadovėliai, kurių recenzijose pateikiamose išvadose nurodoma, jog jie atitinka tam tikrus reikalavimus: yra skirti konkrečiam ugdymo turinio koncentriui ar klasei, ugdymo sričiai, integruotam kursui, dalykui ar moduliui; turi skirtą mokytiis metodinę sąrangą; atitinka pagrindines demokratinės visuomenės ir Lietuvos valstybės vertybes, yra nešališkas lyties, amžiaus grupių, neįgalumo, gebėjimų, socialinės padėties, rasės, etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų atžvilgiu. [26] Tačiau tautinių mažumų kalbomis išleistų vadovėlių įtraukimo į Galiojančių vadovėlių sąrašą ir duomenų bazę tvarka šiek tiek skiriasi nuo lietuviškų vadovėlių. Tautinių mažumų mokykloms skirti vadovėliai dažniausiai yra verstiniai iš lietuvių kalbos, tad jei lietuviškas vadovėlis yra įrašytas į Galiojančių vadovėlių sąrašą, tokio vadovėlio vertimas į sąrašą ir duomenų bazę įtraukiamas automatiškai, leidėjui pateikus prašymą. Už vertimo tikslumą bei kalbos kokybę atsako pats leidėjas.

Paanalizavus Galiojančių vadovėlių sąrašą pastebima, jog į jį įtraukti vadovėliai skirti tik didžiausioms mažumų grupėms, t. y. rusakalbiams ir lenkakalbiams. Dauguma nekalbinių vadovėlių yra išversti iš lietuvių kalbos. Gimtosioms (rusų, lenkų) kalboms mokyti tautinės mažumos savo jėgomis yra parengę originalių vadovėlių (per Nepriklausomybės laikotarpį I–XII klasėms rusų kalba buvo parengti 23 tokie vadovėliai, lenkų – 19). [14] Taigi rusų ir lenkų mokyklos turi galimybę aprūpinti savo mokinius vadovėliais, išverstais iš lietuvių kalbos arba originaliais.

Tačiau kaip mokosi tokios tautinės mažumos kaip baltarusiai, žydai ir kt., kuriems Lietuvos leidyklos vadovėlių neišleidžia ir jų nėra įtraukta į Galiojančių vadovėlių sąrašus? Šios tautinės mažumos neturi galimybės apsirūpinti iš lietuvių kalbos verstais vadovėliais. Gimtajai kalbai mokytiis baltarusių, vokiečių, žydų tautinių mažumų mokyklos naudojami vadovėliai, gautais iš kitų šalių ir mokymo proceso metu pritaikytais pagal Lietuvoje parengtas bendrąsias šių kalbų programas ir išsilavinimo standartus. [14] Atsakymas į klausimą, kodėl ne visos tautinės mažumos yra aprūpintos vadovėliais gimtąja kalba, yra akivaizdus – itin maža rinka. Net ir didžiųjų mažumų rinka yra laikoma per maža ir yra vis mažėjanti. Dėl to vadovėliai brangūs, kaip jau buvo minėta, dėl per didelių išlaidų jie gali būti atnaujinami tik kas kelerius metus.

2. 2. Vadovėlių tautinėms mažumoms repertuaras

Analizuojant tautinėms mažumoms skirtų vadovėlių repertuarą vadovaujamosi Galiojančių bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių 2009–2010 mokslo metais sąrašą ir jo papildymą [11, 12]. Analizė parengta tokiu principu: iš minėto sąrašo buvo atrinkti tik kitakalbiams skirti vadovėliai ir suskirstyti pagal klases, o klasėse išrūšiuoti pagal rusų ir lenkų kalbas. Lentelėse pateikti tokie duomenys: vadovėlio autorius, pavadinimas ir paskirtis, leidimo metai, nuo kurių vadovėlis galioja ir leidykla. Lentelių, kurios pateikiamos prieduose, duomenys aptariami nurodant:

- kiek iš viso vadovėlių yra išleista;
- kiek ir kokiam dalykui vadovėlių yra skirta;
- kurie vadovėliai fondams pildyti yra neberekomenduojami;
- kiek vadovėlių kuri leidykla yra išleidusi;
- vadovėlių galiojimą pagal metus.

Vadovėliai, skirti valstybinei lietuvių kalbai mokytis, į lenteles nebuvo įtraukti, jie aptariami kiekvienos klasės pabaigoje.

Į Galiojančių vadovėlių sąrašą I–XII klasėse besimokantiems kitakalbiams mokytis įtraukti 234 vadovėliai: 126 lenkų kalba, 108 rusų kalba. Valstybinei lietuvių kalbai ir literatūrai mokytis – 25 vadovėliai. Didelė dalis į Galiojančių vadovėlių sąrašą įtrauktų vadovėlių – net 87 iš 234 – fondams pildyti neberekomenduojami. 48 iš jų – rusų kalba, 41 – lenkų kalba.

2. 2. 1. Vadovėliai 1–4 klasėms

Pradinio ugdymo klasėse besimokantiems tautinių mažumų moksleiviams šiuo metu į Galiojančių vadovėlių sąrašą yra įtraukti 68 vadovėliai: 35 rusų ir 33 lenkų kalba.

Vadovėliai I klasei.

I klasėje besimokantiems kitakalbiams skirta 20 vadovėlių – po 10 rusų ir lenkų kalbomis. Po 3 vadovėlius skirta mokytis gimtosioms rusų ir lenkų kalboms (vadovėliai suskirstyti knygomis – 1-oji, 2-oji, 3-ioji). Po 3 vadovėlius išleista mokytis matematikai (išleistos 1-oji ir 2-oji knygos bei atskiras vadovėlis). Matematikos dalykui skirti vadovėliai yra verstiniai iš lietuvių kalbos – tiek lietuvių, tiek lenkų ar rusų kalba matematikos vadovėliai parengti to paties autorių kolektyvo: B. Balčyčio, R. Martinėnienės bei A. Vaičiulienės.

Tiek lenkų, tiek rusų kalbomis išleisti pasaulio pažinimo, dailės ir darbėlių (I–IV klasėms), muzikos vadovėliai. Pasaulio pažinimo vadovėliai „Aš ir pasaulis. Pasaulio pažinimas“ (nuo 2006 leidimo) lenkų ir rusų kalbomis besimokantiems moksleiviams parengti pagal lietuvišką vadovėlį, autorė – V. Jonynienė. Autorių A. Grabauskienės ir J. Morkytės vadovėlis „Dailė ir darbėliai“ (I–IV

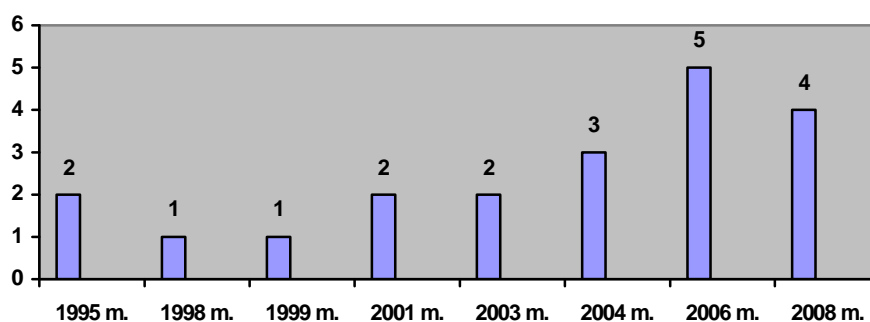
kl.) taip pat parengtas pagal lietuviškąjį variantą, kurio galiojančių vadovėlių sąrašė nebėra. Akivaizdu, kad nuo 1995-ųjų, kai pasirodė vadovėlis lenkakalbiams ir rusakalbiams, lietuvių kalba buvo parengtas ir išleistas arba perleistas dar ne vienas technologijoms mokytis skirtas vadovėlis. Dailės ir darbų vadovėlių kitakalbiams fondų papildyti nerekomenduojama, per šį laikotarpį pasikeitė pasiekimų vertinimo sistema, išryškėjo dailinio ir technologinio ugdymo samprata, keitėsi dalykų ugdymo turinys, atsirado Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai.

Muzikos vadovėlis rusakalbiams ir lenkakalbiams yra parengtas skirtingų autorių: lenkakalbiams – E. Veličkos ir J. Labul „Muzika“ (nuo 2003 leidimo), rusakalbiams – M. Jakubovskajos „Muzika“ (nuo 1999 leidimo). Pastaruoju vadovėlių fondų papildyti nerekomenduojama. Dorinio ugdymo vadovėlis „Aš, Tu ir Mes“ (I–II klasėms) – tik rusakalbiams, tačiau jis verstas iš lietuvių kalbos (autorės V. Starkauskaitė ir V. Žalytė, nuo 2001 leidimo). Šiuo vadovėliu taip pat pildyti fondus nesiūloma. Lenkakalbiams yra skirtas skaitinių vadovėlis – B. Orševskos „Poelementorinio laikotarpio skaitiniai“. Vadovėlis galioja jau daugiau nei dešimtmetį – nuo 1998 leidimo – juo vadovėlių fondus pildyti taip pat nerekomenduojama.

Didžiąją dalį vadovėlių išleido leidykla „Šviesa“ – iš viso 19 vadovėlių. Tik vienintelis muzikos vadovėlis rusų kalba – leidyklos „Kronta“.

7 iš 20 vadovėlių mokyklos fondų papildyti nerekomenduojama (jų išleidimo metai – nuo 1995 iki 2003). Daugiausia vadovėlių kitakalbiams galioja nuo 2006 metų – 5 (žr. 2 paveikslą).

2 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

Mokytis valstybinės lietuvių kalbos kitakalbiams mokiniams skirtas 1 vadovėlis: R. Skripkienės „Spindulėlis“ (I–II klasėms, 2001, „Gimtasis žodis“).

Vadovėliai II klasei

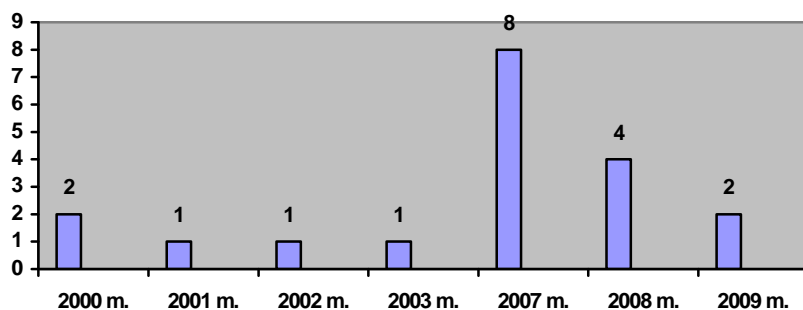
II klasėje besimokantiems kitakalbiams moksleiviams išleista 19 vadovėlių – 11 rusakalbiams ir 8 lenkakalbiams. Po 3 vadovėlius skirta gimtosioms rusų ir lenkų kalboms mokytis (tiek rusų, tiek lenkų kalbomis išleisti vadovėliai sudaro serijas – 1-oji, 2-oji, 3-oji knygos).

Matematikos dalykui lenkų kalba skirti 3 vadovėliai (1-oji ir 2-oji knygos bei atskiras vadovėlis), tuo tarpu rusakalbiai gali naudotis net 5 vadovėliais (2 iš jų serijos – 1-oji ir 2-oji knygos). Tiek lenkakalbiams, tiek rusakalbiams skirtas verstinis B. Balčyčio parengtas vadovėlis „Matematika“ (lenkų k., nuo 2002 leidimo; rusų k., nuo 2003 leidimo; šiais vadovėliais fondų papildyti nerekomenduojama), taip pat B. Balčyčio bei R. Martinėnienės vadovėlis „Skaičių šalis“ (lenkų k., 2008; rusų k., 2009). Šių autorių parengtas vadovėlis taip pat verstinis. Rusakalbiams skirti iš lietuvių kalbos versti A. ir D. Kiselių parengti matematikos vadovėliai „Matematikos pasaulyje“ (1-oji ir 2-oji knygos; nuo 2000 leidimo). Jais vadovėlių fondų papildyti nerekomenduojama.

Pasaulio pažinimo dalykui lenkų kalba skirti 2 vadovėliai, rusų kalba – 3 vadovėliai. Pasaulio pažinimo vadovėliai „Aš ir pasaulis. Pasaulio pažinimas“ išversti iš lietuvių kalbos, autorė – V. Jonynienė (1-oji ir 2-oji knygos; rusų k., 2008; lenkų k., 2007). Tos pačios autorės parengtas vadovėlis „Aš ir pasaulis“ išverstas į rusų kalbą ir galiojantis nuo 2001 leidimo fondams papildyti nerekomenduojamas.

Iš 19 vadovėlių 17 yra išleisti leidyklos „Šviesa“, 2 – „Alma littera“. Penkiais vadovėliais fondų papildyti nerekomenduojama.

3 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

Vadovėliai naujesni, nei skirtieji pirmaklasiams, 8 galioja nuo 2007-ųjų, 4 – nuo 2008-ųjų metų leidimo (žr. 3 paveikslą).

Vadovėliai III klasei

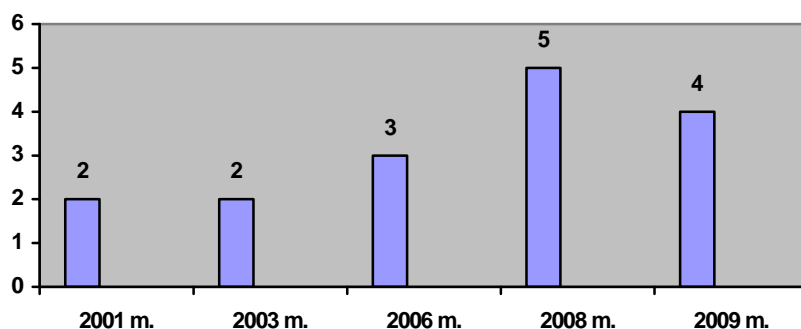
III klasėje besimokantiems kitakalbiams skirta 16 vadovėlių – po 8 lenkų ir rusų kalbomis. Po 3 vadovėlius skirta gimtosioms rusų ir lenkų kalboms mokytis. Taip pat po 3 vadovėlius – matematikai. Visais trimis vadovėliais rusų kalba fondų papildyti nerekomenduojama: tiek B. Balčyčio parengtu vadovėliu „Skaičių šalis“ (nuo 2001 leidimo), tiek A. ir D. Kiselių – „Matematikos pasaulyje“ (1-oji ir 2-oji knygos, nuo 2001 leidimo). Lenkų kalba išleistu analogišku B. Balčyčio vadovėliu (nuo 2003 leidimo) taip pat fondus papildyti nesiūloma, kiti du vadovėliai „Skaičių šalis“ (1-oji ir 2-oji knygos; autorius – B. Balčytis) – nauji, išleisti 2009-aisiais metais.

Po 2 vadovėlius lenkų ir rusų kalbomis išleista pasaulio pažinimo dalykui – V. Jonynienės „Mūsų pasaulis. Pasaulio pažinimas“ (1-oji ir 2-oji knygos; lenkų k., 2008; rusų k., 2009).

Vadovėlių trečiaklasiams daugiausia išleido „Šviesa“ – 14. „Alma littera“ parengė 2 vadovėlius. Keturiais iš šešiolikos vadovėlių fondus pildyti nerekomenduojama.

Daugiausia vadovėlių galioja nuo 2008 metų leidimo – 5, 2009 m. išleisti 4 vadovėliai (žr. 4 paveikslą).

4 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

Mokyti valstybinei lietuvių kalbai kitakalbiams trečiaklasiams skirti du leidyklos „Gimtasis žodis“ išleisti vadovėliai: R. Skripkienės „Raktelis“ (1 dalis, 1998; 2 dalis, 1999). Šiais vadovėliais fondų papildyti nerekomenduojama, tačiau alternatyvių vadovėlių nėra nurodyta.

Vadovėliai IV klasei

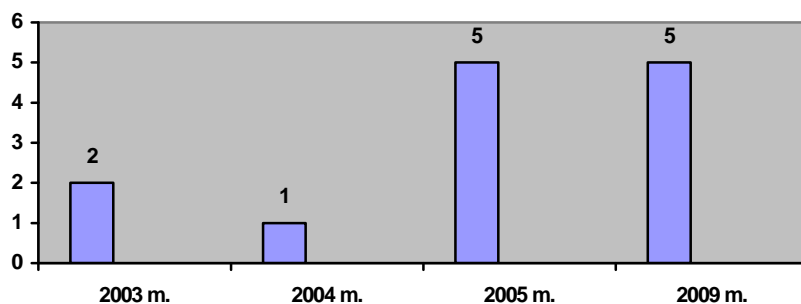
Ketvirtaklasiams kitakalbiams skirta 13 vadovėlių: 6 rusų kalba bei 7 lenkų kalba. Lenkų literatūros ir kalbos mokymui skirti A. Lukšos parengti 3 vadovėliai „Stebuklingi karoliukai“ (1–3 knygos, nuo 2005 leidimo). Rusų kalba išleisti autorių kolektyvo parengti 3 vadovėliai „Solnečnyj krug“ (1–3 knygos, 2009).

Matematikos dalykui mokyti sąrašė nurodyti 2 B. Balčyčio vadovėliai „Skaičių šalis“ rusų kalba (1-oji ir 2-oji knygos, nuo 2005 leidimo) bei to paties autoriaus vadovėlis lenkų kalba (nuo 2004 leidimo). Šiais vadovėliais papildyti fondus nerekomenduojama.

Kitakalbiams išleisti 4 pasaulio pažinimo vadovėliai: 3 lenkakalbiams ir 1 rusakalbiams. Visi jie vienos autorės – V. Jonynienės. Tiek rusų, tiek lenkų kalbomis nuo 2003 metų leidimo galiojantis minėtos autorės vadovėlis „Vienas pasaulis“ fondams pildyti nerekomenduojamas. Tuo tarpu lenkakalbiams skirti ir nauji – 2009 metais pasirodę – vadovėliai „Vienas pasaulis“ (1-oji ir 2-oji knygos).

Visi 13 vadovėlių išleisti leidyklos „Šviesa“. Penkiais iš jų vadovėlių fondus pildyti nesiūloma. Net 5 vadovėliai nauji – išleisti 2009 metais (žr. 5 paveikslą).

5 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

Valstybinei lietuvių kalbai IV klasėje mokyti skirti leidyklos „Gimtasis žodis“ 3 vadovėliai H. Prosniakovos „Vaikystės spalvos“ (1 dalis, nuo 1998 leidimo; 2 ir 3 dalys, nuo 1999 leidimo).

2. 2. 2. Vadovėliai 5–10 klasėms

Pagrindinio ugdymo klasėse besimokantiems tautinių mažumų moksleiviams skirti 143 vadovėliai: 63 – rusų kalba, 80 – lenkų kalba.

Vadovėliai V klasei

22 vadovėliai – 10 rusų kalba ir 12 lenkų kalba – skirti kitakalbių penktos klasės mokinių ugdymui(si). Lenkakalbiams gimtosios kalbos gramatikai mokyti skirtas A. Jasinskos ir L. Jaglinskos vadovėlis „Polubič gramatyke“ (nuo 2005 leidimo), kalbai ir literatūrai – T. Michailovič ir A. Gulbinovič „Gimtoji kalba. Lenkų literatūra ir kalba“ (nuo 2003 leidimo, fondų pildyti nerekomenduojama), tik literatūrai – K. Syrnickos bei V. Andrušanec „Moje podroze po literaturze“ (nuo 2008 leidimo). Rusakalbiai turi po vieną vadovėlį kalbai (T. Laškevič ir J. Brazauskienės „Rusų kalba“, nuo 2004 leidimo) ir literatūrai (A. Dubietienės ir Z. Fijas „Russkaja literatura“, nuo 2008 leidimo) mokyti.

Autorių kolektyvo parengti vadovėliai matematikai mokyti „Matematika Tau“ išversti į lenkų ir rusų kalbas (1 ir 2 dalys, nuo 2006 leidimo). Tiek į lenkų, tiek į rusų kalbą išverstas ir dar vienas – N. Cibulskaitės ir M. Stričkienės „Matematika ir pasaulis“ (nuo 1997 leidimo) – vadovėlis, tačiau juo naudotis neberekomenduojama.

Autorių kolektyvo parengtas gamtos mokslų vadovėlis „Gamta ir žmogus“ išverstas į lenkų (nuo 1998 leidimo) ir rusų (nuo 1997) kalbas taip pat fondams pildyti nerekomenduojamas.

Informacinių technologijų vadovėlį – V. Dagienės „Tavo bičiulis kompiuteris“ (1 ir 2 dalys, V–VI kl., nuo 2007 leidimo) – turi tik lenkakalbiai. Rusakalbiams nėra rekomenduotas joks IT vadovėlis.

V. Jakimavičiaus parengti Lietuvos istorijos skaitiniai „Gimtoji šalis Lietuva“ – tiek rusų, tiek lenkų kalbomis (nuo 1997 leidimo) – neberekomenduojami. Fondus papildyti siūloma autorių

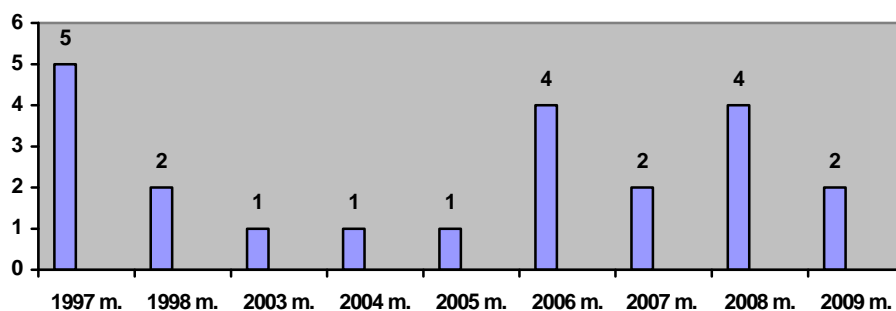
kolektyvo parengtais ir iš lietuvių į lenkų ir rusų kalbas verstais Lietuvos istorijos vadovėliais „Kelias“ (1 ir 2 dalys; lenkų k., 2008; rusų k., 2009).

Rusakalbiams skirtas V. Vaicekauskienės parengtas etikos vadovėlis „Esu žmonių vaikas“ (V–VII kl., nuo 1998 leidimo). Juo vadovėlių fondų pildyti nerekomenduojama. Lenkakalbiams tokio vadovėlio apskritai nėra siūloma.

Vadovėlius penktaklasiams kitakalbiams yra išleidusios net 4 leidyklos. Daugiausia – leidykla TEV (8 vadovėliai). Po 5 vadovėlius išleidusios leidyklos „Alma littera“ ir „Šviesa“, 4 – „Briedis“. 8 iš 22 vadovėlių fondams pildyti yra nebetinkami.

Tebegaliojančių vadovėlių, kaip matyti pateiktame paveiksle (žr. 6 paveikslą), yra dar nuo 1997 ar 1998 metų leidimo.

6 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

Valstybinei lietuvių kalbai mokytis skirtas 2 dalių I. Neseckienės vadovėlis „Saulės laikrodis“ (1 dalis, 1999; 2 dalis, 2000; „Gimtas žodis“) bei V. Juškienės lietuvių literatūros vadovėlis „Skaitau-pažįstu-rašau“ (2005, „Gimtas žodis“).

Vadovėliai VI klasei

Šeštos klasės kitakalbiams moksleiviams mokytis išleisti 27 vadovėliai – 13 rusų ir 14 lenkų kalbomis. Rusakalbiams kalbai ir literatūrai mokytis skirti 3 vadovėliai: autorių kolektyvo parengta mokomoji chrestomatija „Literatūros pasaulyje“ (nuo 1997 leidimo, nerekomenduojama pildyti fondus), R. Šapiro ir I. Aniukštienės parengtas rusų literatūros vadovėlis „Na perekrestke kultur“ (2008) bei S. Švaiko ir A. Romanovičiaus „Rusų kalba“ (nuo 2001 leidimo). Lenkakalbiams taip pat trys vadovėliai: B. Dvilevič ir L. Siekackos lenkų literatūros ir kalbos vadovėlis „Žodžių šalyje“ (nuo 2003 leidimo, neberekomenduojamas), K. Syrnickos ir V. Andrušanec „Lenkų literatūra“ (2009) bei A. Jasinskos ir L. Jaglinskos parengta lenkų kalbos gramatika „Polubič gramatyke“ (nuo 2006 leidimo).

Tiek lenkikalbiams, tiek rusakalbiams matematikos dalykui skirti lietuvių autorių parengti ir išversti vadovėliai „Matematika Tau“ (1 ir 2 dalys, 2007). Į lenkų ir rusų kalbas išverstas N. Cibulskienės ir M. Stričkienės matematikos vadovėlis „Matematika ir pasaulis“ (nuo 1998 leidimo). Juo vadovėlių fondų pildyti nerekomenduojama.

E. Lekevičiaus ir E. Motiejūnienės parengtas gamtos mokslų vadovėlis „Gamta ir žmogus“ išverstas į lenkų ir rusų kalbas (nuo 1999 leidimo) fondams pildyti nerekomenduojamas.

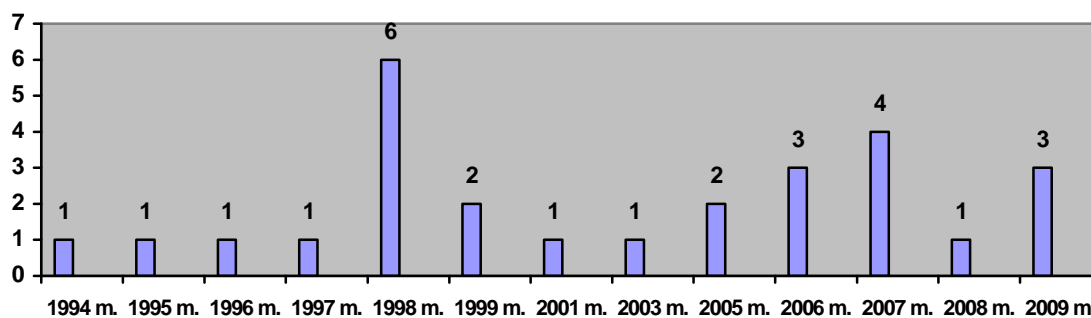
Rusų ir lenkų kalbomis pagal lietuvišką analogą yra išleisti istorijos vadovėliai: E. Bakonio „Pasaulio istorija“ (nuo 1998 leidimo) bei J. Brazausko „Lietuvos istorija“ (lenkų k., nuo 1995 leidimo; rusų k., nuo 1994; abiem vadovėliais fondų pildyti nerekomenduojama). Dar vienas neberekomenduojamas vadovėlis – autorių kolektyvo parengta „Senovės istorija“ (nuo 1996). Lenkikalbiams išleisti ir du nauji istorijos vadovėliai „Žingsniai“ (2009).

Geografijos dalykui rusų ir lenkų kalbomis išleista po 3 vadovėlius: R. Šalnos „Žemė“ (1 ir 2 dalys; lenkų k., nuo 2005; rusų k., nuo 2006) bei R. Garliauskienės „Geografijos pradmenys“ (nuo 1998, neberekomenduojamas).

Vadovėliai šeštos klasės mokiniams išleisti šešių leidyklų: 8 vadovėliai – leidyklos „Briedis“, 7 – „Šviesa“, 6 – TEV, 2 – „Alma littera“, po 1 – „Avita“ ir „Naujoji Rosma“.

Kai kurie VI klasės kitakalbiams moksleiviams skirti vadovėliai yra tikrai pasenę – tebegaliojančių vadovėlių yra net nuo 1994-ųjų metų (žr. 7 paveikslą). Net 11 iš 25 vadovėlių fondų pildyti nerekomenduojama.

7 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

Valstybinei lietuvių kalbai skirti E. Petrašiūnienės parengti vadovėliai „Žodžių tiltai“ (1 dalis, nuo 1999; 2 dalis, nuo 2000; „Gimtasis žodis“) bei V. Juškienės lietuvių literatūros vadovėlis „Skaitau-pažįstu-rašau“ (nuo 2006, „Gimtasis žodis“).

Vadovėliai VII klasei

VII klasėje besimokantiems kitakalbiams išleisti 26 vadovėliai – 10 rusų ir 16 lenkų kalba. Rusų kalbai mokytis skirtas autorių kolektyvo parengtas vadovėlis „Rusų kalba“ (nuo 2001 leidimo), visuotinei literatūrai – N. Kolesnikovos ir N. Semionovos „Visuotinės literatūros vadovėlis chrestomatija“ (VII–VIII kl., nuo 2002 leidimo), rusų literatūrai – autorių kolektyvo „Russkaja literatura. Učiebnik chrestomatija“ (nuo 2002 leidimo). Lenkakalbiams skirti J. Kuckienės ir D. Korkus parengti lenkų literatūros ir kalbos vadovėliai „Žodžiu tapyta“ (1-oji ir 2-oji knygos, nuo 2003 leidimo, fondus pildyti nerekomenduojama) bei E. Beliavska ir K. Geben lenkų kalbos vadovėlis „Oswajanie slow“ (nuo 2007 leidimo).

Lenkų ir rusų kalbomis 1999 metais išleistas verstinis iš lietuvių kalbos matematikos vadovėlis „Matematika 7“ fondams pildyti nerekomenduojamas. Tiek lenkakalbiams, tiek rusakalbiams matematikos dalykui skirti lietuvių autorių parengti ir išversti vadovėliai „Matematika Tau“ (1 ir 2 dalys, 2008). Lenkakalbiams išleisti V. Dagienės ir L. Zajančkauskienės parengti informacinių technologijų vadovėliai „Tavo bičiulis kompiuteris“ (1 ir 2 dalys, VII–VIII kl., 2009).

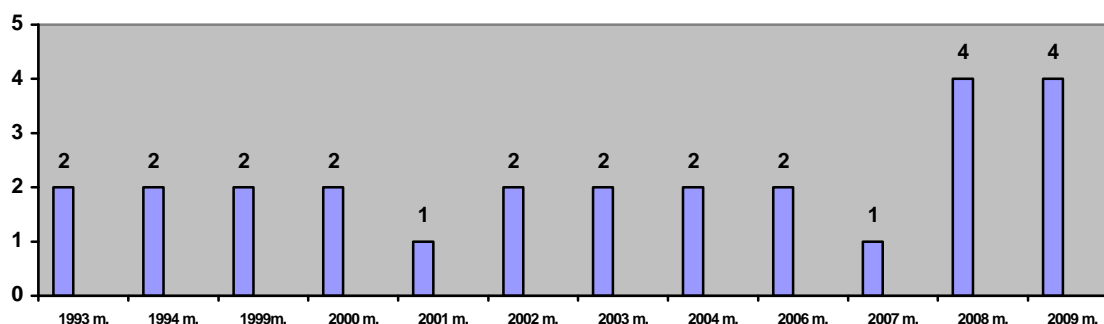
Biologijos dalykui A. Šuminienės parengtas vadovėlis „Biologija“ išverstas tiek rusakalbiams, tiek lenkakalbiams (nuo 2000 leidimo). Juo pildyti vadovėlių fondų nerekomenduojama. Taip pat neberekomenduojamas V. Valentinavičiaus parengtas vadovėlis „Fizika“ išverstas į rusų ir lenkų kalbas (nuo 2004 leidimo), S. Trumpicko „Pasaulio dalių geografija“ (1 dalis, nuo 1993; 2 dalis, nuo 1994). Lenkakalbių mokykloms skirtas autorių kolektyvo parengtas ir iš lietuvių kalbos išverstas geografijos vadovėlis „Žemė“ (1 ir 2 dalys, nuo 2006 leidimo).

Galiojančių vadovėlių sąrašė nėra nurodyta nė vieno istorijos vadovėlio rusų kalba. Tuo tarpu lenkakalbiams išleistas autorių kolektyvo parengtas vadovėlis „Laikas“ (1 ir 2 dalys, 2009).

VII klasės vadovėlius išleido 4 leidyklos: „Šviesa“ (12 vadovėlių), TEV (8 vadovėliai), „Briedis“ (4 vadovėliai), „Vaga“ (2 vadovėliai). 12 iš 26 vadovėlių fondus pildyti nerekomenduojama.

Į galiojančių vadovėlių sąrašą, kaip matyti paveiksle (žr. 8 paveikslą), įtraukti dar nuo 1993 ar 1994 metų mokymo(si) procesui naudojami vadovėliai.

8 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

V. Kaladytės lietuvių kalbos vadovėlis „Atverk duris. Mokomės lietuvių kalbos“ (1 dalis, 2000; 2 dalis, 2001; „Gimtasis žodis“) ir H. Prosniakovos parengtas lietuvių literatūros vadovėlis „Skaitau-pažįstu-rašau“ (2005, „Gimtasis žodis“) skirti valstybinei lietuvių kalbai mokytis.

Vadovėliai VIII klasei

27 vadovėliai – 11 rusų ir 16 lenkų kalba – išleisti VIII klasėje besimokantiems kitakalbiams. Rusų kalbai mokytis skirtas autorių kolektyvo parengtas vadovėlis „Russkij jazyk 8“ (nuo 2002 leidimo), rusų literatūrai – vadovėlis chrestomatija „Russkaja literatura 8“ (nuo 2003 leidimo). Lenkų kalbai ir literatūrai skirtas autorių H. Karas ir A. Poliakevič vadovėlis „Tolimos ir artimos kelionės“ (nuo 1999 leidimo, fondų papildyti nerekomenduojama), lenkų kalbai – autorių H. Karas ir L. Kutysz „Czynic slowami“ (2008).

Tiek lenkakalbiams, tiek rusakalbiams matematikos dalykui skirti lietuvių autorių parengti ir išversti vadovėliai „Matematika Tau“ (1 ir 2 dalys, 2009). Į lenkų ir rusų kalbas išverstas matematikos vadovėlis „Matematika 8“ (nuo 2000 leidimo), kuriuo vadovėlių fondų pildyti nerekomenduojama.

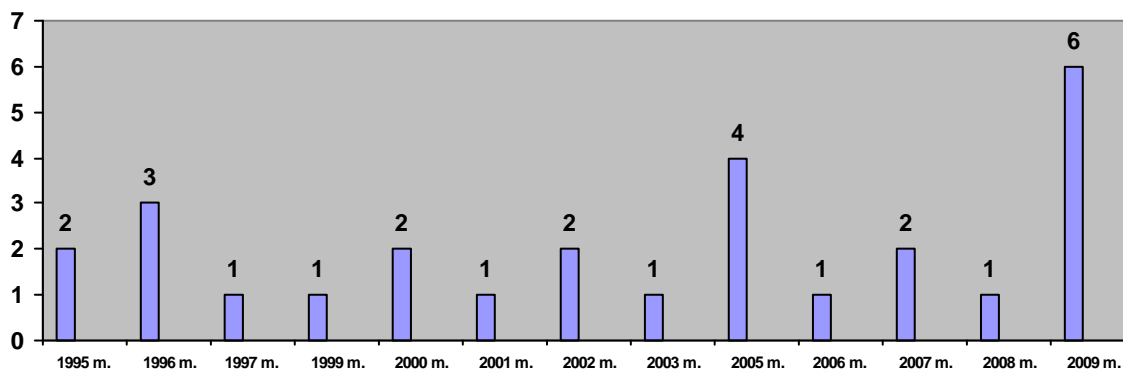
Lenkų ir rusų kalbomis išleistas fizikos dalykui skirtas V. Valentinavičiaus vadovėlis „Fizika“ (nuo 2005 leidimo) fondams pildyti neberekomenduojamas. Lenkakalbiams skirtas ir naujas autorių V. Valentinavičiaus ir Z. Šliavaitės parengtas dviejų knygų vadovėlis „Fizika“ (2009). Tiek lenkų, tiek rusų kalba išleistas analogiškas lietuviškajam R. Raudonio vadovėlis „Chemija“ (nuo 2005 leidimo). Tik į lenkų kalbą išverstas P. Kazicko ir L. Žilėnienės vadovėlis „Biologija“ (nuo 2006 leidimo).

Tiek lenkų, tiek rusų kalbomis išleisti J. Brazausko „Lietuvos istorija“ (VIII–IX kl.; rusų k., nuo 1996 leidimo; lenkų k., nuo 1997 leidimo), A. Kasperavičiaus „Naujųjų amžių istorija“ (nuo 1996 leidimo). Jais vadovėlių fondų pildyti nerekomenduojama. Tik į lenkų kalbą išverstas autorių kolektyvo vadovėlis „Pasaulio ir Lietuvos istorija. VI–XVIIIa.“ (nuo 2001 leidimo). Į rusų ir lenkų kalbas išverstas V. Janušio parengtas geografijos vadovėlis „Europa. Gamtinė ir socialinė geografija“. Rusų kalba išleistas G. Sapožnikovo ir R. Šalnos parengtas vadovėlio priedas „Europa“. Lenkakalbiams skirtas minėtų autorių 2 dalių geografijos vadovėlis „Žemė“ (nuo 2007 leidimo).

Vadovėlius VIII klasėms išleido 4 leidyklos: „Šviesa“ (16 vadovėlių), TEV (6 vadovėliai), „Briedis“ (4 vadovėliai), „Kronta“ (1 vadovėlis).

Į galiojančių vadovėlių sąrašą (žr. 9 paveikslą) įtraukti dar nuo 1995 leidimo tebegaliojantys mokymo(si) procesui naudojami vadovėliai.

9 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

Mokytiis valstybinės lietuvių kalbos kitakalbiams mokiniams skirtas H. Prośniakovos parengtas vadovėlis „Prisijaukinkime žodį. Mokomės lietuvių kalbos“ (1 dalis, 2000; 2 dalis, 2001, „Gimtasis žodis“) ir lietuvių literatūros vadovėlis „Skaitau-pažįstu-rašau“ (2006, „Gimtasis žodis“).

Vadovėliai IX klasei

IX klasėje besimokantiems kitakalbiams išleistas 21 vadovėlis – 10 rusų ir 11 lenkų kalba. Kalbai ir literatūrai mokyti skirti 5 vadovėliai rusų kalba: R. Pankovos ir L. Griškovskajos „Russkij jazyk 9“ (nuo 2002 leidimo), S. Kostiuk parengtas vadovėlis chrestomatija „Russkaja literatura“ (nuo 2002) bei rusų literatūros vadovėlis „Russkaja literatura. Ot slova k slovesnosti“ (2-oji knyga, nuo 2002), N. Kolesnikovos visuotinės literatūros vadovėlis „Zarubežnaja literatura“ (IX-XII kl., nuo 2003 leidimo). Lenkakalbiams išleista po vieną literatūros ir kalbos vadovėlį: T. Dalecka ir T. Krol parengė lenkų literatūros vadovėlį „Radosc czytania“ (nuo 2007 leidimo), I. Masoit ir H. Sokolovska – lenkų kalbos vadovėlį „Mano kalba ištikimoji“ (nuo 2001).

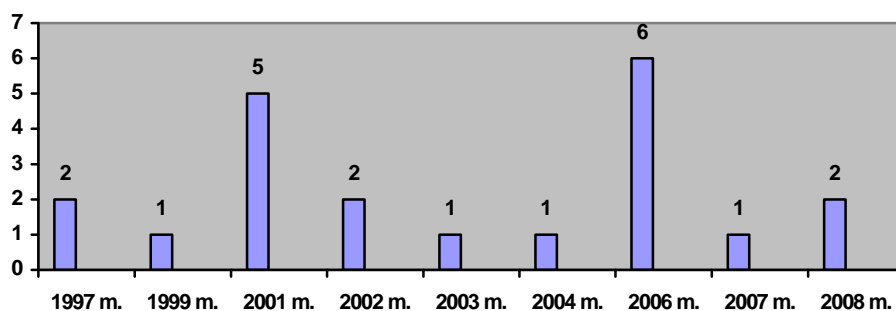
Matematikai skirtas tiek į lenkų, tiek į rusų kalbą iš lietuvių kalbos išverstas autorių kolektyvo parengtas vadovėlis „Matematika 9“ (nuo 2001 leidimo, juo fondus pildyti nerekomenduojama). Taip pat abiem kalbomis pagal lietuvišką analogą išleistas L. ir S. Molių parengtas biologijos vadovėlis „Žmogaus biologija ir sveikata“ (nuo 2001 leidimo, fondus pildyti nerekomenduojama), V. Valentinavičiaus fizikos vadovėlis „Fizika“ (nuo 2006), R. Raudonio chemijos vadovėlis „Chemija“ (nuo 2006). Tik lenkų kalba dar 1999 metais išleistas verstinis iš lietuvių kalbos R. Jasiūnienės ir V. Valentinavičienės chemijos vadovėlis „Chemija“, kuris pildyti fondams neberekomenduojamas.

Istorijos vadovėliai IX klasei išleisti tik rusų kalba: autorių kolektyvo parengtos istorijos vadovėlio „Laikas“ 1-oji ir 2-oji dalys (nuo 2008). J. Zagorskio parengtas geografijos vadovėlis „Lietuvos socialinė geografija“ (nuo 1997 leidimo) išleistas tiek rusų, tiek lenkų kalba, fondams pildyti nerekomenduojamas. Lenkakalbiams dar išleisti autorių kolektyvo parengti geografijos vadovėliai „Žemė“ (1-oji ir 2-oji dalys, nuo 2006 leidimo).

Devintaklasiams skirti vadovėliai išleisti 5 leidyklų. Daugiausia – 12 vadovėlių – išleista „Šviesos“ leidykloje. „Briedis“ išleido 4 vadovėlius, TEV ir „Danielius“ – po 2, „Alma littera“ – 1. 7 vadovėliais iš 21 fondus pildyti nerekomenduojama.

Tebegaliojančių vadovėlių, kaip matyti pateiktame paveiksle (žr. 10 paveikslą), yra dar nuo 1997 ar 1999 metų leidimo. Daugiausia vadovėlių galioja nuo 2001 ir nuo 2006 metų leidimo (atitinkamai 5 ir 6).

10 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

Valstybinei lietuvių kalbai ir literatūrai mokytiš skirti vadovėliai: D. Mickevičienės „Prieversmės. Mokomės lietuvių kalbos“ (1 dalis, 2002; 2 dalis, 2003, „Gimtasis žodis“), „Lietuvių literatūra. Skaitau-pažįstu-rašau“ (2005, „Gimtasis žodis“).

Vadovėliai X klasei

Dešimtaklasiams kitakalbiams išleista 20 vadovėlių – 9 rusų ir 11 lenkų kalbomis. Rusų kalbai ir literatūrai mokytiš skirti 3 vadovėliai: autorių L. Kuchorenko ir A. Dvorkinos rusų kalbos vadovėlis „Russkij jazyk 10“ (nuo 2002 leidimo), V. Gudonienės ir S. Valiulio parengtas rusų literatūros vadovėlis chrestomatija „Russkaja literatura“ (nuo 2002 leidimo) bei V. Gudonienės rusų literatūros priedas „Sodružestvo iskusstv“ (nuo 2003 leidimo). Lenkakalbiai literatūros mokosi iš C. Osipovič parengtos literatūros apybraižos „Pozityvizmas – šiuolaikinė literatūra“ (nuo 1998 leidimo, fondus pildyti nerekomenduojama) bei autorių T. Dalecka ir T. Krul parengto vadovėlio „Zamyslenie nad slowem“ (nuo 2008 leidimo), gimtosios lenkų kalbos – iš I. Masoit ir H. Sokolovskos parengtų vadovėlių „Mano kalba ištikimoji“ (1998 leidimas, nerekomenduojamas; nuo 2002 leidimo).

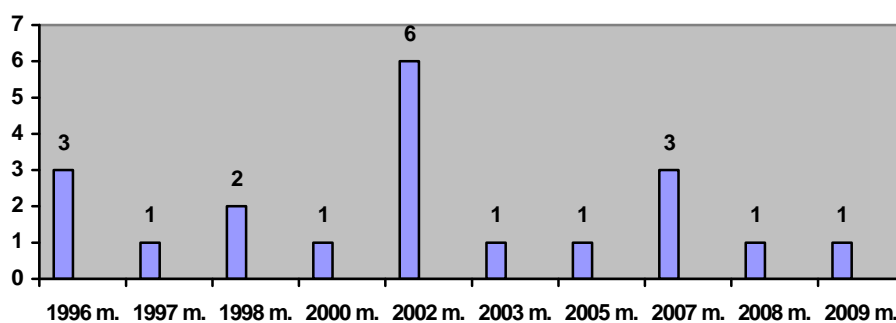
Tiek lenkų, tiek rusų kalba išleisti autorių kolektyvo parengti matematikos vadovėliai „Matematika 10“ (nuo 2002 leidimo), R. Vaitkaus vadovėliai „Chemija“ (rusų k., nuo 1996 leidimo, fondams pildyti nerekomenduojamas; lenkų k., nuo 2005 leidimo) bei V. Valentinavičiaus vadovėliai „Fizika“ (nuo 2007 leidimo). Tik lenkakalbiams išleistas naujas L. Molienės ir S. Molio vadovėlis „Biologija“ (2009).

Istorijos dalykui mokytis rusų kalba išleistas autorių kolektyvo parengtas vadovėlis „Naujausiųjų laikų istorija (1918–1992)“ (nuo 1996 leidimo, nerekomenduojamas) bei A. Fomin parengta Rusijos istorijos mokymo priemonė Lietuvos mokykloms „Svečia gorjaščiaja“ (nuo 2000 leidimo). Lenkakalbiams skirtas autorių kolektyvo parengtas vadovėlis „Naujausiųjų laikų istorija“ (nuo 2002 leidimo). Lenkų ir rusų kalbomis išleistas geografijos S. Vaitekūno parengtas vadovėlis „Pasaulio socialinė geografija“ (rusų k., nuo 1997 leidimo; lenkų k., nuo 1996 leidimo; fondams pildyti nerekomenduojami). Tik lenkų kalba besimokantiems – vadovėlis „Žemė“ (nuo 2007 leidimo).

Daugiausia vadovėlių išleista leidyklos „Šviesa“ – 15. 2 vadovėlius išleido TEV, po 1 – „Briedis“, „Kronta“, „Folium“. Šešiais vadovėliais pildyti fondus nerekomenduojama.

Kaip matyti iš pateikto paveikslą (žr. 11 paveikslą), X klasėje klasėje besimokantys kitakalbiai naudojami dar nuo 1996 metų leidimo galiojančiais vadovėliais.

11 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

Valstybinei lietuvių kalbai ir literatūrai mokytis skirti R. Bingelienės parengti vadovėliai „Žodžio paunksmėje. Mokomės lietuvių kalbos“ (1-oji dalis, nuo 2002 leidimo; 2-oji dalis, nuo 2003 leidimo) bei D. Mickevičienės – lietuvių literatūros vadovėlis „Skaitau-pažįstu-rašau“ (nuo 2006 leidimo). Visus vadovėlius išleido leidykla „Gimtas žodis“.

2. 2. 3. Vadovėliai 11–12 klasėms

XI ir XII klasėse besimokantiems tautinių mažumų moksleiviams skirti 23 vadovėliai: 10 rusų ir 13 lenkų kalba.

Vadovėliai XI klasei

XI klasės kitakalbiams moksleiviams išleista 16 vadovėlių – 6 rusų ir 10 lenkų kalba. Rusakalbiams autorių kolektyvo parengti vadovėliai „Rusų literatūra. XIX a.“ (1-oji knyga, nuo 1998 leidimo; 2-oji ir 3-oji, nuo 1999 leidimo) fondams pildyti nerekomenduojami. Rusakalbiams taip pat skirtas E. Lassen ir R. Šapiro retorikos, logikos ir gramatikos vadovėlis „Iskusstvo russkoj

reči“ (nuo 2001 leidimo) bei vadovėlio priedas „V pomošč junomu oratoru erudite“ (XI–XII kl., nuo 2002 leidimo).

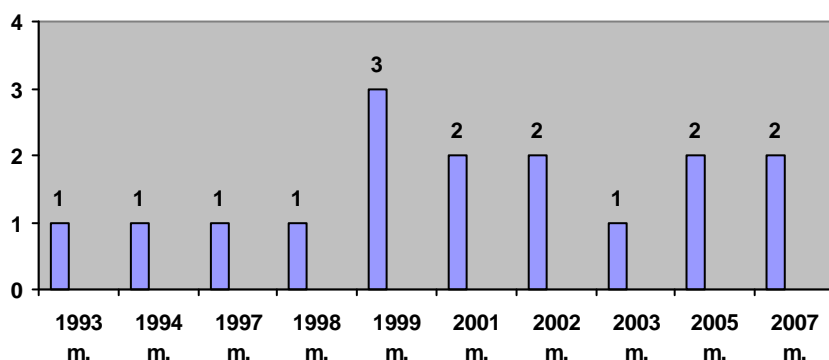
Lenkų kalba besimokantiems XI klasės mokiniams skirtas B. Dvilevič ir L. Siekacka kalbos vadovėlis „Mūsų minčių raiška“ (XI–XII kl., nuo 1999 galiojimo, fondų pildyti nerekomenduojama), T. Buinicki parengtas literatūros vadovėlis „Senovė. Viduramžiai. Renesansas“ (nuo 2003 leidimo, nerekomenduojamas), lenkų literatūros antologija „Antolia literatury polskiej“ (nuo 2005 leidimo; 1-osios knygos autorius – D. Sejnicka, 2-osios – I. Fedorovič), A. Makoveckio ir H. Chelevskos parengtas literatūros vadovėlis „Pozityvizmas. Młoda Polska“ (nuo 2001 leidimo, nerekomenduojamas), autorių kolektyvo literatūros vadovėlis „Barokas. Švietimas. Romantizmas“ (nuo 1997 leidimo, nerekomenduojamas), T. Vročinskio „XX a. lenkų literatūra“ (XI–XII kl., nuo 2002 leidimo, nerekomenduojamas).

Tik lenkų kalba išleistas autorių kolektyvo parengtas 2 dalių matematikos vadovėlis „Matematika 11“ (nuo 2007 leidimo). Abiem kalbomis išleistas C. Vitkaus parengtas „Politologijos įvadas“ (rusų k., nuo 1993 leidimo, „Danielius“; lenkų k., nuo 1994 leidimo, „Šviesa“; fondus pildyti nerekomenduojami).

Vienuoliktos klasės mokiniams skirti vadovėliai išleisti 4 leidyklų. Daugiausia – 11 vadovėlių – išleista „Šviesos“ leidykloje. Po 2 vadovėlius išleido TEV ir „Gera idėja“, 1 – „Danielius“. Net 10 vadovėlių iš 16 fondus pildyti nerekomeduojama.

Į galiojančių vadovėlių sąrašą įtraukti dar nuo 1993 ar 1994 metų leidimo galiojantys vadovėliai (žr. 12 paveikslą).

12 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

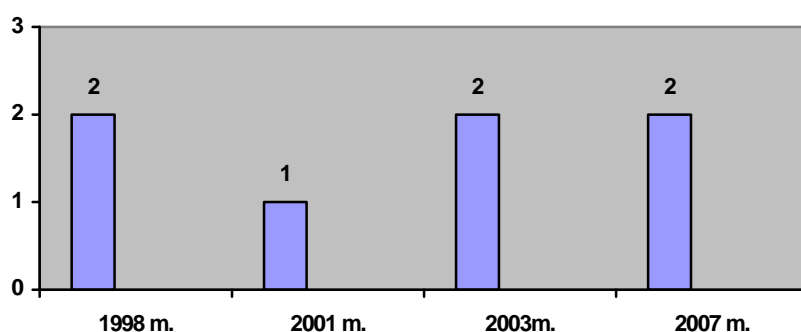
Valstybinei lietuvių kalbai mokytis išleistas E. Kutanovienės vadovėlis „Aš esu, tu esi, mes esame...“ (XI–XII kl., nuo 2005 leidimo, „Gimtas žodis“).

Vadovėliai XII klasei

XII klasėje besimokantiems kitakalbiams moksleiviams išleisti 7 vadovėliai – 4 rusų ir 3 lenkų kalba. Visi rusų kalba išleisti vadovėliai – autorės R. Glinerščik. 1998 metais išleistas 2 knygų vadovėlis „Rusų literatūra XX a.“ (juo papildyti fondus nerekomenduojama). 2003 metais pasirodė perleista 2-oji knyga bei išleista 3-ioji – „Rusų literatūra XX a. Šiuolaikiniai rusų rašytojai postmodernistai“. Lenkų kalba išleista H. Turkevič „XX a. lenkų literatūros antologija (Mlada Polska – šiuolaikinė literatūra)“ (nuo 2001 leidimo). Taip pat lenkų kalba autorių kolektyvo parengti vadovėliai „Matematika 12“ (1 ir 2 dalys, 2007).

5 vadovėliai išleisti leidyklos „Šviesa“ ir 2 – TEV. Dviem vadovėliais fondų pildyti neberekomenduojama.

13 paveikslas. Vadovėliai pagal leidimo galiojimo metus

Kaip matyti pateiktame paveiksle (žr. 13 paveikslą), seniausi galiojantys vadovėliai yra 1998-ųjų metų leidimo.

2. 3. Vadovėliais tautinių mažumų mokyklas aprūpinančios leidyklos

Į Galiojančių bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių 2009–2010 metais sąrašą ir jo papildymus yra įtraukti 1572 vadovėliai. 444 vadovėliai yra išleisti užsienyje ir skirti užsienio kalboms mokytis. 1128 vadovėliai yra išleisti Lietuvos leidyklų ir yra skirti lietuvių, tautinių mažumų bei specialiųjų poreikių moksleiviams. Iš 1128 vadovėlių tautinėms mažumoms skirti 234 vadovėliai (21 % visų į sąrašą įtrauktų Lietuvoje išleistų vadovėlių).

Vadovėlius tautinių mažumų – lenkų ir rusų – kalbomis yra išleidusios 11 leidyklų (žr. 8 lentelę). Iki 1990 m. Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloms vadovėlius leido tik viena leidykla – „Šviesa“, vadovėlius ir mokomąją literatūrą leidžianti nuo 1945 metų. Tačiau ši leidykla prarado turėtą monopoliją vadovėlių leidyboje, nors vis dar išlieka lydere (pastaba: 2002 metais „Šviesos“ leidyklos kontrolinį akcijų paketą įsigijo leidykla „Alma littera“). Į Galiojančių vadovėlių sąrašą yra

įtraukti 146 šios leidyklos išleisti vadovėliai tautinių mažumų moksleiviams (rusakalbiams – 71, lenkakalbiams – 75). 58 iš 146 „Šviesos“ išleistų vadovėlių fondų pildyti nerekomenduojama. Šiuo metu į „Šviesos“ knygų katalogą [35] yra įtraukti 39 vadovėliai rusų kalba: 26 vadovėliai gimtajai kalbai ir literatūrai mokytis, 6 vadovėliai – pasaulio pažinimui, 2 – fizikai, 5 – matematikai. Lenkų kalba vadovėlių įtraukta daugiau – iš viso 44: 26 gimtajai kalbai ir literatūrai mokytis, 7 – pasaulio pažinimui, 6 – matematikai, 2 – fizikai, 1 – chemijai, 1 – biologijai, 1 – muzikai. Taigi pirmiausia „Šviesa“ orientuojasi į vadovėlių leidybą tautinių mažumų gimtajai kalbai ir literatūrai mokytis.

8 lentelė. Rusų ir lenkų kalbomis vadovėlius išleidusios leidyklos*

Leidykla	Vadovėliai rusų k.	Vadovėliai lenkų k.	Iš viso
„Šviesa“	71	75	146
TEV	14	22	36
„Briedis“	7	20	27
„Alma littera“	9	3	12
„Kronta“	1	2	3
„Danielius“	2	1	3
„Gera idėja“	-	2	2
„Vaga“	1	1	2
„Avita“	1	-	1
„Naujoji Rosma“	1	-	1
„Folium“	1	-	1
Iš viso:	108	126	234

* Lentelė sudaryta pagal Galiojančių bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių 2009–2010 mokslo metais sąrašą.

Po keliasdešimt ar keliolika vadovėlių yra išleidusios dar kelios leidyklos: TEV (iš viso 36), „Briedis“ (25), „Alma littera“ (12). Likusios leidyklos išleido 1–3 knygas. Į galiojančių vadovėlių sąrašą įtrauktas ir estų leidyklos „Avita“ išleistas vadovėlis rusų kalba.

Savo istoriją dar 1989 metais pradėjusi leidykla TEV yra išleidusi 36 į Galiojančių vadovėlių sąrašą įtrauktus vadovėlius. 10 iš šių vadovėlių fondams pildyti nerekomenduojami. Ši leidykla paprastai leidžia vadovėlius matematikos, informacinių technologijų, ekonomikos dalykams. Į leidyklos vadovėlių katalogą [40] šiuo metu yra įtraukta 10 vadovėlių rusų kalba, visi jie – matematikai mokytis. Lenkų kalba – 16 vadovėlių: 12 – matematikai, 4 – informaciniams technologijoms.

Nuo 1989 m. kartografinė leidyba užsiėmusi leidykla „Briedis“ 1997 m. išleido ir pirmąjį originalų leidyklos vadovėlį. Tautinėms mažumoms į Galiojančių vadovėlių sąrašą įtraukti 27 šios leidyklos vadovėliai. Trimis vadovėliais fondų pildyti nerekomenduojama. „Briedis“ leidžia biologijos, fizikos, gamtos mokslų, geografijos, istorijos, matematikos vadovėlius. Tačiau šiuo metu į vadovėlių katalogą tautinėms mažumoms yra įtraukti tik geografijos ir istorijos vadovėliai [10]. Rusų kalba – tik 4 vadovėliai: po du geografijai ir istorijai. Lenkų kalba – 17 vadovėlių: 9 – geografijos dalykui, 8 – istorijos.

Į Galiojančių vadovėlių sąrašą įtraukta ir 12 leidyklos „Alma littera“ tautinėms mažumoms išleistų vadovėlių. Tačiau nei vienu vadovėliu fondų pildyti nerekomenduojama. Į sąrašą neįtraukti, tačiau leidyklos vadovėlių kataloge yra 4 vadovėliai rusų kalba matematikos dalykui ir po vieną rusų ir lenkų kalbomis vadovėlių gamtos pažinimo dalykui [4].

Iš 3 į Galiojančių sąrašą įtrauktų leidyklos „Kronta“ vadovėlių fondams pildyti nerekomenduojamas vienas vadovėlis. Nors leidyklos vadovėlių kataloge pateikiami net 4 istorijos vadovėliai lenkų kalba [17].

Į Galiojančių vadovėlių sąrašą valstybinei lietuvių kalbai ir literatūrai mokytis įtraukti 25 vadovėliai. I–II ir XI–XII klasėms skirta po vieną vadovėlį, III klasei – 2, likusioms – po 3. Visi vadovėliai išleisti leidyklos „Gimtasis žodis“.

UAB leidykla „Gimtasis žodis“ įkurta 1995 metais. Leidykla rengia ir leidžia mokomąsias priemones ir kitus filologinės pakraipos leidinius. Šiame darbe aktualūs „Gimtojo žodžio“ leidžiami lietuvių kalbos vadovėliai nelietuvių mokykloms. 1999 m. už pirmąsias serijos „Mokomės lietuvių kalbos“ knygas leidykla apdovanota knygos meno konkurso diplomu, ne kartą padėkos raštai įteikti už vadovėlių komplektus Švietimo ir mokslo ministerijos organizuojuose konkursuose. [18] Nelietuvių mokykloms išleisti mokymo komplektai, kuriuos sudaro vadovėliai, pratybų sąsiuviniai, mokytojų knygos ir garso įrašai, I–XII klasėms. Seniausi vadovėliai valstybinei kalbai mokytis išleisti 1998 metais.

Antrojeje magistro darbo dalyje aptariama tautinių mažumų aprūpinimo vadovėliais situacija. Pažymėtini šie pagrindiniai aprūpinimo momentai: tautinių mažumų bendrojo lavinimo mokyklos vadovėliais aprūpinamos remiantis „Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašu“, o vadovėliai įsigijami pagal „Galiojančių bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių sąrašą“ bei „Galimų įsigyti bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių sąrašą“; vadovėliams įsigyti tautinių mažumų mokinio krepšelyje yra 20 % daugiau lėšų; vadovėliai yra leidžiami tik skaitlingiausioms tautinėms mažumoms – rusams ir lenkams; jų vadovėlių fondas atsinaujina žymiai lėčiau nei lietuvių; dėl mažo leidžiamo tiražo, papildomų vertimo darbų vadovėliai yra daug brangesni nei lietuviškieji.

Išanalizavus tautinėms mažumoms skirtų vadovėlių repertuarą paaiškėjo, kad mokyklose mokomasi iš 234 vadovėlių, kurių nemaža dalis mokymo(si) procesui neberekomenduojami. Mokyklose mokoma(si) iš vadovėlių, kurie išleisti dar 1993 metais (žr. 9 lentelę). Iš viso į Galiojančių vadovėlių sąrašą yra įtraukti 54 vadovėliai, išleisti dar praeitame amžiuje. Daugiausia senais vadovėliais naudojasi pagrindinio ugdymo klasių mokiniai. Pastebima aktyvesnio naujų vadovėlių leidimo tendencija. Nuo 2005 metų išleistų vadovėlių skaičius didėja. 2009 metais išleistų vadovėlių į Galiojančių vadovėlių sąrašą įtraukta daugiausia – net 27.

9 lentelė. Vadovėlių tautinėms mažumoms skaičius pagal klases ir leidimo metus*

Leidimo metai	I klasė	II klasė	III klasė	IV klasė	V klasė	VI klasė	VII klasė	VIII klasė	IX klasė	X klasė	XI klasė	XII klasė	Iš viso
1993							2				1		3
1994						1	2				1		4
1995	2					1		2					5
1996						1		3		3			7
1997					5	1		1	2	1	1		11
1998	1				2	6				2	1	2	14
1999	1					2	2	1	1		3		10
2000		2					2	2		1			7
2001	2	1	2			1	1	1	5		2	1	16
2002		1					2	2	2	6	2		15
2003	2	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1	2	17
2004	3			1	1		2		1				8
2005				5	1	2		4		1	2		15
2006	5		3		4	3	2	1	6				24
2007		8			2	4	1	2	1	3	2	2	25
2008	4	4	5		4	1	4	1	2	1			26
2009		2	4	5	2	3	4	6		1			27
Iš viso	20	19	16	13	22	27	26	27	21	20	16	7	234

*Lentelė sudaryta pagal Galiojančių bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių 2009–2010 mokslo metais sąrašą

Aktyviausiai tautinių mažumų kalbomis vadovėlius leidžia leidykla „Šviesa“. Į Galiojančių vadovėlių sąrašą įtraukti net 146 vadovėliai. Dviženklį vadovėlių skaičių perkopia dar trys leidyklos: TEV, „Briedis“ ir „Alma littera“.

3. TAUTINIŲ MAŽUMŲ APRŪPINIMO VADOVĖLIAIS TYRIMAS

3. 1. Tyrimo metodo parinkimas ir tyrimo organizavimas

Tyrimo metodo pasirinkimą paprastai lemia tyrimo tikslas ir pasirinktas tyrimo pobūdis. Pagrindinis šio tyrimo tikslas – ištirti realią aprūpinimo tautinių mažumų kalbomis išleistais vadovėliais bei valstybinės kalbos mokymui(si) skirtais vadovėliais situaciją bei išsiaiškinti pagrindines aprūpinimo problemas ir trūkumus. Taigi iš pagrindinių tyrimo metodų, kurie išskiriami pagal pirminės informacijos gavimo būdą, tautinių mažumų aprūpinimo vadovėliais situacijai ištirti buvo pasirinkta apklausa. Tai kiekybinis tyrimas, kurio metu apklausiamajam reikia atsakyti į iš anksto parengtus ir tam tikra tvarka sudėliotus klausimus. [31, p. 129] Apklausos metodas buvo pasirinktas dėl keleto priežasčių:

1. Geriau nei kiti tyrimo būdai leidžia atskleisti priežastingumą;
2. Koncentruojamasi į rūpimus klausimus išvengiant periferinės, su tirama problema nesusijusios informacijos, galinčios apsunkinti rezultatų analizę;
3. Nesudėtinga suskaičiuoti, analizuoti ir lyginti gautus duomenis bei pateikti rezultatus.

Norint atlikti tyrimą buvo sudaryta dvigubo struktūrizavimo anketa, t. y. dalis anketa sudarančių klausimų yra struktūrizuoti, su pateiktais galimais atsakymų variantais, dalis – nestruktūrizuoti, reikalaujantys laisvo atsakymo. Iš 22 klausimų 20 pateikiami struktūrizuoti, o 2 klausimai palikti atviriems atsakymams, kuriais buvo tikimasi gauti papildomos informacijos (žr. 2 priedą).

Anketą sudarė kelios klausimų grupės. Pirmieji klausimai – daugelyje tyrimų pasikartojantys bendro pobūdžio klausimai apie respondento lytį ir amžių. Toliau pateikiami pereinamieji arba nukreipiamieji klausimai apie respondento dabartinę darbovietę, t. y. mokyklą. Klausama, kiek metų dirbama mokykloje, kokios pareigos, kur mokykla yra, koks mokyklos tipas, mokomoji kalba. Likusieji 15 klausimų skirti konkrečioms aprūpinimą vadovėliais liečiantiems klausimams. Šie klausimai buvo suformuluoti taip, kad padėtų patvirtinti arba paneigti išsikeltas hipotezes:

1. Vadovėliams, išleistiems tautinių mažumų kalbomis, įsigyti lėšų retai pakanka;
2. Dalį vadovėlių perka moksleivių tėvai;
3. Kai kurie vadovėliai yra perkami užsienio šalyse, nes Lietuvoje nėra parengtas ir išleistas reikiamas vadovėlis;
4. Vadovėlių tautinių mažumų kalbomis fondas atnaujinamas kas ketveri metai ir rečiau, o pasirinkimas dažniausiai esti nepakankamas, nes rinktis tenka iš vieno vadovėlio;

5. Aktualiausia problema – aukštos tautinių mažumų ir valstybine kalba išleistų vadovėlių kainos.

Siekiant kuo didesnio anketų atsakymų tikslumo ir gautų rezultatų patikimumo anketos pradžioje pateiktas tyrimo tikslas, nurodyta, kad klausimais ir teiginiais siekiama išsiaiškinti realią **aprūpinimo tautinių mažumų kalbomis išleistais vadovėliais bei valstybinės kalbos mokymui(si) skirtais vadovėliais** situaciją. Kartu su anketa siunčiamuose laiškuose pateiktos detalios atsakymų žymėjimo instrukcijos.

Apklausa gali būti atliekama įvairiai: telefonu, įprastu paštu, asmeniškai atvykstant pas apklausiamąjį į namus ar kitą vietą, elektroniniu paštu. Pasirinktas būdas priklauso nuo daugelio priežasčių, pavyzdžiui, tyrimo tikslų, turimo biudžeto, laiko sąnaudų ir pan. Šiam tyrimui atlikti buvo pasirinkta elektroninė apklausa, t. y. anketos respondentams buvo siunčiamos elektroniniu paštu pagal elektroninio pašto adresų sąrašą, kuris buvo sudarytas remiantis AIKOS (Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos, kurioje patalpintus duomenis rengia Švietimo ir mokslo ministerija, Statistikos departamentas ir Lietuvos darbo birža) svetainės duomenimis. Šis anketų siuntimo būdas nereikalauja finansinių išlaidų ir didelių laiko sąnaudų, greitai galima pasiekti respondentą, tačiau yra didelė tikimybė, kad nemaža dalis laiškų nepasieks adresato, bus išsiųsti nebenaudojamu elektroninio pašto adresu ir gražinti siuntėjui arba bus palaikyti elektroninio pašto šiukšlėmis ir ištrinti.

Tiriamoji visuma šio tyrimo atveju – bendrojo lavinimo mokyklos, kuriose tautinės mažumos kalba yra mokomoji ar viena iš mokomųjų. Kaip jau minėta, tokių mokyklų 2009 m. rugsėjo 1 d. duomenimis buvo **177**. Tyrimui atlikti buvo pasirinktas netikimybinės atrankos parankinės atrankos metodas – į imtį buvo pasirinkti tie tiriamos visumos atstovai, kuriuos buvo lengviau pasiekti, t. y. buvo gauti jų elektroninio pašto adresai. Tokių mokyklų į sąrašą buvo įtraukta **127** (pradinės mokyklos bei darželiai-mokyklos į sąrašą nebuvo traukiamos, tiriamos tik bendrojo lavinimo pagrindinės ir vidurinės mokyklos bei gimnazijos), jiems buvo siunčiamos anketos. Tačiau ne visos anketos respondentus pasiekė. **6** laiškai su anketomis buvo gražinti.

Gauti **4** atsakymai, kurie privertė suabejoti tiek AIKOS svetainėje pateiktų duomenų, tiek gaunamų iš respondentų atsakymų tikslumu. Vienas mokyklos vadovas teigė neturintis kompetencijos atsakinėti į anketos klausimus, nes dirba gimnazijoje lietuvių dėstomąja kalba, nors AIKOS svetainės duomenimis mokyklos dėstomosios kalbos yra rusų ir lietuvių, šios kalbos kaip dėstomosios nurodomos ir gimnazijos nuostatuose. Vienos mokyklos pasikeitęs statusas iš vidurinės į pagrindinę, o mokyklos vadovo laiške informuota, kad joje tautinių mažumų moksleiviai nesimoko, nors pradiniam atrinktų respondentų sąrašė mokykla buvo įtraukta kaip švietimo įstaiga, kurioje viena iš mokomųjų kalbų yra rusų. Iš vienos mokyklos, kuri į sąrašą buvo įtraukta kaip pagrindinė, gautas atsakymas, jog mokykla yra pradinė lietuvių dėstamąja kalba. AIKOS svetainėje

nurodyta, kad mokykla yra pagrindinė lietuvių ir rusų dėstomosiomis kalbomis, tačiau nuostatai yra įtraukti vidurinės mokyklos, kuriuose prie mokyklos tipo nurodoma pradinė mokykla lietuvių mokomąja kalba, vidurinė rusų mokomąja kalba. Taip pat laišku buvo informuota, kad viena iš į pagrindinių mokyklų sąrašą įtrauktų mokyklų nuo 2009 m. rugsėjo 1 d. uždaryta.

Taigi respondentus preliminariai galėjo pasiekti **117** anketų. Iš jų **58** buvo išsiųstos vidurinėms mokykloms, **44** – pagrindinėms mokykloms bei **15** – gimnazijoms. Anketos buvo adresuojamos mokyklų vadovams, nes šie asmenys ne tik geriausiai išmano bendrą vadovėlių aprūpinimo situaciją mokykloje, komunikuoja su kitomis suinteresuotomis grupėmis, bet paprastai turi ir nemažą pedagoginę patirtį, kuri leidžia iš arčiau įvertinti aprūpinimo vadovėliais trūkumus, išvelgti problemas.

Apklausa buvo vykdoma beveik mėnesį – nuo lapkričio 19 d. iki gruodžio 16 d. Per visą apklausos atlikimo laikotarpį buvo gauti **49** atsakymai, iš jų **26** – iš vidurinių mokyklų, **18** – iš pagrindinių, **5** – iš gimnazijų. Taigi iš tiriamos visumos – 177 bendrojo lavinimo mokyklų – turima 49 narių nuomonė yra pakankama išsiaiškinti realią aprūpinimo tautinių mažumų kalbomis išleistais vadovėliais bei valstybinės kalbos mokymui(-si) skirtais vadovėliais situaciją.

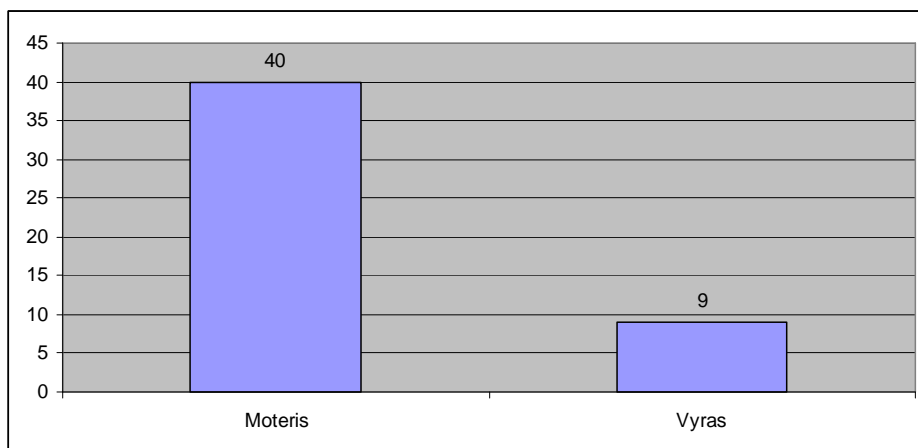
3. 2. Tyrimo rezultatų analizė

Atliekant tyrimą buvo sulaukta 49 respondentų atsakymų. Ne visos anketos buvo pilnai užpildytos. Gali būti, kad respondentai ne į visus klausimus žinojo tikslius atsakymus, tad neatsakė. Kai kuriuos galėjo praleisti netyčia. Pastebėta, kad kai kurie struktūrizuoti klausimai nėra atsakyti, tačiau šalia prirašyta įvairių komentarų ir pastabų, kurie tyrimui suteikia papildomos informacijos. Respondentų pateikta papildoma informacija į paveikslus nėra įtraukta, ji aptariama atskirai.

Gauti tyrimo duomenys analizuojami dviem būdais. Duomenims, kurie buvo gauti respondentams atsakius į struktūrizuotus anketos klausimus analizuoti taikoma aprašomoji statistinė duomenų analizė (skaičiuojami atsakymų pasirinkimo dažniai ir pan.). Duomenys, gauti respondentams atsakius į nestruktūrizuotus klausimus, analizuojami kokybinės turinio (content) analizės metodu. Iš struktūrizuotų klausimų gauti duomenys apdorojami *Microsoft Excel* programa, duomenys grupuojami, apskaičiuojami, sudaromi surinktą informaciją atspindintys paveikslai.

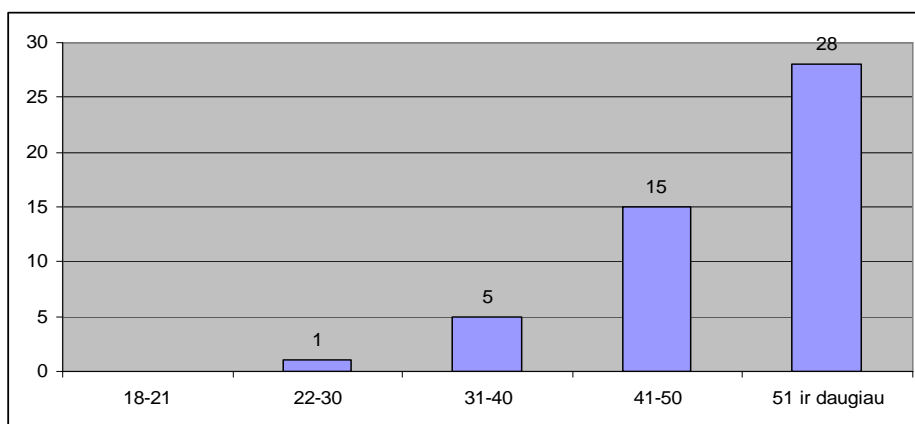
Pirmieji klausimai – esminės įtakos tyrimo rezultatams neturintys daugelyje tyrimų pasikartojantys bendro pobūdžio klausimai apie respondento lytį ir amžių. Iš tyrime dalyvavusių 49 asmenų 40 buvo moterys ir 9 vyrai (žr. 14 paveikslą). Taigi moterys sudaro beveik 82 % visų respondentų.

14 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Respondentų tarpe daugiausia asmenų, kuriems 51 ir daugiau metų (žr. 15 paveikslą) – 28 (jie sudaro 57 % visų respondentų). 41–50 metų amžiaus respondentų – 15 (beveik 31 %). Taigi beveik 90 % visų respondentų – brandaus amžiaus sulaukę specialistai, turintys nemenką gyvenimo ir darbinės veiklos patirtį.

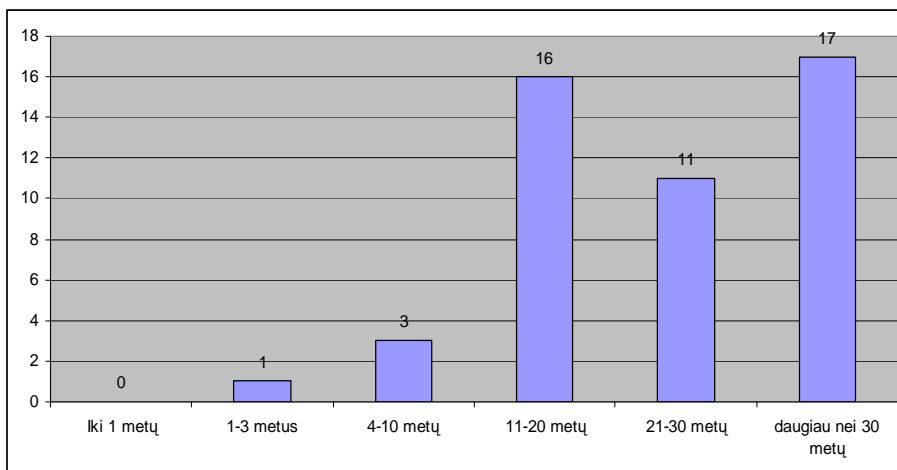
15 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

3–7 klausimais buvo stengiamasi išsiaiškinti bendrą informaciją apie respondentų dabartinę darbovietę, t. y. mokyklą. Anketoje klausiama, kiek metų dirbama mokykloje, kokios pareigos, kur mokykla yra, koks mokyklos tipas, mokomoji kalba.

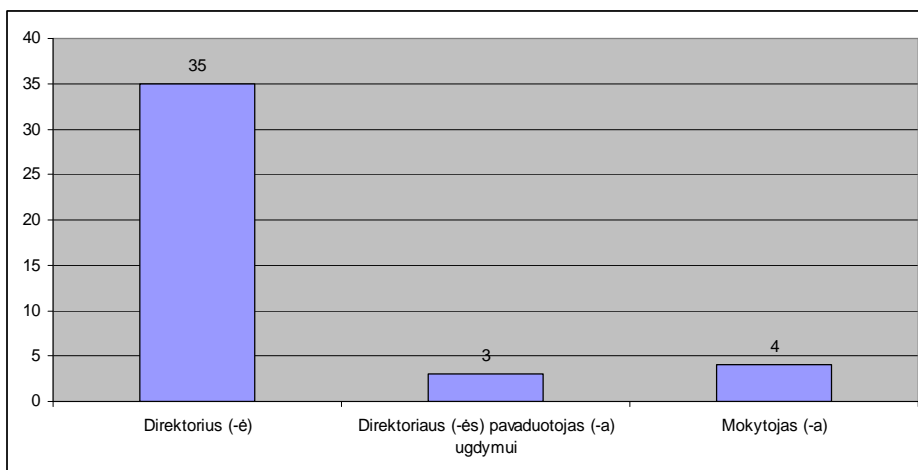
Išsiaiškinta, kad dauguma respondentų yra sukaupę solidų darbo stažą mokymo įstaigose (žr. 16 paveikslą). 17 asmenų nurodė dirbantys mokykloje daugiau nei 30 metų (apie 35 % visų atsakiusių). Šiek tiek mažiau asmenų mokykloje dirba 11–20 metų (apie 33 % atsakiusių). Nuo 21 iki 30 metų mokykloje dirba 11 respondentų (beveik 23 % atsakiusių). 3 respondentai nurodė dirbą mokykloje nuo 4 iki 10 metų (apie 6 %), 1 dirba nuo 1 iki 3 metų (2 %). 1 respondentas į šį klausimą informacijos nepateikė.

16 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo mokykloje stažą

Tyrimas buvo atliekamas siekiant apklausti mokyklų vadovus. Tad jiems ir buvo adresuojamos anketos. Savo pareigas anketose nurodė 46 atsakiusieji. Iš nurodžiusiųjų savo pareigas 35 asmenys – mokyklų direktoriai, 4 – mokytojai, 3 – direktorių pavaduotojai ugdymui (žr. 17 paveikslą). Kadangi į anketą nebuvo įtraukti bibliotekininkai, tad į paveiksle pateiktus rezultatus jie taip pat neįtraukti. Tačiau anketas pildė ir 4 bibliotekos darbuotojai (3 bibliotekininkės ir 1 bibliotekos vedėja). Jie savo pareigas nurodė šalia pateiktųjų variantų. 3 atsakiusieji į anketą savo pareigų nepažymėjo, tačiau galima daryti prielaidą, kad anketas pildė bibliotekų darbuotojai, tačiau nežymėjo pareigų tik dėl to, kad tokios pareigos į anketą nebuvo įtrauktos.

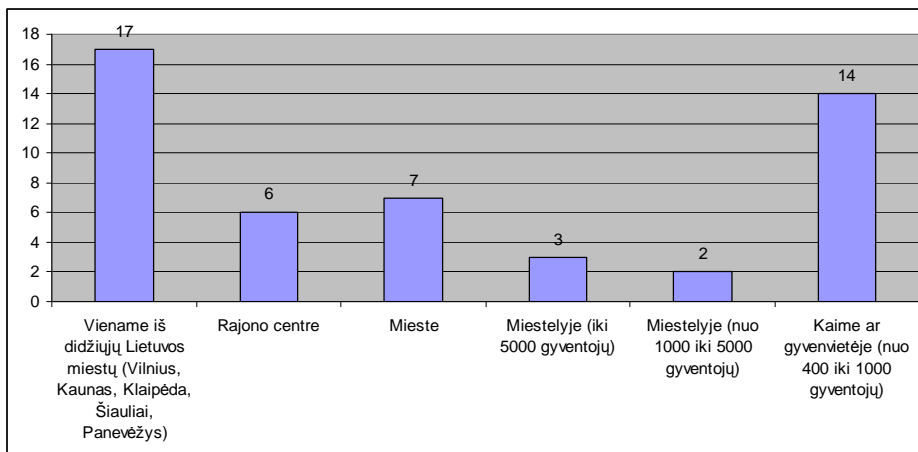
17 paveikslas. Tyrime dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal pareigas

Tyrimo dalyvavę ir į anketos klausimus atsakę respondentai atstovauja mokykloms, įsikūrusioms tiek didžiuosiuose Lietuvos miestuose, tiek rajono centruose ar miestuose, tiek miesteliuose ar kaimuose (žr. 18 paveikslą). Didžioji dalis respondentų atstovauja mokykloms,

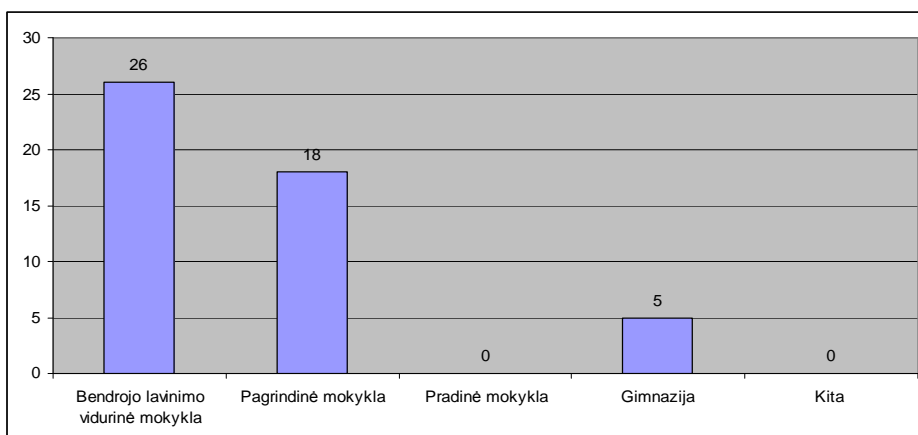
įsikūrusiems didžiuosiuose miestuose – iš viso 17 (tai sudaro beveik 35 %). Kita ženkli dalis – iš kaimuose ar gyvenvietėse esančių mokyklų – 14 (beveik 29 %). 6 respondentai iš mokyklų, esančių rajonų centruose (apie 12 %), 7 – iš miestų (apie 12 %), 3 – iš miestelių, kuriuose yra iki 5 tūkst. gyventojų (apie 6 %), 2 – iš miestelių, turinčių nuo 1 iki 5 tūkst. gyventojų (4 %).

18 paveikslas. Tyrimo dalyvavusių asmenų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę

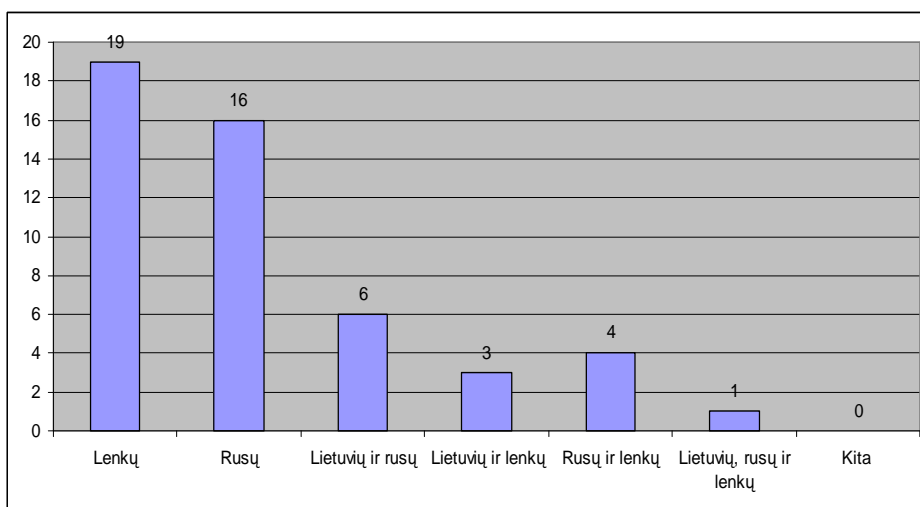
Anketos buvo siunčiamos į bendrojo lavinimo pagrindines ir vidurines mokyklas bei gimnazijas. Tačiau dėl galimo turimų duomenų apie mokyklų tipus netikslumo į anketą buvo įtrauktas ir pradinės mokyklos tipas bei galimybė nurodyti kitą mokyklos tipą, kuris nėra paminėtas anketoje. Taigi į anketas atsakė 26 respondentai iš bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų (tai sudaro 53 % visų atsakiusiųjų, žr. 19 paveikslą). Kiek mažiau respondentų iš pagrindinių mokyklų – 18 (beveik 37 %). 5 respondentai – iš gimnazijų (apie 10 %).

19 paveikslas. Respondentų atstovavimas pagal mokyklų tipą

Itin svarbus tyrimo kriterijus – mokyklų pasiskirstymas pagal mokymosi kalbas. Iš gautų atsakymų lenkų ir rusų mokomosiomis kalbomis mokyklų skaičius pasiskirstė beveik vienodai (žr. 20 paveikslą). Tyrime dalyvavo 19 respondentų iš mokyklų lenkų mokomąja kalba (beveik 39 % atsakiusiųjų), 16 – iš mokyklų rusų mokomąja kalba (beveik 33 %). 6 respondentai atsakė iš mokyklų lietuvių ir rusų mokomosiomis kalbomis (apie 12 %), 3 – iš lietuvių ir lenkų (apie 6 %), 4 – iš rusų ir lenkų (apie 8 %) ir 1 – iš mokyklų lietuvių, rusų ir lenkų mokomosiomis kalbomis (apie 2 %).

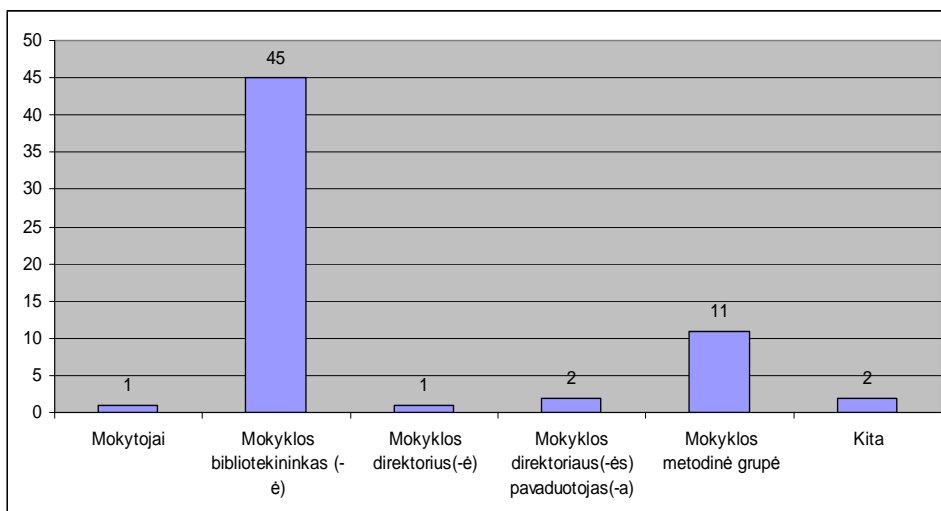
20 paveikslas. Mokyklų pasiskirstymas pagal kalbas

Dauguma respondentų – net 45 – į klausimą „Kas atsakingas už vadovėlių užsakymą Jūsų mokykloje?“ atsakė, kad už vadovėlių užsakymą yra atsakingi mokyklos bibliotekininkai (žr. 21 paveikslą). Tai sudaro beveik 92 % visų atsakiusiųjų. Kai kurie respondentai pasirinko ne vieną atsakymo variantą, t. y. pažymėjo, kad mokyklose už vadovėlių užsakymą yra atsakingi keli asmenys ar asmenų grupė. Iš viso 11 respondentų pažymėjo, kad už vadovėlių užsakymą yra atsakingos mokyklos metodinės grupės, iš jų 8 tai atlieka kartu su bibliotekininkais. Taip pat kartu su bibliotekininkais už vadovėlių užsakymą yra vienas mokytojas bei 2 mokyklos direktoriaus pavaduotojai. Vienas respondentas nurodė, kad už vadovėlių užsakymą atsakinga *specialiai sukurta darbo grupė, kuri nagrinėja visų metodinių grupių prašymus-užsakymus ir sprendžia kiek, kokių ir kam vadovėlių ar mokymo priemonių užsakyti ir pirkti*. Taip pat vienas respondentas atsakė, kad kartu su bibliotekininku ir mokyklos direktoriumi už vadovėlių užsakymą atsako *dalykų metodiniai būreliai*.

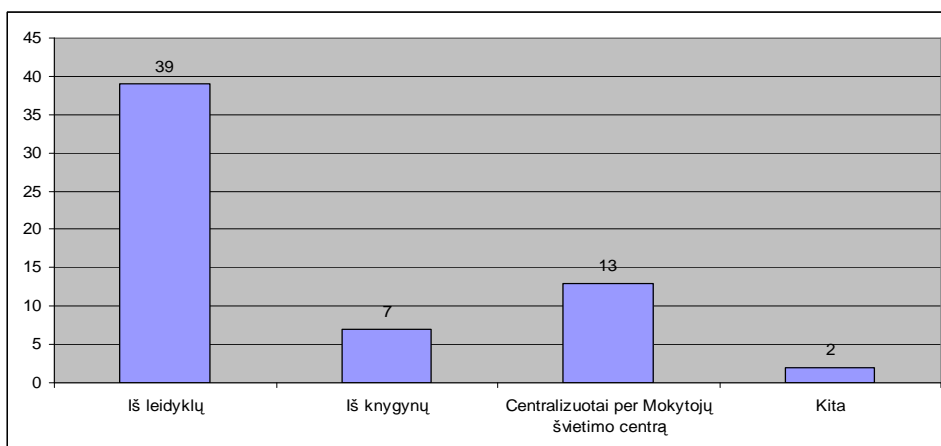
21 paveikslas. Asmenys, atsakingi už vadovėlių užsakymą mokykloje

Taigi didžiausias ir svarbiausias vaidmuo užsakant vadovėlius tenka mokyklų bibliotekininkams. Nors šiame procese dalyvauja ir kiti asmenys: direktorius, pavaduotojai, mokytojai, metodinės grupės, kitos mokyklose suformuotos grupės.

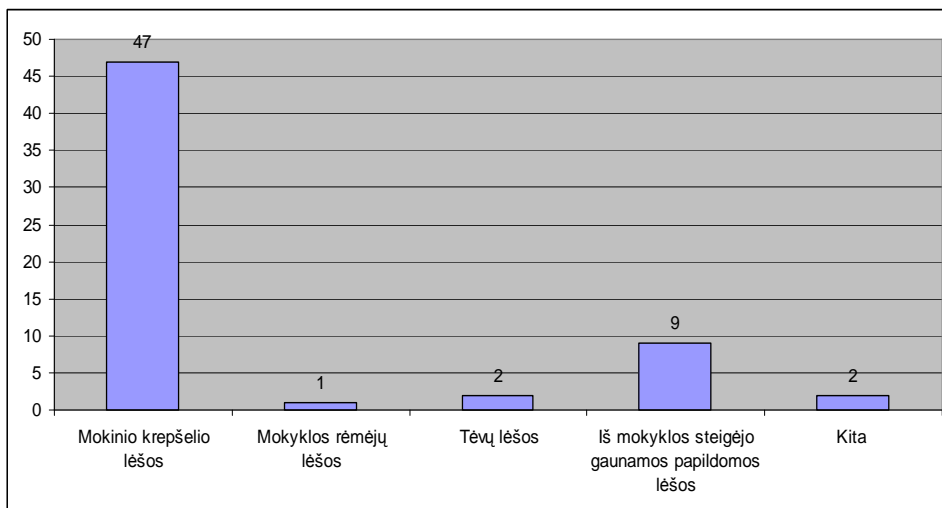
Dauguma respondentų atsakė, kad vadovėliai tautinių mažumų kalbomis ir skirti valstybinei kalbai mokytis yra perkami tiesiogiai iš leidyklų (žr. 22 paveikslą). Tokį atsakymą pateikė 39 respondentai. Trylikoje mokyklų vadovėliai perkami centralizuotai per Mokytojų švietimo centrą, septyniose – iš knygynų. Dalis mokyklų vadovėlius įsigyja iš kelių vietų. Penkių mokyklų atstovai nurodė vadovėlius įsigyjantys iš leidyklų ir knygynų, šeši – iš leidyklų ir centralizuotai per Mokytojų švietimo centrą, tik centralizuotai vadovėlius įsigyja į 5 mokyklos. Du respondentai į klausimą neatsakė. Vienas respondentas nurodė, kad vadovėliai įsigijami *centralizuotai per Švietimo ir sporto skyrių*. Taip pat viena mokykla įsigyja vadovėlius *centralizuotai per Švietimo skyrių*.

22 paveikslas. Iš ko perkami tautinių mažumų kalbomis išleisti vadovėliai bei vadovėliai, skirti valstybinei kalbai mokytis(s)

Absoliuti dauguma mokyklų, kuriose mokomoji ar viena iš mokomųjų kalbų yra tautinės mažumos kalba, įsigyja vadovėlius iš mokinio krepšelio lėšų (žr. 23 paveikslą). Vienas respondentas nenurodė vadovėlių įsigijimo lėšų. Taip pat vienas respondentas kaip pagrindinį lėšų vadovėliams įsigyti šaltinį nurodė iš mokyklos steigėjo gaunamas papildomas lėšas. Kitos lėšos vadovėliams įsigyti paprastai yra kaip papildomos prie mokinio krepšelio lėšų. Septynios mokyklos vadovėlius įsigyja už mokinio krepšelio ir iš mokyklos steigėjo gaunamas papildomas lėšas. Dvi mokyklos perka vadovėlius už mokinio krepšelio ir tėvų skiriamas lėšas. Vienas respondentas nurodė, kad vadovėliai įsigijami už mokinio krepšelio, mokyklos rėmėjų bei iš mokyklos steigėjo gaunamas papildomas lėšas. Taip pat vieno respondento buvo nurodytos vadovėliams parengti gaunamos lėšos: draugijos „Wspolnota Polska“ lėšomis vadovėliai yra verčiami į tautinės mažumos (lenkų) kalbą. Kaip papildomas lėšos vadovėliams įsigyti paminėtos Švietimo ir mokslo ministerijos skiriamos lėšos.

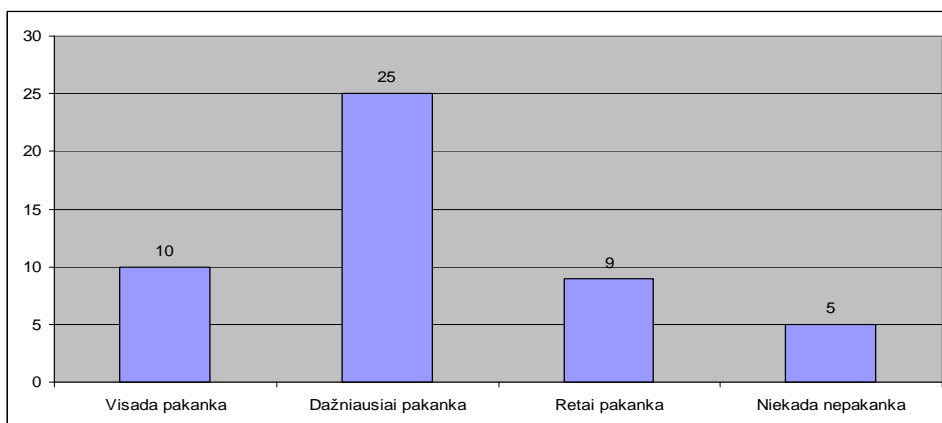
23 paveikslas. Lėšos, už kurias įsigijami vadovėliai

Taigi tautinių mažumų aprūpinimui gimtakalbiais vadovėliais skirtos lėšos yra gaunamos tais pačiais būdais kaip ir lietuviškiems vadovėliams įsigyti. Buvo nurodytas tik vienas išskirtinis atvejis, kad skiriamos lėšos vadovėlių vertimui į tautinės mažumos kalbą.

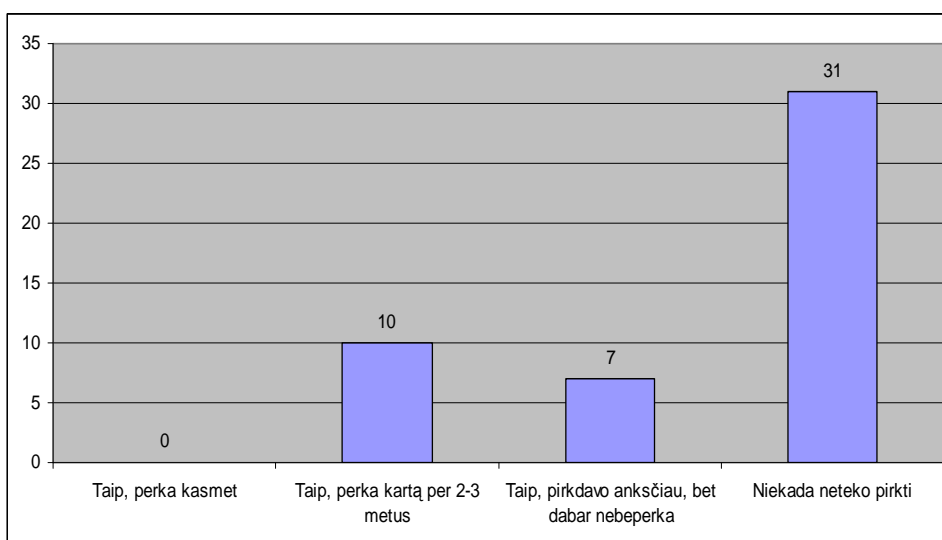
Analizuojant atsakymus apie lėšų pakankumą vadovėliams įsigyti paaiškėjo, kad lėšų vadovėliams įsigyti mokykloms dažniausiai pakanka (žr. 24 paveikslą). Tokį atsakymą pateikė 25 respondentai (51 % visų atsakiusiųjų). Net 10 respondentų teigė, jog lėšų visada pakanka (beveik 21 % atsakiusiųjų). Tik 14 atsakiusiųjų atskleidė lėšų nepakankumą: 9 asmenys teigė, kad lėšų retai pakanka, o 5 atsakė, kad niekada nepakanka.

24 paveikslas. Lėšų pakankumas vadovėliams įsigyti

Į klausimą „Ar vadovėlius, išleistus tautinių mažumų kalbomis bei valstybinei kalbai mokytis, perka mokinių tėvai?“ dauguma respondentų atsakė, kad niekada neteko pirkti (žr. 25 paveikslą). Taigi iš 49 atsakiusiųjų 31 respondentas atstovaujamoje mokykloje vadovėliai tėvų nėra perkami. 7 respondentai nurodė, kad anksčiau vadovėliai buvo perkami tėvų, tačiau dabar nebeperka. Teigiančių, kad vadovėlius tėvai perka kasmet, neatsirado nė vieno. Dešimt atsakiusiųjų nurodė, kad tėvai vadovėlius perka kartą per 2–3 metus. Vienas respondentas į šį klausimą neatsakė.

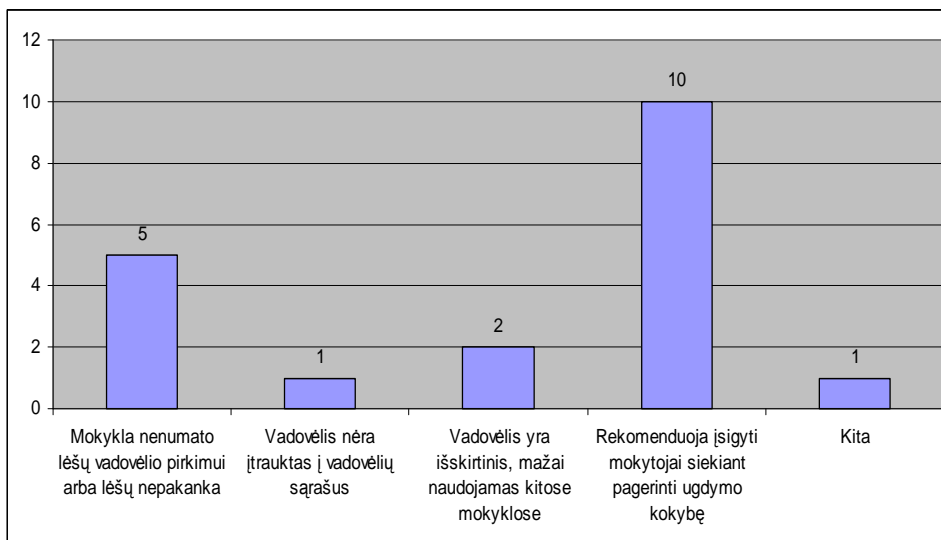
25 paveikslas. Vadovėlių, kurie įsigijami tėvų lėšomis, pirkimo dažnis

Respondentai buvo paprašyti nurodyti dažniausiai pasitaikančias priežastis, kodėl mokinių tėvai perka vadovėlius (žr. 26 paveikslą). Į šį klausimą atsakė 19 respondentų. Dažniausiai tėvai perka vadovėlius atsižvelgdami į mokytojų rekomendacijas norint pagerinti ugdymo kokybę. Šią poziciją pažymėjo 10 respondentų. Kad vadovėlius tėvams tenka pirkti dėl lėšų trūkumo, nurodė 5 atsakiusieji. Vadovėlio išskirtinumą kaip priežastį nurodė 2 respondentai. Vadovėlių turi pirkti tėvai,

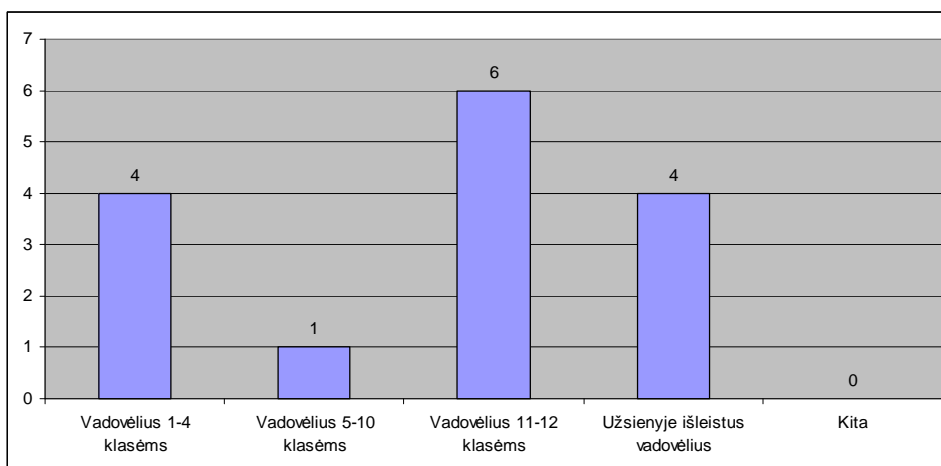
nes jis nėra įtrauktas į vadovėlių sąrašus – pažymėjo vienas respondentas. Taip pat vienas iš atsakiusių paminėjo, kad tėvai *kartais perka papildomus vadovėlius savo nuožiūra*.

26 paveikslas. Priežastys, dėl kurių tėvai perka vadovėlius

Analizuojant respondentų atsakymus, kokius vadovėlius dažniausiai perka mokinių tėvai, išryškėja, kad dažniausiai yra perkami vadovėliai 11–12 klasėms (žr. 27 paveikslą). Tokį atsakymą pateikė 6 respondentai. Tačiau atsakiusių į šį klausimą tebuvo vos 15 iš tų, kurie užpildė anketas. Didžioji dalis tiesiog neatsakinėjo į klausimą arba nurodė, kad tėvai vadovėlių neperka. Po 4 respondentus teigė, kad tėvai dažniausiai perka vadovėlius 1–4 klasėms bei užsienyje išleistus vadovėlius. Kai kurie respondentai nurodė, kad perkamos pratybos, vadovėliai užsienio kalbai mokytį.

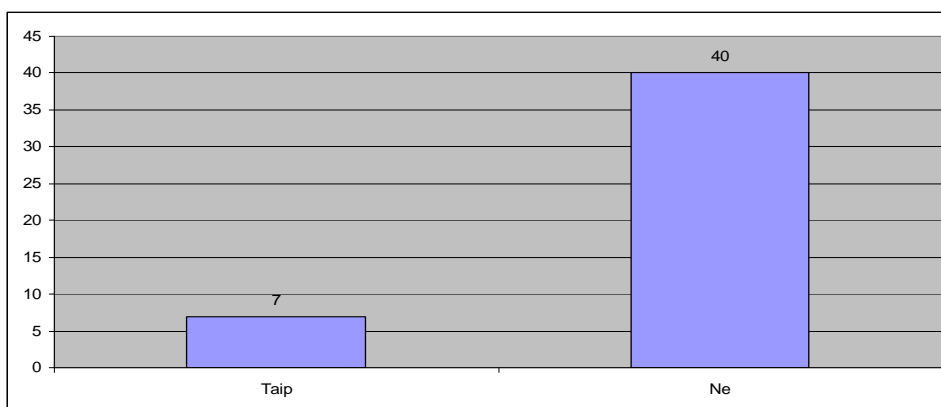
27 paveikslas. Vadovėliai, kuriuos dažniausiai perka tėvai

Taigi atsakymai patikino, kad tėvai vadovėlius perka itin retai arba niekada neperka. Dažniausiai perkami vadovėliai baigiamosioms klasėms, o priešastis nurodoma kaip siekimas pagerinti ugdymo kokybę.

Kadangi jaučiamas kai kurių vadovėlių tautinių mažumų gimtosiomis kalbomis trūkumas, respondentų buvo paklausta, ar jų mokyklose vadovėliai užsakinėjami iš užsienio šalių (žr. 28 paveikslą). Į šį klausimą didžioji dalis atsakė neigiamai – 40 respondentų (beveik 82 % iš visų atsakiusiųjų į anketas). 7 atsakiusieji teigė, kad jų mokyklose yra įsigijami vadovėliai iš užsienio šalių. Atsakiusių teigiamai buvo prašoma nurodyti, iš kur užsakomi šie vadovėliai. Gauta įvairių atsakymų: *ambasada aprūpina, parama iš Lenkijos, rūpinasi „Macierz Szkolna“¹, Rusija siunčia daug papildomos medžiagos*. Vieno respondento buvo nurodytas net vadovėlis, kurį įsigyja iš Maskvos („Geografija“ 7 kl., Drofa, Maskva, 2008). Vienas atsakiusysis nurodė, kad vadovėlių iš užsienio neužsisako, tačiau kartais gauna iš Lenkijos. Du respondentai į klausimą neatsakė.

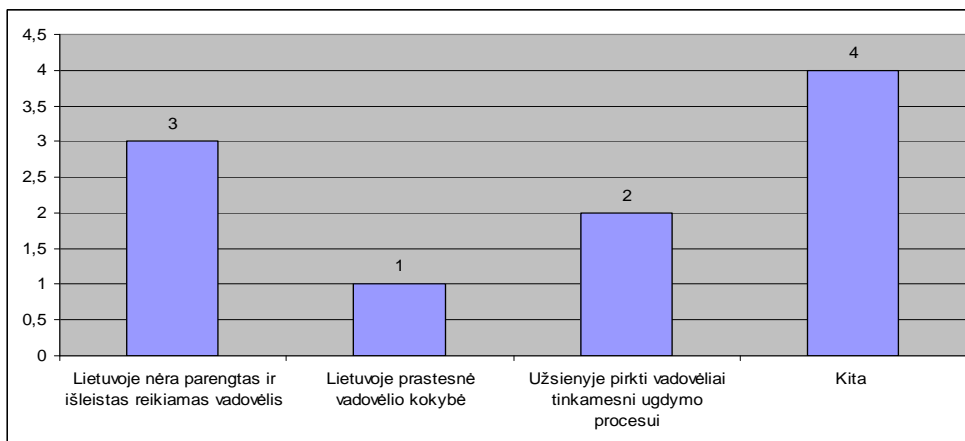
28 paveikslas. Ar užsakinėjami vadovėliai gimtosiomis tautinių mažumų kalbomis iš užsienio šalių

Nors teigiančių, kad vadovėlius užsisako iš užsienio tebuvo 7 asmenys, nurodžiusių, kodėl užsisako atsirado 10 (žr. 29 paveikslą). 3 respondentai nurodė priežastį, kad Lietuvoje nėra parengtas ir išleistas reikiamas vadovėlis, 2 teigė, kad užsienyje pirkti vadovėliai tinkamesni ugdymo procesui. Kaip priežastį, kad Lietuvoje prastesnė vadovėlio kokybė nurodė 1 respondentas. 4 atsakiusieji nurodė kitas priežastis: *dėl alternatyvos, leidykloms neapsimoka spausdinti, nedidelis vadovėlių tiražas, daug kainuoja, reikia vertėjo, nėra išverstų į rusų kalbą*. Dauguma į šį klausimą tiesiog nebeatsakinėjo, nes prieš tai buvusiam klausime žymėjo neigiamą atsakymą. Iš atsakiusiųjų neigiamai į klausimą, kodėl užsisako vadovėlius iš užsienio, pateikė tokias pastabas: *nerekomenduoja Švietimo ir mokslo ministerija, bet užsienyje pirkti vadovėliai tinkamiausi ugdymo procesui, užsienio vadovėliai neakredituoti Lietuvos Respublikoje*. Pastarasis atsakymas tikriausiai nurodo vadovėlių nepirkimo priežastį.

¹ Lenkų mokytojų draugija

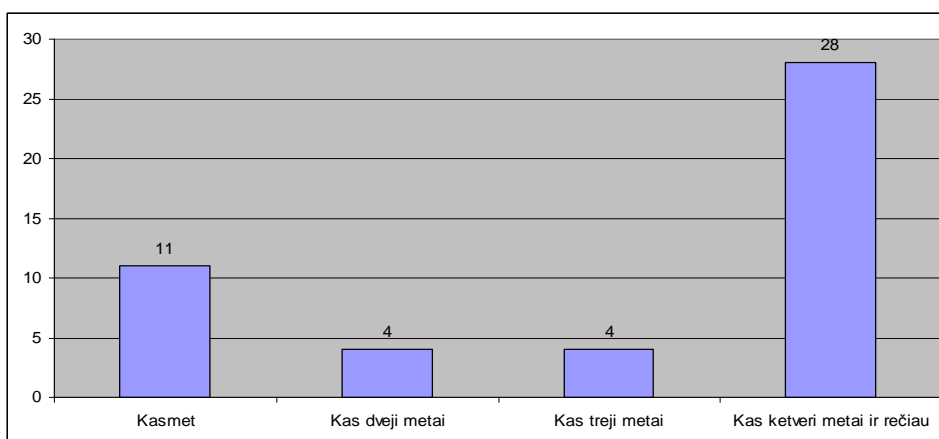
29 paveikslas. Priežastys, dėl kurių vadovėliai užsisakomi iš užsienio šalių

Apibendrinant duomenis, gautus atsakant į klausimus apie vadovėlių įsigijimą iš užsienio, galima teigti, kad mokyklos paprastai vadovėlių tautinių mažumų kalbomis iš užsienio neužsisako, t. y. jų neperka. Vadovėliai parastai yra gaunami nemokamai, kaip parama. Galima daryti prielaidą, kad atsakymai būtų gauti šiek tiek kitokie, pateikus papildomus klausimus arba kitokią esamų klausimų formuluotę.

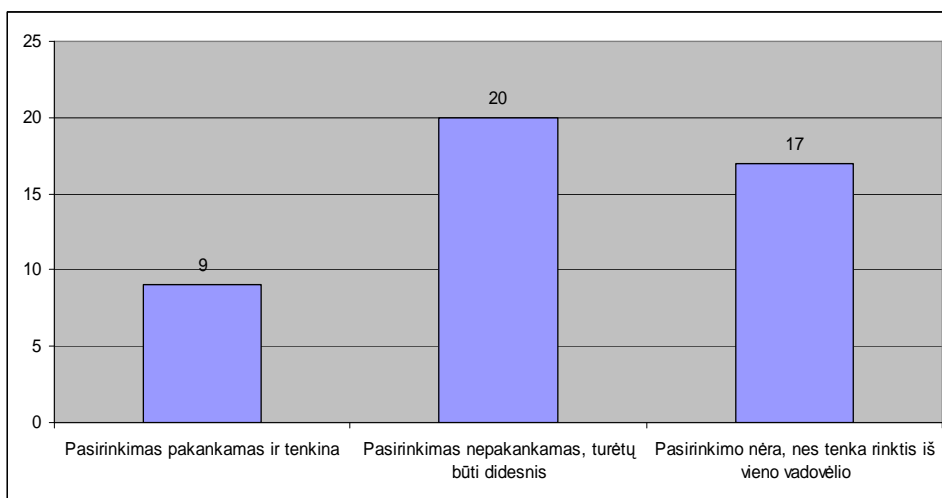
Respondentų buvo paprašyta įvertinti, kaip dažnai atnaujinamas vadovėlių, išleistų tautinių mažumų kalbomis ar skirtų valstybinei kalbai mokyti(s), fondas. Didžioji dalis respondentų – 28 iš 49 atsakiusiųjų į šį klausimą – nurodė, kad fondas atnaujinamas kas ketveri metai ir rečiau (žr. 30 paveikslą). Kas dvejus ir kas trejus metus fondas atnaujinamas keturiose mokyklose. Kad vadovėlių fondas atnaujinamas kasmet, teigė 11 respondentų. Vienas atsakiusysis nurodė nežinąs, fondo atnaujinimo dažnio. 4 respondentai pateikė papildomą informaciją apie vadovėlių fondo atnaujinimą jų mokyklose: *pagal galiojimo terminą, kai atsinaujina programa, papildomas, jei yra naujai išleisti, kai išleisti nauji vadovėliai ir ŠMM yra rekomenduojami.*

30 paveikslas. Vadovėlių, išleistų tautinių mažumų kalbomis ar skirtų valstybinei kalbai mokyti(-s), fondo atnaujinimo dažnis

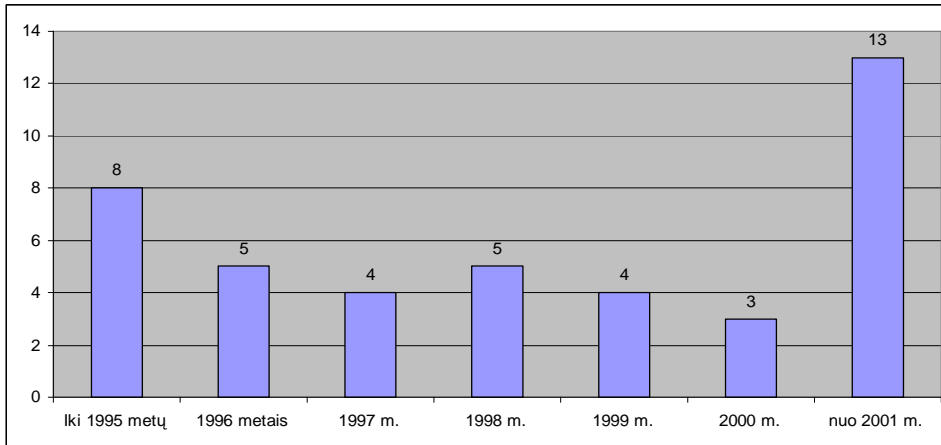
Tyrimas buvo siekiamas išsiaiškinti vadovėlių pasirinkimo poreikio patenkinimą. Tyrimas atskleidė, kad nėra vieningos nuomonės dėl poreikio patenkinimo. Mokyklose situacija – skirtinga. Kad pasirinkimas pakankamas ir tenkina, atsakė 9 respondantai (žr. 31 paveikslą). 20 atsakiusių nurodė, kad pasirinkimas nėra pakankamas, turėtų būti didesnis. 17 teigė, kad pasirinkimo nėra, nes tenka rinktis iš vieno vadovėlio. 2 respondantai į šį klausimą neatsakė, o vienas teigė, kad pasirinkimo pakankamumas priklauso nuo dėstomo dalyko.

31 paveikslas. Vadovėlių tautinių mažumų kalbomis, išleistų Lietuvoje, pasirinkimo pakankamumas

Norint nustatyti, kokio senumo yra vadovėlių tautinių mažumų kalbomis ar skirtų valstybinei kalbai mokytis repertuaras, respondentų buvo paprašyta nurodyti metus, kuriais yra išleisti seniausi mokymo(si) procesui naudojami vadovėliai. Daugiausia atsakiusių į šį klausimą – 13 iš 42 – teigė, kad jų mokyklose naudojami vadovėliai, išleisti po 2001 metų (žr. 32 paveikslą). 8 respondantai nurodė, kad mokymuisi yra naudojami ir iki 1995 metų išleisti vadovėliai. Po 5 atsakiusiusius teigė, kad seniausi vadovėliai yra išleisti 1996 ir 1998 metais, po 4 – 1997 ir 1999 metais, 3 nurodė 2000 metus. Septyni respondantai į šį klausimą neatsakinėjo. Kai kurie atsakiusieji ne tik pažymėjo seniausių vadovėlių išleidimo metus, bet ir nurodė tų vadovėlių pavadinimų arba turimų mokykloje egzempliorių skaičių.

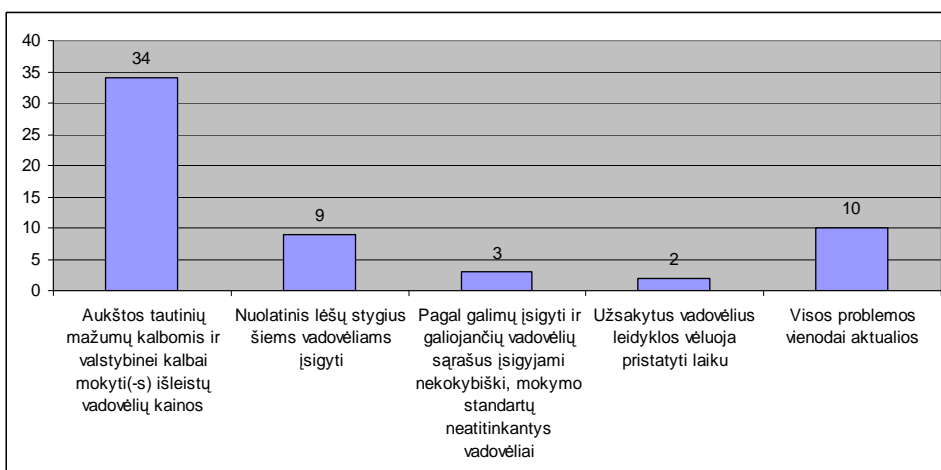
32 paveikslas. Seniausi vadovėliai tautinių mažumų kalbomis arba valstybinei kalbai mokytis, iš kurių šiuo metu mokosi moksleiviai

Taigi nemažoje dalyje mokyklų mokymo procesui naudojami daugiau nei 15 metų senumo vadovėliai. Nors teigiama, kad vadovėlių fondą reikia kasmet ketvirtadaliu atnaujinti, tai yra kiekvieno mokinio vadovėlių komplektą papildyti 3 ar 4 naujai išleistais vadovėliais, jeigu norima turėti tinkamą naudoti vadovėlių fondą [19]. Tačiau tautinių mažumų vadovėlių fondo atnaujinimas dėl didelių išlaidų dėl mažo tiražo ir vertimo išlaidų bei trukmės atnaujinamas lėčiau.

Respondentams buvo pateiktos, tyrimo autorės nuomone, svarbiausios su aprūpinimu vadovėliais susijusios problemos ir paprašyta jų nurodyti jiems aktualiausia. 34 respondentams aktualiausia problema yra aukštos vadovėlių kainos (žr. 33 paveikslą). 10 atsakiusių nurodė, kad visos problemos vienodai aktualios. Neretai respondentai rinkosi ne vieną jiems aktualią problemą. Net 8 atsakiusieji nurodė, kad jiems aktualios tiek aukštos vadovėlių kainos, tiek nuolatinis lėšų stygius vadovėliams įsigyti. Dviems respondentams aktualios aukštos vadovėlių kainos ir užsakytų vadovėlių pristatymo vėlavimas. Trys asmenys kaip svarbiausią nurodė vadovėlių nekokybiškumo problemą. Du respondentai į šį klausimą neatsakė, o vienas nurodė, kad mokykloje minėtų problemų nėra.

33 paveikslas. Aktualiausios problemos, susijusios su aprūpinimu vadovėliais

Paskutiniai anketos klausimai nestruktūrizuoti, jie buvo skirti laisviems respondentų pasisakymams ir pasiūlymams dėl vadovėlių tautinių mažumų kalbomis ir valstybinei kalbai mokytis aprūpinimo. Į šiuos klausimus atsakė tik dalis respondentų. Tačiau ir gautuose atsakymuose yra vertingų pastabų, pasiūlymų ar nusiskundimų. Gauti respondentų pasisakymai suskirstyti pagal keletą aktualių probleminių sričių (žr. 10 lentelę). Aktualiausia problema atsakiusiesiems – vadovėlių kainos, akivaizdūs kainų skirtumai tarp lietuviškų ir tautinių mažumų kalbomis išleistų vadovėlių. Net 14 respondentų išsakė nuomonę dėl šios problemos. Taip pat išskirtas ir kai kurių dalykų vadovėlių trūkumas. Dera pastebėti, kad labiau jaučiamas vadovėlių trūkumas rusų kalba. Taip pat pastebėtas vadovėlių pasirinkimo trūkumas, pabrėžiama, kad paprastai leidžiami keli alternatyvūs vadovėliai lietuvių kalba, o vadovėlių pasirinkimo tautinių mažumų kalbomis nėra.

Nors leidėjų yra išsakyta nuomonė, kad „lietuvių valstybinės kalbos vadovėliai yra pažangesni metodine prasme nei lietuvių kalbos vadovėliai, skirti gimtajai kalbai mokytis“ [14], yra skundų dėl prastos vadovėlių kokybės, jų tinkamumo mokymo procesui. Sociologinio tyrimo „Socialinės pedagoginės vaikų ugdymosi sąlygos Rytų Lietuvoje“ ataskaitoje taip pat buvo nurodyta, kad ne visi tautinių mažumų moksleiviai yra patenkinti lietuvių kalbos mokymu, vadovėlių ir mokymo priemonių medžiaga labiausiai nesuprantama yra baltarusiams ir rusams [33, p. 24]. Šio darbo tyrime taip pat respondentai nurodė, kad vadovėliai yra seni, juos reikėtų perleisti. 2 respondentai paminėjo, kad tautinių mažumų vadovėlius paprastai vėluojama išleisti. Nauji vadovėliai pasirodo tik po 1 ar 2 metų nuo lietuviškų vadovėlių išleidimo. Buvo paminėtas ir naujų vadovėlių leidimo trūkumas, pasigesta pakartotinių tiražų – tai trukdo papildyti ar atnaujinti turimą vadovėlių fondą.

10 lentelė. Aprūpinimo vadovėliais problemos

Aktuali probleminė sritis	Respondentų teiginiai
Vadovėlių pasirinkimas	• <i>Lietuviai turi didesnę vadovėlių pasirinkimą.</i> • <i>Lietuviškų vadovėlių yra išleista daug, yra keli alternatyvūs vadovėliai, o tautinių mažumų kalbomis tik vienas verstas vadovėlis.</i> • <i>Užsakant vadovėlius tautinių mažumų kalbomis, pasirinkimo nėra.</i> • <i>Tautinių mažumų kalbomis išleistų vadovėlių pasirinkimas mažesnis.</i> • <i>Lietuviškos mokyklos turi didesnę vadovėlių pasirinkimą ir vadovėlių kainos yra mažesnės.</i>
Vadovėlių kainos	• <i>Lietuvių k. vadovėliai yra daug pigesni už kt. kalbų vadovėlius.</i> • <i>Trūksta lėšų vadovėlių pirkimui, nes vadovėliai lenkų kalba visada brangesni dėl mažesnio tiražo.</i> • <i>Visi vadovėliai labai brangūs, sunkūs, mažai praktinių užduočių. Užduotys pratybų sąsiuvinuose, o tai dar labiau pasunkina mokinio kuprinę.</i>

	• <i>Labai aukštos tautinių mažumų kalbomis išleistų vadovėlių kainos.</i> • <i>Brangiai kainuoja.</i> • <i>Esminiai skirtumai – kainos!</i> • <i>Lietuviškų vadovėlių kainos žemesnės.</i> • <i>Skirtumas yra dėl kainų.</i> • <i>Labai didelis kainų skirtumas tarp lietuviškų vadovėlių ir vadovėlių, skirtų tautinėms mažumoms mokytis.</i> • <i>Tautinių mažumų kalbomis leisti vadovėliai labai brangūs ir labai maži tiražai.</i> • <i>2009 m.m. mokinio krepšelis sumažintas daugiau nei per pusę. Naujų vadovėlių nupirkti nepavyko, nors bendrosios programos pasikeitė.</i> • <i>Iš esmės pagrindinė problema yra žymiai brangesni lenkiški vadovėliai. Dažniausiai vyresnėms klasėms perkame lietuviškus vadovėlius, kadangi už vieno lenkiško vadovėlio kainą galime kartais įsigyti 3 lietuviškus.</i> • <i>Tautinių mažumų vadovėlių kainos yra dvigubai didesnės nei kitų vadovėlių. Tautinių mažumų mokykloms jau 4 metai buvo skiriamas priedas lėšų vadovėliams įsigyti.</i> • <i>Tautinių mažumų kalbomis išleistų vadovėlių ir pratybų kaina aukštesnė.</i>
Vadovėliai valstybine kalba	• <i>Valstybinės lietuvių k. vadovėliai yra prasti, lietuvių k. mokytojų kritikuojami, per pamoką mažai vartojami.</i> • <i>Valstybinės kalbos vadovėliai seni (1998–1999 m.m.), o alternatyvos jiems nėra. Reikėtų atnaujinti.</i>
Tam tikro dalyko vadovėlių trūkumas	• <i>Trūksta vadovėlių muzikai.</i> • <i>Nėra išverstų visų vadovėlių.</i> • <i>Kai kurių dalykų vadovėlių nėra išleistų tautinių mažumų kalbomis.</i> • <i>Kai kurie vadovėliai jau neatnaujinami, pvz. „Lenkų literatūra XII klasei“, o jų trūksta.</i> • <i>Reikia istorijos vadovėlių 11–12kl.</i> • <i>Jau daug metų neišleidžiami istorijos ir geografijos vadovėliai (rusų kalba), jų kainos labai aukštos.</i> • <i>6–7 kl. mokiniai jau turi mokytis iš lietuviškų vadovėlių istorijos, geografijos, biologijos, tačiau jų lietuvių kalbos žinios dar nepakankamai geros.</i> • <i>Daugelio dalykų (geografija, istorija, chemija, fizika, matematika, biologija) nėra vadovėlių, išverstų į rusų kalbą.</i> • <i>Vadovėlis „Geografija“ 6 kl. išleidžiamas rusų kalba, o vėlesni tik lietuvių kalba.</i> • <i>Dauguma istorijos vadovėlių lietuvių kalba.</i> • <i>Pagrindinės mokyklos kai kurie vadovėliai išleidžiami tik lietuvių kalba. Vadovėlių leidimas rusų kalba daro aukštą kainą (vertimas + mažas tiražas/kiekis).</i>
Vadovėlių neparengimas laiku	• <i>Vadovėliai tautinių mažumų kalbomis vėluoja nuo lietuviškų 1–2 metais (pasiruošimas vertimui, vertimas ir leidyba).</i> • <i>Verstiniai vadovėliai išleidžiami po metų, pasirodžius vadovėliui lietuvių kalba.</i>
Nauji vadovėliai, pakartotinis tiražas	• <i>Retai leidžiami nauji vadovėliai.</i> • <i>Nėra galimybių papildyti turimą fondą, nes nėra pakartotinio tiražo.</i>

Apibendrinant žemiau pateiktos lentelės informaciją (žr. 11 lentelę) galima teigti, jog respondentai išskyrė ir keletą aprūpinimo proceso sričių, kurias reikėtų tobulinti. 3 respondentai pageidautų, kad būtų galima naudoti vadovėlius, išleistus užsienyje. Taip pat pageidaujamas lėšų vadovėliams įsigyti didinimas arba vadovėlių kainų mažinimas. Turėtų būti atsižvelgiama ir į vadovėlių vertimo kokybę bei išleidimą laiku. Kai kurie respondentai nurodė pageidaują vadovėlių pasirinkimo, dažnesnio pakartotinio leidimo arba kai kurių dalykų vadovėlių išleidimo. Reikėtų ir atnaujintų valstybinės kalbos vadovėlių.

11 lentelė. Pasiūlymai aprūpinimo vadovėliais proceso tobulinimui

Aktuali sritis	Respondentų pasiūlymai
Vadovėlių, išleistų ne Lietuvoje, naudojimas	• <i>Nedrausti naudotis vadovėliais, išleistais Lenkijoje.</i> • <i>Manau, kad galima leisti naudotis vadovėliais išleistais užsienyje.</i> • <i>Leisti naudoti užsienyje (Lenkija, Rusija) išleistus vadovėlius.</i>
Lėšų vadovėliams pirkti didinimas, vadovėlių kainų mažinimas	• <i>Skirti daugiau pinigų vadovėliams įsigyti.</i> • <i>Gerinti finansavimą.</i> • <i>Skirti daugiau lėšų, nes tautinių mažumų vadovėliai daugiau kainuoja.</i> • <i>Siūlytume sumažinti vadovėlių bei pratybų sąsiuvinių kainas.</i>
Vadovėlių kokybė	• <i>Nauji vadovėliai turi būti išversti kokybiškai ir reikiamu laiku. Nesant kokybiškų vadovėlių, mokyklos turi turėti galymybę įsigyti kai kuriuos vadovėlius (pavyzdžiui, „Gimoji kalba“) užsienyje.</i> • <i>Laiku išversti į tautinių mažumų kalbą.</i>
Vadovėlių pasirinkimas, leidyba	• <i>Užtikrinti galiojančių vadovėlių pasirinkimą.</i> • <i>Daugiau versti į lenkų kalbą pagrindinio ugdymo vadovėlius.</i> • <i>Kad leistų chemijos, fizikos, biologijos ir kt. vadovėlius.</i> • <i>Reikia dažniau pakartoti tokių vadovėlių leidimą.</i> • <i>Leidyklų atstovų susitikimuose mes ne kartą prašėme papildomai prie lietuviškų vadovėlių išleisti lietuvių-rusų teminius žodynus.</i> • <i>Valstybinės kalbos vadovėliai seni (1998–1999 m.m.), o alternatyvos jiems nėra. Reikėtų atnaujintų.</i>

Tačiau ne visiems tautinių mažumų aprūpinimas vadovėliais atrodo problemiškas: *manau, kad procesas yra kokybiškas, kadangi leidyklos siekia išsiaiškinti vadovėlių poreikį ir vėliau siūlo vadovėlius tautinėms mažumoms; aprūpinimo skirtumų, manau, nėra, nes užsakomi ta pačia tvarka kaip ir kiti vadovėliai. Leidyklos pristato laiku.* Vienas respondentas atsakė negalįs nurodyti skirtumų tarp aprūpinimo lietuviškais ir tautinių mažumų vadovėliais: *neteko susidurti su moksleivių aprūpinimu lietuviškais vadovėliais, todėl nežinau skirtumų.* Buvo nurodytas ir vienas su aprūpinimu vadovėliais nesusijęs pastebėjimas: *mokykla ir mokytojas neturi vadovautis vadovėliais, o turi vadovautis dalyko programa, o šaltiniai gali būti įvairūs.*

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad respondentai – solidų darbo stažą mokymo įstaigose sukaupę asmenys, turintys pakankamai patirties įvertinti jų mokyklose esamą aprūpinimo vadovėliais situaciją.

Tyrimas parodė, kad už vadovėlių užsakymą dažniausiai yra atsakingi mokyklų bibliotekininkai (nurodė beveik 92 % visų atsakiusių). Gautas tyrimo rezultatas sutampa su tyrimo, vykdyto visos Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų mastu, išvadomis. [7, p. 39]

Vadovėliai tautinių mažumų kalbomis ir skirti valstybinei kalbai mokytis paprastai yra perkami tiesiogiai iš leidyklų (nurodė 39 respondentai). Taip pat įsigyjama ir centralizuotai per Mokytojų švietimo centrą, mažiau – iš knygynų. Vadovėliai paprastai įsigijami iš mokinio krepšelio lėšų. Kaip papildomos prie mokinio krepšelio lėšų nurodomos mokyklos rėmėjų, tėvų, iš mokyklos steigėjų gaunamos ir kitos lėšos. Lėšos tautinių mažumų vadovėliams įsigyti iš esmės gaunamos tais pačiais būdais kaip ir lietuviškiems vadovėliams, išskyrus vieną atvejį, kai buvo nurodyta parama vadovėlių vertimui į tautinės mažumos kalbą.

Lėšų vadovėliams tautinių mažumų kalbomis ir valstybinei kalbai mokytis įsigyti, kaip teigia respondentai, dažniausiai pakanka arba visada pakanka. Tik 28 % respondentų nurodė, kad lėšų nepakanka.

Dauguma respondentų (31 iš visų atsakiusių) atsakė, kad moksleiviams tėvai vadovėlių niekada neperka. 10 respondentų nurodė, kad vadovėliai tėvų yra perkami kartą per 2–3 metus, tačiau atsakant į klausimą apie lėšas vadovėliams įsigyti tėvų lėšas nurodė tik 2 asmenys. Vadovėliai tėvų yra perkami atsižvelgiant į mokytojų rekomendacijas norint pagerinti ugdymo kokybę, taip pat jei nepakanka lėšų vadovėliams įsigyti arba lėšos yra paskirstytos. ŠMM užsakymu vykdytame tyrime išsiaiškinta, kad „tėvai mokiniams perka vadovėlius, kai tokie vadovėliai nebūna įtraukti į galimų įsigyti vadovėlių sąrašus, kai lėšos jau būna paskirstytos, o sužinoma apie naujų vadovėlių išleidimą, kai patys mokytojai skatina įsigyti nauja informacija papildytą vadovėlių“ [7, p. 76]. Taigi tyrimų rezultatai iš esmės sutampa, išskyrus pirkimą vadovėlių, neįtrauktų į galimų įsigyti vadovėlių sąrašą. Dažniausiai perkami vadovėliai 11–12 klasių moksleiviams.

Iš užsienio šalių, kaip teigė didžioji dalis respondentų, vadovėlių tautinių mažumų gimtąja kalba neužsisako, tačiau kai kurie respondentai nurodė, kad gaunama parama vadovėliais iš Lenkijos ar Rusijos.

Vadovėlių, išleistų tautinių mažumų kalbomis ar skirtų valstybinei kalbai mokytis, fondas, daugumos respondentų teigimu, atnaujinamas kas ketveri metai ir rečiau. Kalbant apie aprūpinimo vadovėliais poreikio patenkinimą reikia pažymėti skirtingą situaciją mokyklose. Tačiau prieita prie išvados, kad daugumai (37 respondentai) vadovėlių poreikis nėra patenkinamas, jų teigimu, pasirinkimas turėtų būti didesnis arba jo nėra, nes tenka rinktis iš vieno vadovėlio. Dalį atsakiusių (9 respondentai) pasirinkimas tenkino.

Išsiaiškinta, kad tautinių mažumų kalbomis ir valstybinei kalbai mokytis skirti vadovėliai, naudojami mokymo(si) procese, yra įvairių leidimo metų. Seniausi vadovėliai yra išleisti daugiau nei prieš 15 metų (8 respondentai nurodė, kad mokomasi iš dar iki 1995 metų išleistų vadovėlių). 21 atsakiusysis nurodė vadovėlių leidimo metus 1996–2000 metų. 13 respondentų nurodė, kad vadovėliai yra išleisti nuo 2001 metų.

Iš 4 pateiktų aprūpinimo vadovėliais problemų respondentams aktualiausia pasirodė aukštos vadovėlių kainos. Ši problema dažniausiai buvo minima ir atsakant į nestruktūrizuotus anketos klausimus.

Išanalizavus atsakymus į paskutiniuosius klausimus galima daryti išvadą, kad nors į klausimus atsakinėjo daugiausia mokyklų vadovai, tačiau pateikta ir itin konkrečių pastebėjimų dėl vadovėlių, kokių dalykų vadovėlių trūksta. Taigi mokyklos vadovai yra kompetetingi asmenys, galintys pakankamai išsamiai apibūdinti esamą aprūpinimo situaciją. Juolab, kad dauguma jų paprastai yra ir tam tikro mokomojo dalyko mokytojai.

IŠVADOS

Šiandieninę Lietuvos gyventojų tautinę sudėtį formavo, tautinių mažumų įsitvirtinimo Lietuvos visuomenėje laipsnį nulėmė daugybė istorinių įvykių ir tarpkultūrinių procesų. Nuo seno lietuvių propaguotas geranoriškas požiūris į kitataučius lėmė, kad dar nuo LDK laikų Lietuvos teritorijoje gyvena tokios tautos kaip karaimai, totoriai, žydai ar čigonai. Tiek LDK susijungimas su Lenkijos Karalyste (1569 m.), tiek tarpukariu (1920–1939 m.) Rytų Lietuvai priklausant Lenkijai nulėmė lenkų tautybės gyventojų gausėjimą Lietuvos teritorijoje, o rusų tautybės asmenų judėjimas į Lietuvos teritoriją ypač suintensyvėjo Lietuvai esant Sovietų Sąjungos sudėtyje.

Mokyklų tautinių mažumų mokomosiomis kalbomis tinklas kito tiek pagal bendras visoms bendrojo lavinimo mokykloms būdingas tendencijas (pvz., naujų bendrojo lavinimo mokyklų tipų atsiradimas, demografinių rodiklių pokyčiai, mokyklų tinklo optimizavimas), tiek dėl specifinių, tik tautinėms mažumoms būdingų pokyčių (pvz., lenkų tautinis atgimimas Lietuvoje ir bendrojo lavinimo mokyklų lenkų mokomąja kalba daugėjimas, rusų tautybės asmenų migravimas iš Lietuvos).

Kadangi ne visoms tautinėms mažumoms yra užtikrinamas mokymasis gimtąja kalba arba gimtosios kalbos bendrojo lavinimo mokyklose atsiranda poreikis steigti neformaliojo ugdymo įstaigas, kuriose šis specifinis tautinių mažumų moksleivių poreikis būtų patenkintas. Taigi Lietuvoje pastebimas šeštadieninių ir sekmadieninių mokyklų skaičiaus augimas. Tačiau kartu auga ir skaitlingų tautinių mažumų, tokių kaip rusai ir lenkai, neformaliojo ugdymo įstaigų skaičius dėl vis didesnio šių tautinių mažumų moksleivių skaičiaus didėjimo lietuvių mokyklose, taip kompensuojant atsirandantį tautinio ugdymosi poreikį.

Aprūpinimas vadovėliais yra vienodas visoms bendrojo lavinimo mokykloms, t. y. vadovaujamosi „Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašu“; vadovėliai tautinėms mažumoms yra įtraukiami į galiojančių ir galimų įsigyti bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių sąrašus. Tačiau tautinėms mažumoms dėl didesnio lėšų poreikio vadovėliams pirkti yra skiriamas didesnis mokinio krepšelis. Iš visų Lietuvos tautinių mažumų vadovėliai gimtosiomis kalbomis leidžiami tik lenkams ir rusams.

Lietuviškų vadovėlių pasirinkimas didėja, išleidžiama vis daugiau alternatyvių vadovėlių. Tuo tarpu tautinės mažumos realaus pasirinkimo neturi. Išanalizavus Galiojančių vadovėlių sąrašą pastebėta: nors ir į sąrašą įtraukti keli vieno dalyko vadovėliai, tačiau pasirinkimo vis tiek nėra, nes dažniausiai fondus rekomenduojama papildyti tik vienu naujausiu vadovėliu.

Formuojant tyrimo turinį išsikeltos hipotezės pasitvirtino tik iš dalies. Pirmoji hipotezė – „Vadovėliams, išleistiems tautinių mažumų kalbomis, įsigyti lėšų retai pakanka“ – nepasitvirtino,

nes tyrimu išsiaiškinta, jog daugumai mokyklų lėšų dažniausiai pakanka. 35 respondentai nurodė, kad lėšų visada arba dažniausiai pakanka ir 14 – kad retai pakanka arba niekada nepakanka.

Antrąją hipotezę – „Dalį vadovėlių perka moksleivių tėvai“ – taip pat reikėtų laikyti nepasitvirtinusia. Didžioji dalis respondentų nurodė, kad tėvai vadovėlių savo vaikams neperka. Vis tik 10 iš 39 respondentų nurodė, kad jų mokyklų moksleiviams vadovėlius perka tėvai.

Hipotezė „Kai kurie vadovėliai yra perkami užsienio šalyse, nes Lietuvoje nėra parengtas ir išleistas reikiamas vadovėlis“ nepasitvirtino, nes užsisakantys vadovėlius iš užsienio nurodė tik 7 respondentai. Be to, pastabose atsakiusieji dažnai nurodydavo, kad vadovėlius gauna kaip paramą – jų neperka.

Hipotezę „Vadovėlių tautinių mažumų kalbomis fondas atnaujinamas kas ketveri metai ir rečiau, o pasirinkimas dažniausiai esti nepakankamas, nes rinktis tenka iš vieno vadovėlio“ galima laikyti pasitvirtinusia, nes 37 atsakiusieji iš 49 nurodė, kad vadovėlių pasirinkimas yra nepakankamas, norėtuši didesnio arba jo apskritai nėra, nes tenka rinktis iš vieno vadovėlio.

Hipotezė „Aktualiausia problema – aukštos tautinių mažumų ir valstybine kalba išleistų vadovėlių kainos“ taip pat pasitvirtino – 34 atsakiusieji šią priežastį nurodė kaip aktualiausią. Ši problema dažnai buvo minima ir atviruose klausimuose.

Tautinių mažumų aprūpinimas vadovėliais jų gimtąja kalba ir valstybinei kalbai bei literatūrai mokytis skirtais vadovėliais turi kai kurių esminių trūkumų:

- lėtas ir vangus vadovėlių fondo atnaujinimas;
- vadovėlių pasirinkimo nebuvimas;
- itin senų vadovėlių naudojimas mokymo(si) procese;
- vertimo į tautinės mažumos kalbą trūkumai;
- vadovėlių kainos ir skiriamų lėšų jiems įsigyti neatitikimas;
- didelis kai kurių dalykų vadovėlių trūkumas tautinės mažumos kalba.

Tyrimu taip pat išsiaiškinta, kad vis tik dalį respondentų tenkina aprūpinimo situacija, lėšų vadovėliams įsigyti dažniausiai pakanka, didžiojoje dalyje mokyklų tėvams nereikia skirti lėšų vadovėliams pirkti, kai kurios mokyklos sulaukia paramos vadovėliais gimtąja kalba iš Lenkijos ar Rusijos. Taip pat paaiškėjo, kad lenkų tautinė mažuma yra geriau aprūpinama vadovėliais, jiems vadovėlių į Galiojančių vadovėlių sąrašą įtraukta daugiau, repertuare daugiau naujų vadovėlių, kai tuo tarpu daug vadovėlių rusų kalba irgi reikėtų perleisti arba parengti naujus vadovėlius.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

1. *2001 m. surašymas: Lietuvos tautinė sudėtis vienalytiškiausia* [interaktyvus]. Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pranešimas spaudai. 2002 m. spalio 17 d. [žiūrėta 2009 m. spalio 11 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/2002_10_17.pdf?PHPSESSID=.](http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/2002_10_17.pdf?PHPSESSID=)>;
2. *2008 metais vadovėliams ir mokymo priemonėms išigyti skirtų lėšų panaudojimo suvestinė* [interaktyvus]. Švietimo aprūpinimo centras [žiūrėta 2009 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.sac.smm.lt/images/file/2008%20m_%20svietimo%20istaigu%20isigyti%20vadoveliai.pdf>;
3. 2008-aisias – didžiausias mokinio krepšelio augimas. In *Mokyklos žinios* [interaktyvus]. 2007, nr. 11 [žiūrėta 2009 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/docs/mz/mz20.pdf>>;
4. *Alma littera* [interaktyvus]. Leidykla „Alma littera“ [žiūrėta 2009 gruodžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.almali.lt/lt.php>>;
5. ATAMUKAS, S. *Lietuvos žydų kelias*. Vilnius, 1998.
6. BĖKŠTA, Arūnas, et al. *Lietuvos Respublikos etninės politikos koncepcija* [interaktyvus]. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės [žiūrėta 2009 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <www.tmid.lt/images/source/attachments/tm_koncepcija.pdf>;
7. *Bendrojo lavinimo mokyklų ir aukštųjų mokyklų bibliotekų kokybė ir mokymo/mokymosi poreikių tenkinimas. Tyrimo potėmė: Bendrojo lavinimo mokyklų aprūpinimas vadovėliais, mokymo priemonėmis ir ugdymo procesui reikalinga literatūra ir mokymo/mokymosi poreikiams tenkinti* [interaktyvus]. LR švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2009 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/sb/biblioteku_kokybe_0812.pdf>;
8. *Bendrojo lavinimo mokyklų tinklas* [interaktyvus]. Švietimo plėtotės centras [žiūrėta 2009 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.pedagogika.lt/puslapis/svietimas/tinklas.pdf>>;
9. *Bendrojo lavinimo mokyklų mokinių skaičius* [interaktyvus]. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės [žiūrėta 2009 m. gegužės 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>;
10. *Briedis* [interaktyvus]. Leidykla „Briedis“ [žiūrėta 2009 gruodžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.briedis.eu/>>;

11. *Galiojančių bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių 2009–2010 mokslo metais sąrašas* [interaktyvus]. Švietimo aprūpinimo centras [žiūrėta 2009 m. gegužės 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sac.smm.lt/index.php?id=5>>;
12. *Galiojančių bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių 2009–2010 mokslo metais sąrašo papildymas III* [interaktyvus]. Švietimo aprūpinimo centras [žiūrėta 2009 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sac.smm.lt/index.php?id=5>>;
13. *Gyventojų skaičius pagal tautybę* [interaktyvus]. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės [žiūrėta 2009 m. birželio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2420>>;
14. Kalbų politikos skyrius Strasbūre, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. *Kalbų mokymo politikos aprašas: kalbos, įvairovė, pilietiškumas : Lietuva, 2004-2006* [interaktyvus]. LR švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2009 m. birželio 14 d.]. Prieiga per internetą: <www.smm.lt/ugdymas/docs/lkmp/kalbu_politika_internetui.pdf>
15. KASATKINA, Natalija, LEONČIKAS, Tadas. *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*. Vilnius, 2003.
16. *Kodėl Lietuvoje uždaromos kitakalbės mokyklos?* [interaktyvus]. Skrynia.lt [žiūrėta 2009 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.skrynia.lt/modules.php?name=News&file=article&sid=394>>;
17. *Kronta* [interaktyvus]. Leidykla „Kronta“ [žiūrėta 2009 m. gruodžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kronta.lt/>>;
18. *Leidykla GIMTASIS ŽODIS* [interaktyvus]. Leidykla „Gimtasnis žodis“ [žiūrėta 2009 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.gimtasniszodis.lt/index.htm>>;
19. *Lietuvos lenkų tautinės mažumos švietimo raidos strategija*. Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gegužės 10 d. įsakymu Nr. ISAK-814. [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Seimas [žiūrėta 2009 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.dok_priedas_pdf?p_id=12568>;
20. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Švietimo plėtotės centras. *Švietimo būklės tyrimų apžvalga. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos rekomendacijų Lietuvai aspektu*. Vilnius, 2008.
21. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas* [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Seimas [žiūrėta 2009 m. birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279441&p_query=&p_tr2=>>;
22. *Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas* [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Seimas [žiūrėta 2009 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=22150&p_query=&p_tr2=>>;

23. *Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas* [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Seimas [žiūrėta 2009 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=266505&p_query=&p_tr2=>>;
24. *Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas*. Priimtas LR Seimo 1995 m. sausio 31 d. Nr. I-779 [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Seimas [žiūrėta 2009 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=170492&p_query=&p_tr2=>>;
25. *Lietuvos švietimas 2000* [interaktyvus]. LR švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2009 m. spalio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/Lietuvos_svietimas-2000.pdf>;
26. *Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašas*. Patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. ISAK-1051 [interaktyvus]. LR švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2009 m. gruodžio 3]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/ugdymas/docs/aprupinimas/Mokyklu%20aprupinimo%20bendrojo%20lavinimo%20dalyku%20vadoveliais%20ir%20mokymo%20priemonemis%20tvarkos%20aprasas%20%202009.pdf>>;
27. *Mokymosi prieinamumas Vilniaus rajono gyventojams* [interaktyvus]. LR švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2009 m. gruodžio 3]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/sb/Mokymosi_prieinamumas.pdf>;
28. *Mokinių bendrojo lavinimo mokyklose sumažėjo 25 tūkst.* [interaktyvus]. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės [žiūrėta 2009 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=7009>>;
29. *Nuo kitų metų – didesnis mokinio krepšelis* [interaktyvus]. LR Vyriausybė [žiūrėta 2009 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrvk.lt/naujienos/?nid=1749>>;
30. PILECKAS, Marijus. Tautinio švietimo raida Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose atkūrus nepriklausomybę. *Geografija*, 2004, T. 40, Nr. 2, p. 41-47;
31. PRANULIS, Vytautas Pranas. *Marketingo tyrimai. Teorija ir praktika*. Vilnius, 2007;
32. *Sekmadieninės mokyklos* [interaktyvus]. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės [žiūrėta 2009 m. birželio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tmid.lt/tautines-bendrijos-lietuvoje/svietimas/sekmadienines-mokyklos/>>;
33. *Socialinės pedagoginės vaikų ugdymosi sąlygos Rytų Lietuvoje (sociologinio tyrimo ataskaita)* [interaktyvus]. LR švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2009 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/ataskaita.doc>;
34. *Šeštadieninės ir sekmadieninės tautinių mažumų mokyklos samprata*. Patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro ir Tautinių mažumų ir išeivijos departamento generalinio

- direktoriaus 2004 m. rugsėjo 20 d. įsakymu Nr. ISAK-1463/V-65 [interaktyvus]. LR švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2009 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2004-09-20-ISAK-1463.htm>;
35. *Šviesa* [interaktyvus]. Leidykla „Šviesa“ [žiūrėta 2009 gruodžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sviesa.lt/lt.php>>;
36. *Švietimo institucijos pagal mokymo kalbas* [interaktyvus]. Atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema [žiūrėta 2009 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.aikos.smm.lt/aikos/Statistika/Ins4_9.html>;
37. *Tautinės mažumos Lietuvos Respublikoje (statistika, informacija, dokumentai)*. Sudarytojas Severinas Vaitiekus. Vilnius, 1992;
38. *Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategija*. Patvirtinta LR Vyriausybės 2007 m. spalio 17 d. nutarimu Nr. 1132 [interaktyvus]. LR Vyriausybė [žiūrėta 2009 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <www.lrvk.lt/bylos/Teises_aktai/2007/10/9512.doc>;
39. *Tautinių mažumų švietimo nuostatos*. Patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. sausio 16 d. įsakymu Nr. 56 [interaktyvus]. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės [žiūrėta 2009 m. spalio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tmid.lt/old/files/istatymai/20020116Nr56.doc>>;
40. *TEV* [interaktyvus]. Leidykla TEV [žiūrėta 2009 gruodžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://new.tev.lt/content.php?PHPSESSID=1733f0f241b91bbc8a6824554bf41e38>>;
41. *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatos*. Patvirtintos LR Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700. [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Seimas [žiūrėta 2009 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=214370>;
42. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 11: Kremacija-Lenzo taisyklė. Vilnius, 2007.

Supply of textbooks to general education schools of ethnic minorities in Lithuania.

Rima Karpavičiūtė

SUMMARY

The object of this master thesis is education system of the ethnic minorities and supply of textbooks to their general education schools. The main purpose – to evaluate the minorities' education system, in the research to clarify the main ethnic minorities' problems and shortcomings in their own supply of the textbooks which are published in minorities languages or is intended to teach state language. The main purpose is obtained by accomplishing these tasks: to analyze the situation of ethnic minorities in Lithuania, to assess the situation of minorities education (the regulation of Lithuanian ethnic minorities education in laws and other legislation; the situation of ethnic minorities schools system); to analyze supply of textbooks to general education schools of ethnic minorities; diagnose particularities of supply; analyze the repertoire of textbooks; to investigate the situation of supply of the textbooks which are published in minorities languages or is intended to teach state language.

To ensure the ethnic minorities right to maintain their native language an opportunity to study in that language or learn it in general education schools or non-formal educational institutions is provided in Lithuania. However, in general education schools studying in native language is maintained only for numerous ethnic minorities. Textbooks for ethnic minorities are published only in Russian and Polish. Analysis of textbooks supply process and the repertoire, the investigation led to the conclusion that the supply got some significant weaknesses such as slow and sluggish renewal of textbooks fund, lack of textbooks choice, the use of old textbooks in learning process, translation into minority language deficiencies, textbooks prices and funds allocated to them to buy non-compliance. The research also indicates that some of the respondents are satisfied by the supply situation, funding for textbooks is normally sufficient, in most schools parents do not need to purchase textbooks; some schools receive support in their native language textbooks from Poland or Russia. It also became clear that the Polish minority is better supplied with textbooks, they got more textbooks, and there are more new textbooks in repertoire, while the number of Russian language textbooks should also be transferred or new textbooks should be published.

This master thesis can be useful for those who are interested in ethnic minorities and their educational characteristics, the supply of textbooks, for publishers who are considering publishing textbooks in minorities' languages.

1 priedas. Lietuvos gyventojai pagal tautybę*

	1979	1989	2001	2007	2008
Iš viso					
Gyventojų skaičius, tūkst.	3 391,5	3 674,8	3 484,0	3 384,9	3 366,4
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lietuviai					
Gyventojų skaičius, tūkst.	2 712,2	2 924,3	2 907,3	2 864,0	2 837,4
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	80,0	79,6	83,5	84,6	84,3
Rusai					
Gyventojų skaičius, tūkst.	303,5	344,5	219,8	173,3	168,1
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	8,9	9,4	6,3	5,1	5,0
Lenkai					
Gyventojų skaičius, tūkst.	247,0	258,0	235,0	212,1	208,3
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	7,3	7,0	6,7	6,3	6,2
Baltarusiai					
Gyventojų skaičius, tūkst.	57,6	63,2	42,9	38,4	36,7
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	1,7	1,7	1,2	1,1	1,1
Ukrainiečiai					
Gyventojų skaičius, tūkst.	32,0	44,8	22,5	21,2	20,3
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	1,0	1,2	0,7	0,6	0,6
Žydai					
Gyventojų skaičius, tūkst.	14,7	12,4	4,0	3,5	3,3
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	0,4	0,3	0,1	0,1	0,1
Latviai					
Gyventojų skaičius, tūkst.	4,4	4,2	3,0	2,6	2,5
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Totoriai					
Gyventojų skaičius, tūkst.	4,0	5,2	3,2	2,9	2,9
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Vokiečiai					
Gyventojų skaičius, tūkst.	2,6	2,1	3,2	3,5	3,3
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Romai					
Gyventojų skaičius, tūkst.	2,3	2,7	2,6	2,8	2,5
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Kitos tautybės					
Gyventojų skaičius, tūkst.	11,2	13,4	7,6	8,9	8,5
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	0,3	0,4	0,2	0,3	0,2
Nenurodyta					
Gyventojų skaičius, tūkst.	..	..	32,9	51,7	72,6
Dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, %	..	..	0,9	1,5	2,1

1979 m., 1989 m. ir 2001 m. – gyventojų surašymų duomenys. 2007 ir 2008 m. pradžioje – vertinimai atlikti, remiantis Gyventojų registro tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Gyventojų registro duomenų centrinės bazės duomenimis.

* Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenys [13]

2 priedas. Anketa tautinių mažumų aprūpinimo vadovėliais situacijai tirti

Ši anketa skirta ištirti tautinių mažumų bendrojo lavinimo mokyklų aprūpinimo vadovėliais situaciją Lietuvoje. Pateiktais klausimais ir teiginiais siekiama išsiaiškinti realią aprūpinimo **tautinių mažumų kalbomis išleistais vadovėliais bei valstybinės kalbos mokymui(si) skirtais vadovėliais** situaciją. Tad atsakydami į klausimus ar teiginius turėkite omenyje vadovėlius, išleistus tautinių mažumų kalbomis (pvz., lenkų, rusų) bei skirtus valstybinei kalbai mokytis.

Tyrimas **anoniminis**, Jūsų vardas ir pavardė nebus skelbiami, tad tikimasi Jūsų objektyvumo atsakant į klausimus. Nuoširdūs Jūsų atsakymai yra itin svarbūs tyrimo kokybei.

---

1) Jūsų lytis:

- Vyras;
- Moteris.

2) Jūsų amžius:

- 18-21;
- 22-30;
- 31-40;
- 41-50;
- 51 ir daugiau.

3) Kiek metų dirbate mokykloje?

- Iki 1 metų;
- 1-3 metus;
- 4-10 metų;
- 11-20 metų;
- 21-30 metų;
- daugiau nei 30 metų.

4) Jūsų pareigos:

- Direktorius (-ė);
- Direktoriaus (-ės) pavaduotojas (-a) ugdymui;
- Mokytojas (-a).

5) Mokykla, kuriai vadovaujate ar dirbate, yra:

- Viename iš didžiųjų Lietuvos miestų (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys);
- Rajono centre;
- Mieste;
- Miestelyje (iki 5000 gyventojų);
- Miestelyje (nuo 1000 iki 5000 gyventojų);
- Kaime ar gyvenvietėje (nuo 400 iki 1000 gyventojų).

6) Mokykla, kuriai vadovaujate ar dirbate, yra:

- Bendrojo lavinimo vidurinė mokykla;
- Pagrindinė mokykla;
- Pradinė mokykla;
- Gimnazija;
- Kita (nurodykite).....

7) Mokomoji kalba Jūsų mokykloje yra:

- Lenkų;
- Rusų;
- Lietuvių ir rusų;
- Lietuvių ir lenkų;
- Rusų ir lenkų;
- Lietuvių, rusų ir lenkų;
- Kita (nurodykite).....

8) Kas atsakingas už vadovėlių užsakymą Jūsų mokykloje?

- Mokytojai;
- Mokyklos bibliotekininkas (-ė);
- Mokyklos direktorius(-ė);
- Mokyklos direktoriaus(-ės) pavaduotojas(-a);
- Mokyklos metodinė grupė;
- Kita (įrašykite).....

9) Iš ko perkate vadovėlius, išleistus tautinių mažumų kalbomis bei vadovėlius, skirtus valstybinei kalbai mokyt(-s)?

- Iš leidyklų;
- Iš knygynų;
- Centralizuotai per Mokytojų švietimo centrą;
- Kita (įrašykite).....

10) Iš kokių lėšų Jūsų mokykloje užsakinėjami tautinių mažumų kalbomis išleisti vadovėliai bei vadovėliai valstybinei kalbai mokyt(-s)?

- Mokinio krepšelio lėšos;
- Mokyklos rėmėjų lėšos;
- Tėvų lėšos;
- Iš mokyklos steigėjo gaunamos papildomos lėšos;
- Kita (įrašykite) .....

11) Ar pakanka gaunamų lėšų visiems ugdymui reikalingiems tautinių mažumų kalba išleistiems ar valstybinei kalbai mokyt(-s) skirtiems vadovėliams įsigyti?

- Visada pakanka;
- Dažniausiai pakanka;
- Retai pakanka;
- Niekada nepakanka.

12) Ar vadovėlius, išleistus tautinių mažumų kalbomis bei valstybinei kalbai mokytis, perka mokinių tėvai?

- Taip, perka kasmet;
- Taip, perka kartą per 2-3 metus;

- Taip, pirkdavo anksčiau, bet dabar nebeperka;
  - Niekada neteko pirkti.
- 13) Tėvai perka vadovėlius, nes:
- Mokykla nenumato lėšų vadovėlio pirkimui arba lėšų nepakanka;
  - Vadovėlis nėra įtrauktas į vadovėlių sąrašus;
  - Vadovėlis yra išskirtinis, mažai naudojamas kitose mokyklose;
  - Rekomenduoja įsigyti mokytojai siekiant pagerinti ugdymo kokybę;
  - Kita (įrašykite) .....
- 14) Kokius vadovėlius dažniausiai perka tėvai?
- Vadovėlius 1-4 klasėms;
  - Vadovėlius 5-10 klasėms;
  - Vadovėlius 11-12 klasėms;
  - Užsienyje išleistus vadovėlius;
  - Kita (įrašykite).....
- 15) Ar užsakinėjami vadovėliai gimtosiomis tautinių mažumų kalbomis iš užsienio šalių (jei taip, iš kurių)?
- Taip, perkame iš (nurodykite).....
  - Ne.
- 16) Kokia priežastis lemia tokių vadovėlių pirkimą užsienio šalyse?
- Lietuvoje nėra parengtas ir išleistas reikiamas vadovėlis;
  - Lietuvoje prastesnė vadovėlio kokybė;
  - Užsienyje pirkti vadovėliai tinkamesni ugdymo procesui;
  - Kita (įrašykite).....
- 17) Kaip dažnai atnaujinamas vadovėlių, išleistų tautinių mažumų kalbomis ar skirtų valstybinei kalbai mokyti(-s), fondas?
- Kasmet;
  - Kas dveji metai;
  - Kas treji metai;
  - Kas ketveri metai ir rečiau.
- 18) Ar pakankamas vadovėlių tautinių mažumų kalbomis, išleistų Lietuvoje, pasirinkimas?
- Pasirinkimas pakankamas ir tenkina;
  - Pasirinkimas nepakankamas, turėtų būti didesnis;
  - Pasirinkimo nėra, nes tenka rinktis iš vieno vadovėlio.
- 19) Seniausi vadovėliai tautinių mažumų kalbomis arba valstybinei kalbai mokyti(-s), iš kurių šiuo metu mokosi moksleiviai, išleisti (skliausteliuose, jei galite, nurodykite vadovėlių skaičių):
- Iki 1995 metų ( );
  - 1996 metais ( );
  - 1997 m. ( );
  - 1998 m. ( );
  - 1999 m. ( );
  - 2000 m. ( );
  - nuo 2001 m. ( ).

20) Kuri iš žemiau išvardintų problemų Jums atrodo aktualiausia?

- Aukštos tautinių mažumų kalbomis ir valstybinei kalbai mokyti(-s) išleistų vadovėlių kainos;
- Nuolatinis lėšų stygius šiems vadovėliams įsigyti;
- Pagal galimų įsigyti ir galiojančių vadovėlių sąrašus įsigijami nekokybiški, mokymo standartų neatitinkantys vadovėliai;
- Užsakytus vadovėlius leidyklos vėluoja pristatyti laiku;
- Visos problemos vienodai aktualios.

21) Ar, Jūsų nuomone, yra esminių skirtumų tarp moksleivių aprūpinimo lietuviškais vadovėliais ir tautinių mažumų kalbomis išleistais vadovėliais?

.....
.....
.....
.....

22) Gal turite pastebėjimų ar pasiūlymų dėl tautinių mažumų aprūpinimo vadovėliais?

.....
.....
.....
.....

Dėkoju už skirtą laiką ir nuoširdžius atsakymus.

3 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis I klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	R. Jakubova, I. Liubinska, I. Zacharova. Vesiolaja karusel. Rusų kalba. 1-oji kn. I kl.	2006	„Šviesa“	1.	M.Grydž. Stebuklingos raidelės. Elementorius. 1-oji kn. I kl.	2004	„Šviesa“
2.	R.Jakubova, I.Liubinska, I.Zacharova. Vesiolaja karusel. Rusų kalba. 2-oji kn. I kl.	2006	„Šviesa“	2.	M.Grydž. Stebuklingos raidelės. Elementorius. 2-oji kn. I kl.	2004	„Šviesa“
3.	R. Jakubova, I. Liubinska, I.Zacharova. Vesiolaja karusel. Rusų kalba. 3-ioji kn. I kl.	2006	„Šviesa“	3.	M.Grydž. Stebuklingos raidelės. Elementorius. 3-ioji kn. I kl.	2004	„Šviesa“
4.	B. Balčytis, R. Martinėnienė, A.Vaičiulienė. Skaičių šalis. Matematika. 1-oji kn. I kl.	2008	„Šviesa“	4.	B.Orševska. Poelementorinio laikotarpio skaitiniai. I kl.	1998*	„Šviesa“
5.	B. Balčytis, R. Martinėnienė, A. Vaičiulienė. Skaičių šalis. Matematika. 2-oji kn. I kl.	2008	„Šviesa“	5.	B. Balčytis, R. Martinėnienė, A. Vaičiulienė. Skaičių šalis. Matematika. 1-oji kn. I kl.	2008	„Šviesa“
6.	B. Balčytis, A. Vaičiulienė. Skaičių šalis. Matematika. I kl.	2003*	„Šviesa“	6.	B. Balčytis, R. Martinėnienė, A.Vaičiulienė. Skaičių šalis. Matematika. 2-oji kn. I kl.	2008	„Šviesa“
7.	V. Jonynienė. Aš ir pasaulis. Pasaulio pažinimas. I kl.	2006	„Šviesa“	7.	B.Balčytis. Skaičių šalis. Matematika. I kl.	2001*	„Šviesa“
8.	A. Grabauskienė, J. Morkytė. Dailė ir darbeliai. I–IV kl.	1995*	„Šviesa“	8.	V. Jonynienė. Aš ir pasaulis. Pasaulio pažinimas. I kl.	2006	„Šviesa“
9.	M. Jakubovskaja. Muzika. I kl.	1999*	„Kronta“	9.	A. Grabauskienė, J. Morkytė. Dailė ir darbeliai. I–IV kl.	1995*	„Šviesa“
10	V. Starkauskaitė, V. Žalytė. Aš, Tu ir Mes. Dorinio ugdymo vadovėlis. I–II kl.	2001*	„Šviesa“	10.	E. Velička, J. Labul. Muzika. I kl.	2003	„Šviesa“

* Fondų papildyti nerekomenduojama

4 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis II klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	R. Jakubova, T. Atabajeva. Detskij mir. Rusų kalba. 1-oji kn. II kl.	2007	„Šviesa“	1.	M. Dunovska, T. Kolenda. Wedrowka po zdaniach i slowkach. Lenkų kalba. 1-oji kn. II kl.	2007	„Šviesa“
2.	R. Jakubova, T. Atabajeva. Detskij mir. Rusų kalba. 2-oji kn. II kl.	2007	„Šviesa“	2.	M. Dunovska, T. Kolenda. Wedrowka po zdaniach i slowkach. Lenkų kalba. 2-oji kn. II kl.	2007	„Šviesa“
3.	R. Jakubova, T. Atabajeva. Detskij mir. Rusų kalba. 3-ioji kn. II kl.	2007	„Šviesa“	3.	M. Dunovska, T. Kolenda. Wedrowka po zdaniach i slowkach. Lenkų kalba. 3-ioji kn. II kl.	2007	„Šviesa“
4.	B. Balčytis. Skaičių šalis. Matematika. II kl.	2003*	„Šviesa“	4.	B. Balčytis. Skaičių šalis. Matematika. II kl.	2002*	„Šviesa“
5.	B. Balčytis, R. Martinėnienė. Skaičių šalis. Matematika. 1-oji kn. II kl.	2009	„Šviesa“	5.	B. Balčytis, R. Martinėnienė. Skaičių šalis. Matematika. 1-oji kn. II kl.	2008	„Šviesa“
6.	B. Balčytis, R. Martinėnienė. Skaičių šalis. Matematika. 2-oji kn. II kl.	2009	„Šviesa“	6.	B. Balčytis, R. Martinėnienė. Skaičių šalis. Matematika. 2-oji kn. II kl.	2008	„Šviesa“
7.	A. ir D. Kiseliovai. Matematikos pasaulyje. Matematika. 1-oji kn. II kl.	2000*	„Alma littera“	7.	V. Jonynienė. Pasaulis ir aš. Pasaulio pažinimas. 1-oji kn. II kl.	2007	„Šviesa“
8.	A. ir D. Kiseliovai. Matematikos pasaulyje. Matematika. 2-oji kn. II kl.	2000*	„Alma littera“	8.	V. Jonynienė. Pasaulis ir aš. Pasaulio pažinimas. 2-oji kn. II kl.	2007	„Šviesa“
9.	V. Jonynienė. Pasaulis ir aš. Pasaulio pažinimas. II kl.	2001*	„Šviesa“				
10	V. Jonynienė. Pasaulis ir aš. Pasaulio pažinimas. 1-oji kn. II kl.	2008	„Šviesa“				
11	V. Jonynienė. Pasaulis ir aš. Pasaulio pažinimas. 2-oji kn. II kl.	2008	„Šviesa“				

* Fondų papildyti nerekomenduojama

5 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis III klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	I. Liubinska, I. Zacharova, J. Rukovič. Pestryje strany. Rusų kalba. 1-oji kn. III kl.	2008	„Šviesa“	1.	B. Orševska. Ziarnko do ziarnka. Lenkų kalba. 1-oji kn. III kl.	2006	„Šviesa“
2.	I. Liubinska, I. Zacharova, J. Rukovič. Pestryje strany. Rusų kalba. 2-oji kn. III kl.	2008	„Šviesa“	2.	B. Orševska. Ziarnko do ziarnka. Lenkų kalba. 2-oji kn. III kl.	2006	„Šviesa“
3.	I. Liubinska, I. Zacharova, J. Rukovič. Pestryje strany. Rusų kalba. 3-ioji kn. III kl.	2008	„Šviesa“	3.	B. Orševska. Ziarnko do ziarnka. Lenkų kalba. 3-ioji kn. III kl.	2006	„Šviesa“
4.	B. Balčytis. Skaičių šalis. Matematika. III kl.	2003*	„Šviesa“	4.	B. Balčytis. Skaičių šalis. Matematika. III kl.	2003*	„Šviesa“
5.	A. ir D. Kiseliovai. Matematikos pasaulyje. Matematika. 1-oji kn. III kl.	2001*	„Alma littera“	5.	B. Balčytis. Skaičių šalis. Matematika. 1-oji kn. III kl.	2009	„Šviesa“
6.	A. ir D. Kiseliovai. Matematikos pasaulyje. Matematika. 2-oji kn. III kl.	2001*	„Alma littera“	6.	B. Balčytis. Skaičių šalis. Matematika. 2-oji kn. III kl.	2009	„Šviesa“
7.	V. Jonynienė. Mūsų pasaulis. Pasaulio pažinimas. 1-oji kn. III kl.	2009	„Šviesa“	7.	V. Jonynienė. Mūsų pasaulis. Pasaulio pažinimas. 1-oji kn. III kl.	2008	„Šviesa“
8.	V. Jonynienė. Mūsų pasaulis. Pasaulio pažinimas. 2-oji kn. III kl.	2009	„Šviesa“	8.	V. Jonynienė. Mūsų pasaulis. Pasaulio pažinimas. 2-oji kn. III kl.	2008	„Šviesa“

* Fondų papildyti nerekomenduojama

6 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis IV klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	I. Liubinska, I. Zacharova, J. Rukovič. Solnečnyj krug. Rusų kalba. 1-oji kn. IV kl.	2009	„Šviesa“	1.	A. Lukša. Stebuklingi karoliukai. Lenkų literatūra ir kalba. 1-oji kn. IV kl.	2005	„Šviesa“
2.	I. Liubinska, I. Zacharova, J. Rukovič. Solnečnyj krug. Rusų kalba. 2-oji kn. IV kl.	2009	„Šviesa“	2.	A. Lukša. Stebuklingi karoliukai. Lenkų literatūra ir kalba. 2-oji kn. IV kl.	2005	„Šviesa“
3.	I. Liubinska, I. Zacharova, J. Rukovič. Solnečnyj krug. Rusų kalba. 3-ioji kn. IV kl.	2009	„Šviesa“	3.	A. Lukša. Stebuklingi karoliukai. Lenkų literatūra ir kalba. 3-ioji kn. IV kl.	2005	„Šviesa“
4.	B. Balčytis. Skaičių šalis. Matematika. 1-oji kn. IV kl.	2005*	„Šviesa“	4.	B. Balčytis. Skaičių šalis. Matematika. IV kl.	2004*	„Šviesa“
5.	B. Balčytis. Skaičių šalis. Matematika. 2-oji kn. IV kl.	2005*	„Šviesa“	5.	V. Jonynienė. Vienas pasaulis. Pasaulio pažinimas. IV kl.	2003*	„Šviesa“
6.	V. Jonynienė. Vienas pasaulis. Pasaulio pažinimas. IV kl.	2003*	„Šviesa“	6.	V. Jonynienė. Vienas pasaulis. Pasaulio pažinimas. 1-oji kn. IV kl.	2009	„Šviesa“
				7.	V. Jonynienė. Vienas pasaulis. Pasaulio pažinimas. 2-oji kn. IV kl.	2009	„Šviesa“

* Fondų papildyti nerekomenduojama

7 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis V klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	T. Laškevič, J. Brazauskienė. Rusų kalba. V kl.	2004	„Šviesa“	1.	A. Jasinska, L. Jaglinska. Polubič gramatyke. Pamilti gramatiką. Lenkų kalba. V kl.	2005	„Šviesa“
2.	A. Dubietienė, Z. Fijas. Russkaja literatura. Rusų literatūra. V kl.	2008	„Šviesa“	2.	T. Michailovič, A. Gulbinovič. Gimtoji kalba. Lenkų literatūra ir kalba. V kl.	2003*	„Šviesa“
3.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 1 d. V kl.	2006	TEV	3.	K. Syrnicka, V. Andrušanec. Moje podroze po literaturze. Lenkų literatūra. V kl.	2008	„Šviesa“
4.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 2 d. V kl.	2006	TEV	4.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 1 d. V kl.	2006	TEV
5.	N. Cibulskaitė, M. Stričkienė. Matematika ir pasaulis. V kl.	1997*	TEV	5.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 2 d. V kl.	2006	TEV
6.	E. Lekevičius ir kt. Gamta ir žmogus. V kl.	1997*	„Alma littera“	6.	N. Cibulskaitė, M. Stričkienė. Matematika ir pasaulis. V kl.	1997*	TEV
7.	V. Jakimavičius. Gimtoji šalis Lietuva. Lietuvos istorijos skaitiniai. V kl.	1997*	„Alma littera“	7.	E. Lekevičius ir kt. Gamta ir žmogus. V kl.	1998*	„Alma littera“
8.	R. Laužikas, K. Mickevičius, Ž. Tamkutonytė-Mikailienė, I. Kapleris. Kelias. Lietuvos istorijos vadovėlis. 1 d. V kl.	2009	„Briedis“	8.	V. Dagienė. Tavo bičiulis kompiuteris. Informacinės technologijos. 1 d. V–VI kl.	2007	TEV
9.	R. Laužikas, K. Mickevičius, Ž. Tamkutonytė-Mikailienė, I. Kapleris. Kelias. Lietuvos istorijos vadovėlis. 2 d. V kl.	2009	„Briedis“	9.	V. Dagienė. Tavo bičiulis kompiuteris. Informacinės technologijos. 2 d. V–VI kl.	2007	TEV
10.	V. Vaicekauskienė. Esu žmonių vaikas. Etika. V–VII kl.	1998*	„Alma littera“	10.	V. Jakimavičius. Gimtoji šalis Lietuva. Lietuvos istorijos skaitiniai. V kl.	1997*	„Alma littera“
				11.	R. Laužikas, K. Mickevičius, Ž. Tamkutonytė-Mikailienė, I. Kapleris. Kelias. Lietuvos istorijos vadovėlis. 1 d. V kl.	2008	„Briedis“
				12.	R. Laužikas, K. Mickevičius, Ž. Tamkutonytė-Mikailienė, I. Kapleris. Kelias. Lietuvos istorijos vadovėlis. 2 d. V kl.	2008	„Briedis“

* Fondų papildyti nerekomenduojama

8 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis VI klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	D. Klumbytė ir kt. Literatūros pasaulyje. Mokomoji chrestomatija. VI kl.	1997*	„Naujoji Rosma“	1.	B. Dvilevič, L. Siekacka. Žodžių šalyje. Lenkų literatūra ir kalba. VI kl.	2003*	„Šviesa“
2.	S. Švaiko, A. Romanovičius. Rusų kalba. VI kl.	2001	„Šviesa“	2.	A. Jasinska, L. Jaglinska. Polubič gramatyke. Pamilti gramatiką. Lenkų kalba. VI kl.	2006	„Šviesa“
3.	R. Šapiro, I. Aniučkienė. Na perekrestke kultur. Rusų literatūra. VI kl.	2008	„Šviesa“	3.	K. Syrnicka, V. Andrušanec. Lenkų literatūra. VI kl.	2009	„Šviesa“
4.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 1 d. VI kl.	2007	TEV	4.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 1 d. VI kl.	2007	TEV
5.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 2 d. VI kl.	2007	TEV	5.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 2 d. VI kl.	2007	TEV
6.	N. Cibulskaitė, M. Stričkienė. Matematika ir pasaulis. VI kl.	1998*	TEV	6.	N. Cibulskaitė, M. Stričkienė. Matematika ir pasaulis. VI kl.	1998*	TEV
7.	E. Lekevičius, E. Motiejūnienė. Gamta ir žmogus. VI kl.	1999*	„Alma littera“	7.	E. Lekevičius, E. Motiejūnienė. Gamta ir žmogus. VI kl.	1999*	„Alma littera“
8.	E. Bakonis. Pasaulio istorija. VI kl.	1998	„Briedis“	8.	E. Bakonis. Pasaulio istorija. VI kl.	1998	„Briedis“
9.	J. Brazauskas. Lietuvos istorija. VI–VII kl.	1994*	„Šviesa“	9.	J. Brazauskas. Lietuvos istorija. VI–VII kl.	1995*	„Šviesa“
10	M. Kyjv ir kt. Senovės istorija. VI kl.	1996*	„Avita“	10.	R. Garliauskienė. Geografijos pradmenys. VI kl.	1998*	„Briedis“
11	R. Garliauskienė. Geografijos pradmenys. VI kl.	1998*	„Briedis“	11.	R. Šalna. Žemė. Geografijos vadovėlis. 1 d. VI kl.	2005	„Briedis“
12	R. Šalna. Žemė. Geografijos vadovėlis. 1 d. VI kl.	2006	„Briedis“	12.	R. Šalna. Žemė. Geografijos vadovėlis. 2 d. VI kl.	2005	„Briedis“
13	R. Šalna. Žemė. Geografijos vadovėlis. 2 d. VI kl.	2006	„Briedis“	13.	R. Šalna, K. Mickevičius, A. Meištas, R. Laužikas, I. Kapleris. Žingsniai. Istorijos vadovėlis. 1 d.	2009	„Briedis“
14				14.	R. Šalna, K. Mickevičius, A. Meištas, R. Laužikas, I. Kapleris. Žingsniai. Istorijos vadovėlis. 2 d.	2009	„Briedis“

* Fondų papildyti nerekomenduojama

9 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis VII klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	N. Kirilova, N. Senčenko, T. Londareva. Rusų kalba. VII kl.	2001	„Šviesa“	1.	J. Kuckienė, D. Korkus. Žodžiu tapyta. Lenkų literatūra ir kalba. 1-oji kn. VII kl.	2003*	„Šviesa“
2.	N. Kolesnikova, N. Semionova. Učiebnik chrestomatija. Visuotinės literatūros vadovėlis chrestomatija. VII–VIII kl.	2002	„Šviesa“	2.	J. Kuckienė, D. Korkus. Žodžiu tapyta. Lenkų literatūra ir kalba. 2-oji kn. VII kl.	2003*	„Šviesa“
3.	J. Novikovas, V. Kulikova ir kt. Russkaja literatura. Učiebnik chrestomatija. Rusų literatūra. Vadovėlis chrestomatija. VII kl.	2002	„Šviesa“	3.	E. Beliavska, K. Geben. Oswajanie slow. Lenkų kalba. VII kl.	2007	„Šviesa“
4.	Autorių kolektyvas. Matematika 7. VII kl.	1999*	TEV	4.	Autorių kolektyvas. Matematika 7. VII kl.	1999*	TEV
5.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 1 d. VII kl.	2008	TEV	5.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 1 d. VII kl.	2008	TEV
6.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 2 d. VII kl.	2008	TEV	6.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 2 d. VII kl.	2008	TEV
7.	A. Šuminienė. Biologija. VII kl.	2000*	„Vaga“	7.	V. Dagienė, L. Zajančkauskienė. Tavo bičiulis kompiuteris. Informacinės technologijos. 1 d. VII–VIII kl.	2009	TEV
8.	V. Valentinavičius. Fizika. VII kl.	2004*	„Šviesa“	8.	V. Dagienė, L. Zajančkauskienė. Tavo bičiulis kompiuteris. Informacinės technologijos. 2 d. VII–VIII kl.	2009	TEV
9.	S. Trumpickas. Pasaulio dalių geografija. 1 d. VII kl.	1993*	„Šviesa“	9.	A. Šuminienė. Biologija. VII kl.	2000*	„Vaga“
10	S. Trumpickas. Pasaulio dalių geografija. 2 d. VII kl.	1994*	„Šviesa“	10.	V. Valentinavičius. Fizika. VII kl.	2004*	„Šviesa“
				11.	I. Kapleris, A. Meištas, K. Mickevičius, R. Šalna, I. Šotlandaitė-Juzefovičienė, Ž. Tamkutonytė. Laikas. Istorijos vadovėlis. 1 d. VII kl.	2009	„Briedis“
				12.	I. Kapleris, A. Meištas, K. Mickevičius, R. Šalna, I. Šotlandaitė-Juzefovičienė, Ž. Tamkutonytė. Laikas. Istorijos vadovėlis. 2 d. VII kl.	2009	„Briedis“
				13.	R. Šalna, G. Sapožnikovas, G. Čepaitytė. Žemė. Geografija. 1 d. VII kl.	2006	„Briedis“
				14.	R. Šalna, G. Sapožnikovas, G. Čepaitytė. Žemė. Geografija. 2 d. VII kl.	2006	„Briedis“

				15.	S. Trumpickas. Pasaulio dalių geografija. 1 d. VII kl.	1993*	„Šviesa“
				16.	S. Trumpickas. Pasaulio dalių geografija. 2 d. VII kl.	1994*	„Šviesa“

* Fondų papildyti nerekomenduojama

10 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis VIII klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	I. Lisovodskaja, T. Ktitorova, M. Lyčinskaja. Russkij jazyk 8. Rusų kalba. VIII kl.	2002	„Šviesa“	1.	H. Karas, A. Poliakevič. Tolimos ir artimos kelionės. Lenkų kalba ir literatūra. VIII kl.	1999*	„Šviesa“
2.	V. Kulikova ir kt. Russkaja literatura 8. Rusų literatūros vadovėlis chrestomatija. VIII kl.	2003	„Šviesa“	2.	H. Karas, L. Kutysz. Czynic slowami. Lenkų kalbos gramatika. VIII kl.	2008	„Šviesa“
3.	Autorių kolektyvas. Matematika 8. VIII kl.	2000*	TEV	3.	Autorių kolektyvas. Matematika 8. VIII kl.	2000*	TEV
4.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 1 d. VIII kl.	2009	TEV	4.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 1 d. VIII kl.	2009	TEV
5.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 2 d. VIII kl.	2009	TEV	5.	Autorių kolektyvas. Matematika Tau. 2 d. VIII kl.	2009	TEV
6.	V. Valentinavičius. Fizika. VIII kl.	2005*	„Šviesa“	6.	P. Kazickas, L. Žilėnienė. Biologija. VIII kl.	2006	„Briedis“
7.	R. Raudonis. Chemija. VIII kl.	2005	„Šviesa“	7.	V. Valentinavičius, Z. Šliavaitė. Fizika. 1-oji kn. VIII kl.	2009	„Šviesa“
8.	J. Brazauskas. Lietuvos istorija. VIII–IX kl.	1996*	„Šviesa“	8.	V. Valentinavičius, Z. Šliavaitė. Fizika. 2-oji kn. VIII kl.	2009	„Šviesa“
9.	A. Kasperavičius ir kt. Naujųjų amžių istorija. VIII kl.	1996*	„Šviesa“	9.	V. Valentinavičius. Fizika. VIII kl.	2005*	„Šviesa“
10.	V. Januškis. Europa. Gamtinė ir socialinė geografija. VIII kl.	1995*	„Šviesa“	10.	R. Raudonis. Chemija. VIII kl.	2005	„Šviesa“
11.	G. Sapožnikovas, R. Šalna. Europa. Vadovėlio priedas. VIII kl.	2002*	„Briedis“	11.	J. Brazauskas. Lietuvos istorija. VIII–IX kl.	1997*	„Šviesa“
				12.	R. Jokimaitis, E. Manelis, A. Kasperavičius, B. Stukienė. Pasaulio ir Lietuvos istorija. VI–XVIIIa. VIII kl.	2001	„Kronta“
				13.	A. Kasperavičius. Naujųjų amžių istorija. VIII kl.	1996*	„Šviesa“
				14.	V. Januškis. Europa. Gamtinė ir socialinė geografija. VIII kl.	1995*	„Šviesa“
				15.	R. Šalna, G. Sapožnikovas. Žemė. Geografija. 1 d. VIII kl.	2007	„Briedis“
				16.	R. Šalna, G. Sapožnikovas. Žemė. Geografija. 2 d. VIII kl.	2007	„Briedis“

* Fondų papildyti nerekomenduojama

11 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis IX klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	R. Pankova, L. Griškovskaja. Russkij jazyk 9. Rusų kalba. IX kl.	2002	„Šviesa“	1.	T. Dalecka, T. Krol. Radosc czytania. Lenkų literatūra. IX kl.	2007	„Šviesa“
2.	S. Kostiuk. Russkaja literatura. Učebnik chrestomatija. Rusų literatūra. Vadovėlis chrestomatija. IX kl.	2002	„Šviesa“	2.	I. Masoit, H. Sokolovska. Mano kalba ištikimoji. Lenkų kalba. IX kl.	2001	„Šviesa“
3.	S. Kostiuk. Russkaja literatura. Ot slova k slovesnosti. Rusų literatūros vadovėlis. 2-oji kn. IX kl.	2004	„Šviesa“	3.	Autorių kolektyvas. Matematika 9. IX kl.	2001*	TEV
4.	N. Kolesnikova. Zarubežnaja literatura. Visuotinės literatūros vadovėlis. IX–XII kl.	2003	„Šviesa“	4.	L. ir S. Moliai. Žmogaus biologija ir sveikata. IX kl.	2001*	„Šviesa“
5.	Autorių kolektyvas. Matematika 9. IX kl.	2001*	TEV	5.	V. Valentinavičius. Fizika. IX kl.	2006	„Šviesa“
6.	L. ir S. Moliai. Žmogaus biologija ir sveikata. IX kl.	2001*	„Šviesa“	6.	R. Raudonis. Chemija. IX kl.	2006	„Šviesa“
7.	V. Valentinavičius. Fizika. IX kl.	2006	„Šviesa“	7.	I. Kapleris, A. Meištas, K. Mickevičius, A. Laužikienė, R. Ramanauskas, Ž. Tamkutonytė-Mikailienė. Laikas. Istorijos vadovėlis. 1 d. IX kl.	2008	„Briedis“
8.	R. Jasiūnienė, V. Valentinavičienė. Chemija. IX kl.	1999*	„Alma littera“	8.	I. Kapleris, A. Meištas, K. Mickevičius, A. Laužikienė, R. Ramanauskas, Ž. Tamkutonytė-Mikailienė. Laikas. Istorijos vadovėlis. 2 d. IX kl.	2008	„Briedis“
9.	R. Raudonis. Chemija. IX kl.	2006	„Šviesa“	9.	R. Šalna, E. Baleišis, R. Baubinas, V. Daugirdas. Žemė. Geografijos vadovėlis. 1 d. IX kl.	2006	„Briedis“
10.	J. Zagorskis. Lietuvos socialinė geografija. IX kl.	1997*	„Danieli us“	10.	R. Šalna, E. Baleišis, R. Baubinas, V. Daugirdas. Žemė. Geografijos vadovėlis. 2 d. IX kl.	2006	„Briedis“
				11.	J. Zagorskis. Lietuvos socialinė geografija. IX kl.	1997*	„Danieli us“

* Fondų papildyti nerekomenduojama

12 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis X klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	L. Kuchorenko, A. Dvorkina. Russkij jazyk 10. Rusų kalba. X kl.	2002	„Šviesa“	1.	Č. Osipovič. Literatūros apybraiža. Pozityvizmas – šiuolaikinė literatūra. X kl.	1998*	„Šviesa“
2.	V. Gudonienė, S. Valiulis. Russkaja literatura. Učebnik chrestomatija. Rusų literatūra. Vadovėlis chrestomatija. X kl.	2002	„Šviesa“	2.	I. Masoit, H. Sokolovska. Mano kalba ištikimoji. Lenkų kalba. X kl.	1998*	„Šviesa“
3.	V. Gudonienė. Sodružestvo iskusstv. Rusų literatūros vadovėlio priedas. X kl.	2003	„Šviesa“	3.	I. Masoit, H. Sokolovska. Mano kalba ištikimoji. Lenkų kalba. X kl.	2002	„Šviesa“
4.	Autorių kolektyvas. Matematika 10. X kl.	2002	TEV	4.	T. Dalecka, T. Krul. Zamyshlenie nad slowem. Lenkų literatūra. X kl.	2008	„Šviesa“
5.	V. Valentinavičius. Fizika. X kl.	2007	„Šviesa“	5.	Autorių kolektyvas. Matematika 10. X kl.	2002	TEV
6.	R. Vaitkus. Chemija. X kl.	1996*	„Šviesa“	6.	L. Molienė, S. Molis. Biologija. X kl. (lenkų kalba)	2009	„Šviesa“
7.	A. Fomin. Svečia goriaščiaja. Rusijos istorijos mokymo priemonė Lietuvos mokykloms. X kl.	2000	„Folium“	7.	V. Valentinavičius. Fizika. X kl.	2007	„Šviesa“
8.	A. Kasperavičius ir kt. Naujausiųjų laikų istorija (1918–1992). X kl.	1996*	„Šviesa“	8.	R. Vaitkus. Chemija. X kl.	2005	„Šviesa“
9.	S. Vaitekūnas. Pasaulio socialinė geografija. X kl.	1997*	„Šviesa“	9.	A. Kasperavičius, R. Jokimaitis ir kt. Naujausiųjų laikų istorija. X kl.	2002	„Kronta“
				10.	R. Šalna, R. Baubinas, J. Mačiulytė ir kt. Žemė. Geografija. X kl.	2007	„Briedis“
				11.	S. Vaitekūnas. Pasaulio socialinė geografija. X kl.	1996*	„Šviesa“

* Fondų papildyti nerekomenduojama

13 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis XI klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	R. Glinterščik, S. Valiulis. Rusų literatūra. XIX a. 1-oji kn. XI kl.	1998*	„Šviesa“	1.	B. Dvilevič, L. Siekacka. Mūsų minčių raiška. Lenkų kalba. XI–XII kl.	1999*	„Šviesa“
2.	R. Glinterščik, S. Valiulis, V. Gudonienė. Rusų literatūra. XIX a. 2-oji kn. XI kl.	1999*	„Šviesa“	2.	T. Buinicki. Senovė. Viduramžiai. Renesansas. Literatūros vadovėlis. XI kl.	2003*	„Šviesa“
3.	V. Gudonienė, S. Kostiuk, A. Jakovleva. Rusų literatūra. XIX a. 3-ioji kn. XI kl.	1999*	„Šviesa“	3.	D. Šejnicka. Antologija literatūrai polskiej 11. Lenkų literatūros antologija. 1-oji kn. XI kl.	2005	„Gera idėja“
4.	E. Lassar, R. Šapiro. Iskusstvo russkoj reči. Retorika. Logika. Gramatika. XI–XII kl.	2001	„Šviesa“	4.	I. Fedorovič. Antologija literatūrai polskiej 11. Lenkų literatūros antologija. 2-oji kn. XI kl.	2005	„Gera idėja“
5.	E. Lassar, R. Šapiro. V pomošč junomu oratoru eruditu. Priloženije k učiebniku. Jaunojo oratoriaus erudito pagalbininkas. Vadovėlio priedas. XI–XII kl.	2002	„Šviesa“	5.	A. Makoveckis, H. Chmelevska. Literatūros vadovėlis. Pozityvizmas. Młoda Polska. XI kl.	2001*	„Šviesa“
6.	G. Vitkus. Politologijos įvadas. XI kl.	1993*	„Danieli us“	6.	S. ir R. Narunec ir kt. Literatūra. Barokas. Švietimas. Romantizmas. XI kl.	1997*	„Šviesa“
				7.	T. Vročinskis. XX a. lenkų literatūra. XI–XII kl.	2002*	„Šviesa“
				8.	Autorių kolektyvas. Matematika 11. 1 d. XI kl.	2007	TEV
				9.	Autorių kolektyvas. Matematika 11. 2 d. XI kl.	2007	TEV
				10.	G. Vitkus. Politologijos įvadas. XI kl.	1994*	„Šviesa“

* Fondų papildyti nerekomenduojama

14 priedas. Vadovėliai rusų ir lenkų kalbomis XII klasei

Vadovėliai rusų k.				Vadovėliai lenkų k.			
Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla	Eil. Nr.	Vadovėlio autorius, pavadinimas, paskirtis	Nuo kelintų metų leidimo galioja	Leidykla
1.	R. Glinterščik. Rusų literatūra XX a. 1-oji kn. XII kl.	1998*	„Šviesa“	1.	H. Turkevič. XX a. lenkų literatūros antologija (Młoda Polska – šiuolaikinė literatūra). XII kl.	2001	„Šviesa“
2.	R. Glinterščik. Rusų literatūra XX a. 2-oji kn. XII kl.	1998*	„Šviesa“	2.	Autorių kolektyvas. Matematika 12. 1 d. XII kl.	2007	TEV
3.	R. Glinterščik. Rusų literatūra XX a. 2-oji kn. XII kl.	2003	„Šviesa“	3.	Autorių kolektyvas. Matematika 12. 2 d. XII kl.	2007	TEV
4.	R. Glinterščik. Rusų literatūra XX a. Šiuolaikiniai rusų rašytojai postmodernistai. 3-ioji kn. XII kl.	2003	„Šviesa“				

* Fondų papildyti nerekomenduojama